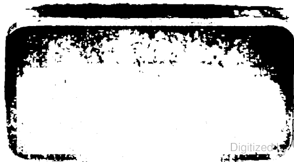

IOANNIS LUDOVICI VIVIS,

DIALOGISTICA LINGUÆ LATINÆ EXERCITATIO.

Annotationes prætereà in singula colloquia doctissimi viri Petri Motæ Complutensis in Hispanæ iuventutis gratiam adiecimus.

Cum Indice Latino Hispanico vocum difficiliorum, à Ioanne Ramirez compilato ; denuò recognita, & à multis mendis expurgata.

SUPERIORUM PERMISSU.

Valentiæ : Apud Benedictum Monfort, Illustrissimi Archiepiscopi Valentini Typographum. An. 1774.

VIVES PHILIPPO CAROLI CÆSAR-AUGUSTI FILIO HEREDI,

OPTIMAM MENTEM.

LAtinæ linguæ permagnæ sunt, & ad loquendum, & ad rectè sentiendum utilita-

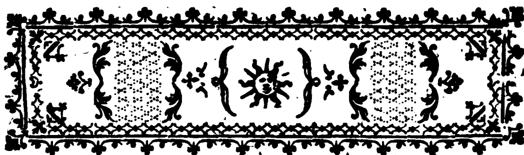
tes; est enim ea velut thesaurus quidam omnis eruditionis, quoniam magna, & præstantia ingenia Latino sermone disciplinas omnes conscripserunt, ad quas nemo potest pervenire nisi per linguæ illius cognitionem. Quam ob causam non gravabor, inter maiorum studiorum occupationes, hac quoque parte pueritiæ rudimen-

menta adiuvare. Conscripsi in usum Latinæ linguæ primam loquendi exercitationem, quam pueris, ut spero, conducibilem, tibi Principi puero visum est dicare, tùm propter patris tui benevolentiam erga me summam, tùm quod in animo tuo ad rectos mores formandos optimè de Hispania, hoc est Patria mea, me-

re-

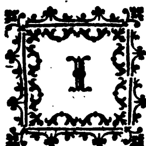
rebor, cujus salus sita est in tua probitate, ac sapientia: Sed hæc à Joanne Martino Silicéo Institutore tuo copiosiùs audies, & crebriùs.

SUR-

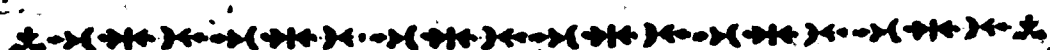
SURRECTIO MATUTINA.

Beatrix Puella, Emmanuel, Eusebius.

Esus Christus exuscitet vos à somno vitiorum; heus pueri; estisne hodie evigilaturi? *Eus.* Nescio quid incidit mihi in oculos, ita videor eos habere plenos arenâ. *Beat.* Hæc est tua prima cantio matutina, & benè vetus: aperiam fenestras hasce ambas, ligneam, & vitream, ut feriat clarum mane vestros amborum oculos. Surgite. *Eus.* Tam multo mane? *Beat.* Proprior est meridies quam aurora. Vis tu, Emmanuel, recentem (a) subuculam? *Emm.* Nihil

nunc

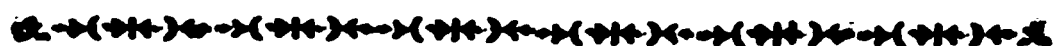
(a) *Subucula est virilis camisia.*

nunc est necesse, hæc satis munda; cras sumam alteram. Gedo mihi thóracem. *Beat.* Quem? Simplum, an (b) diploïdem? *Emm.* Quem voles, mea nihil refert. Porrige huc simplum, ut si sim hodie lusurus pila, minus graver. *Beat.* Hic est semper tuus mos, priús de lusu cogitas, quàm de schola. *Emm.* Quid tu dicis inepta? Et schola ipsa vocatur ludus. *Beat.* Ego non intelligo vestras grammaticationes, & sophismata. *Emm.* Da (c) ligulas astrictorias coriaceas. *Beat.* Fractæ sunt, accipe sericas, & sic iussit tuus pœdagogus. Quid iam? Visne femoralia, & tibiana quoniam est æstus? *Emm.* Minimè verò, dato (d) feminicruralia: quæso constringe me. *Beat.* Quid tu habes brachia fenea, aut butiracea? *Emm.* Non, seu filo tenui con-

(b) *Diplois de quavis re duplicata dicitur.*
(c) *Ligulæ astrictoriæ, quibus vestimenta stringuntur.*
(d) *Feminicruralia novum pro caligis.*

consuta : hui qualia dedisti mihi astrigmenta (e) exarmata, & lacera. *Beat.* Memineris te heri alia perdidisse integra. *Emm.* Quî scis? *Beat.* Ego per rimulam observabam te cum Gusmanulo ludentem. *Emm.* Amabo ne id pœdagogus resciat. *Beat.* Imò ego narrabo cum primum appelleris me deformem, ut soles. *Emm.* Quid si rapacem? *Beat.* Quidvis modo ne deformem. *Emm.* Cedo calceos. *Beat.* Utros? Longo (f) obstragulo, an brevi? *Emm.* Tectos propter lutum. *Beat.* Propter lutum aridum, quod alio nomine vocatur pulvis. Sed benè facis: nam in apertis cingulum est fractum, & fibula amissa. *Emm.* Indue, rogo. *Beat.* Tu ipse facito. *Emm.* Non possum me flectere. *Beat.* Tu quidem facilè te curvares; desidia verò tua difficilè : an deglutisti ensem, ut circulator ille nudius quartus? Adeò ne es

iam

(e) *Exarmata, sine ferris.*
(f) *Obstragulum est corium calcei superius.*

iam delicatus? Quid facies grandior? *Emm.* Adstringe modo laxo gemino, quod est elegantiùs. *Beat.* Nihil minus, solveretur nodus illicò, & decideret tibi calceus è pedibus, præstat vel gemino astricto; vel astricto, & laxo. Sume tunicam manicatam, & cingulum textile. *Emm.* Minimè id quidem, sed coriaceum venatorium. *Beat.* Mater vetat, vis tu omnia arbitratu tuo facere? Et tu heri fregisti (g) aciculam fibulæ. *Em.* Non poteram alioqui exfibulare. Da ergo illud puniceum ex lino. *Beat.* Cape, cinge te (h) cinctu Gallico, pecte caput prius radiis rarioribus, tum densioribus, apta pileum vertice, ne in occipitium reiicias more tuo, aut in frontem, & oculos. *Emm.* Prodeamus iam tandem. *Beat.* Quid? Illotis manibus, & facie? *Em.*

Is-

(g) *Aciculam fibulæ, id qua corrigia astringitur.*

(h) *Cinctus Gallicus modo quo solent Galli se cingere.*

Ista tua tam molesta curiositate taurum iam enecasses, ne dum hominem: videris mihi non puerum vestire, sed sponsam. *Beat.* Eusebi, adfer (i) pollubrum cum (j) urceolo, funde altius, stila potius ex (k) epistomio quam profundas, elue sordes istas ex nodis digitorum: ablue os, & gargariza, frica benè cilia, & palpebras, tùm glandulas sub auriculis duriter; cape linteum, exterge te. Deum immortalem, de omnibus es singillatim admonendus; nihil ne ipse tua spontè faceres? *Emm.* Vah, nimium es importuna, & odiosa. *Beat.* Et tu nimium scitus puer, ac formosulus. Deosculare me, flecte iam genua, & ante hanc Salvatoris nostri imaginem recita precationem dominicam, & preces alias, ut habes de more, antequam pedem ponas extra cu-

---

(i) *Pollubrum est vas, ex quo aqua funditur.*

(j) *Urceolus patina, in qua funditur.*

(k) *Epistomium est nasi gutta.*

cubiculum. Vide mi Emmanuel, uti de te nulla alia cogites dum oras. Mane paulisper, appende sudariolum hoc de zona ad nares emundandas, & purgandas. *Emm.* Sum ne satis ad arbitrium tuum compositus? *Beat.* Es. *Em.* Ad meum minimè, quoniam iam tandem ad tuum; ausim (l) facere sponsionem me horam unam vestiendo consumpsisse. *Beat.* Quid si, vel duas? Quo eras alioqui iturus? Quid acturus? Fossurus credo, aut araturus. *Emm.* Quasi desit quod agam. *Beat.* O magnum virum: vehementer in nihil agendo occupatum! *Emm.* Non hinc abis cavillatrix? Abi, aut ego te abigam hoc calceo, aut (m) calanticam tibi detraham de capite.

PRI-

(l) *Facere sponsionem, deponere, recitare pretio.*

(m) *Calantica indumentum est capitis muliebre.*

PRIMA SALUTATIO.

Puer, Mater, Pater, Isabellula.

Puer. SAlvus sis, mi pater, salve mea matercula, precor vobis felicem hunc diem germanuli, propitium vobis opto Christum sororculæ. *Pat.* Mi fili, sospitet te Deus, evehat ad ingentes virtutes. *Mat.* Servet te Christus, mea lux, quid agis mea dulcedo? Quid vales? Quomodo nocte hac quievisti? *Puer.* Rectè valeo, & placidè dormivi. *Mat.* Christo gratias: proprium hoc velit tibi esse. *Puer.* Ad mediam tamen noctem excitatus sum è dolore capitis. *Mat.* Me perditam, & miserrimam! Quid narras? Qua parte capitis? *Puer.* Ad brechma. *Mat.* Quandiu? *Puer.* Vix octava parte horæ: postea redormii, nec sensi amplius. *Mat.* Respiravi, nam exanimaras me. *Puer.* Benè sit tibi Isabellula, para mihi ientaculum. Ruscio,

cio, Ruscio huc, canicule festivissime, en ut cauda adulatur! Ut se in posteriores pedes erigit! Quomodo habes? Quomodo vales? Heus tu, adfer panis bucceam unam aut alteram, quam ei demus: videbis lusus scitissimos, non esuris; Nihil ne edisti hodie? Profecto plus est in cane isto intelligentiæ, quam in illo mulione crasso. *Pat.* Tulliole mi, libet mihi tecum paulisper confabulari. *Puer.* Quid mi pater? Nam nihil mihi accidere potest suavius, quam te audire. *Pat.* Hic tuus Ruscius est bellua, an homo? *Puer.* Bellua ut credo. *Pat.* Quid tu habes cur sis homo, non ille? Tu edis, bibis, dormis, ambulas, cursitas, hæc ille omnia. *Puer.* Atqui ego sum homo. *Pat.* Quomodo id cognoscis; quid tu nunc habes, plus quam canis? Sed hoc interest, quod ille non potest homo fieri: tu potes, si vis. *Puer.* Obsecro, mi pater, effice id primo quoque tempore. *Pat.* Fiet si eas, quo eunt belluæ, redeunt homines. *Puer.* Ibo,

pa-

pater multo libentissimè, sed ubi id est? *Pat.* In ludo litterario. *Puer.* Nulla est in me ad rem tantam mora. *Pat.* Nec in me. Isabellula audin? Da huic ientaculum in cistella. *Isab.* Ecquidnam? *Pat.* Frustum panis butiro illitum, vel ficus aridas, aut uvas pro obsonio, sed (n) insolatas, nam alteræ illæ viscosæ inficiunt puerorum digitos, & vestes, nisi malit cerasa aliquot, vel pruna aurea, & oblonga, insere brachiolum cistulæ, ne excidat.

DEDUCTIO AD LUDUM.

Pater, Philóponus Ludimagister.

Pat. SIgna te sacro signo Crucis. Duc nos Jesu Christe sapientissime dementes, potentissime imbecilles. Quæso, mi propinque, tu, qui es versatus in studiis litterarum, ecquis est in hoc gymnasio optimus institu-

tor

(n) *Insolatas ad solem exsiccatas.*

tor puerorum? *Prop.* Doctissimus quidem Varro: sed diligentissimus, & vir probissimus Philóponus, nec eruditionis aspernandæ. Habet Varro scholam frequentissimam; & domi numerosum gregem contubernalium. Philóponus non videtur delectari turba, paucioribus est contentus. *Pat.* Hunc malo, ecce illum in porticu gymnasii inambulantem; Fili, hoc est formatorium, & quasi officina hominum, & hic artifex formandi. Adsit tibi Christus, Magister. Aperi caput, puer, & flecte poplitem dextrum sicuti es edoctus, sta iam rectus. *Phil.* Prosper sit nobis omnibus tuus adventus: ecquid rei est? *Pat.* Hunc filium meum ad te adduco, ut ex bellua hominem facias. *Phil.* Dabo in eam rem operam sedulam, fiet, revertetur ex pecude homo, ex nequam frugi, & bonus, id verò ne dubitaveris. *Pat.* Quanti doces? *Phil.* Si puer benè proficiat, vili; sin parum, carò. *Pat.* Acutè hoc dicis, & sapienter, ut omnia. Partiamur inter

ter nos igitur hanc curam, & tu sedulo instituas, ego ut benignè compensem tuam operam.

EUNTES AD LUDUM LITTERARUM.

Cirratus, Prætextatus, Titivillitium, Vetula, Puella, Oluscularia.

Cir. VIdetur tibi tempus eundi ad ludum? *Præt.* Plane tempus est ut eamus. *Cirr.* Non satis teneo viam, credo esse in illo vico proximo. *Pr.* Quoties illuc itasti? *Cirr.* Ter, aut quater. *Pr.* Quando cœpisti eo itare? *Cirr.* Nudius tertius, ut puto, aut quartus. *Pr.* Quid igitur? An non id satis est ad noscendam viam? *Cirr.* Non, etiamsi eam centies. *Pr.* Ego vero vel si semel, nunquam deinceps aberrarem. Sed tu vadis invitus, & ambulas lusitans; nec viam aspicis, nec domos, nec ulla signa, quæ te posteà admoneant, quà sit flectendum,

quæ via tenenda, ego hæc omnia observo diligenter, quia lubens eo. *Cirr.* Puer hic habitat in proximo scholæ. Heus tu, Titivillitium, quà itur ad ædes tuas? *Tit.* Quid vis? Venis à matre tua? Mater mea non est domi, ac ne soror quidem: ambæ sunt profectæ ad Divæ Annæ. *Cirr.* Quid illic agitur? *Tit.* Heri fuerunt Encænia: hodie invitavit eas mulier quædam casearia ad edendum lac coagulatum. *Cirr.* Et tu, cur non est unà profectus? *Tit.* Relictus sum hìc, ut servem domi, frater meus puerulus abductus est ab eis illuc; sed pollicitæ sunt mihi, se de reliquiis allaturas partes in quasillo. *Cor.* Quin tu igitur manes domi? *Tit.* Continuò revertar, nunc prodeo lusum talis cum filio huius cerdonis, vultis, & vos venire? *Cir.* Eamus sodes. *Pr.* Minimè verò id quidem. *Cirr.* Quidni? *Pr.* Ne vapulemus. *Cirr.* Vah, non memineram. *Tit.* Non vapulabitis. *Cir.* Qui scis? *Tit.* Quia Magister vester perdidit heri ferulam. *Cirr.* Hem, quomo-

mo-

modo nosti? *Tit.* Hodie de domo nostra audiebamus eius vociferationem quærentis ferulam. *Cirr.* Ambo ludamus parumper. *Pr.* Tu ludito, si vis, ego ibo solus. *Cirr.* Ne me apud Præceptorem quæso deferas, dic me detineri domi à patre. *Pr.* Vis mentiri me? *Cirr.* Quidni, propter sodalem? *Pr.* Quia in Templo audivi Concionatorem affirmantem, mendaces esse filios diaboli, veraces Dei. *Cirr.* Diaboli verò? Apage: Per signum Sanctæ Crucis, ab inimicis nostris libera nos Deus noster. *Pr.* Non potes liberari, si ludas, cum est discendum. *Cirr.* Eamus, tu valeto. *Tit.* Hui, pueri isti non audent paulisper ludere, alioqui cædendi. *Pr.* Ille est puer perditus, & evadet scelerosus vir. Sed quomodo elapsus est nobis? Nec rogavimus, qua esset via ad ludum, revocemus. *Cirr.* Abeat in malam rem, nolo sit mihi rursum incitamento ad lusum: percontabimur ab hac vetula. Mater, nostine quà itur ad scholam Philóponi?

Vet. Iuxta eam scholam habitavi ego sex annis; è regione peperi filium natu maximum, & filias duas, transite plateam hanc Villærasæ, inde est angiportus; tum platea domini Veterani, hinc flectite ad dexteram, tùm ad sinistram: Ibi percontamini, non procùl abest schola. *Cirr.* Vah! Non poterimus omnia retinere. *Vet.* Theresula, deduc istos ad ludum Philòponi: nam mater huius est, quæ dabat nobis linum pectendum, & nendum. *The.* Quid malum Philóponi? Quid hominis est hic Philóponus? Quasi ego norim, loquerisne de illo, qui resuit calceos iuxta cauponam viridem? An de præcone in vico Gigantis, qui alit equos meritorios? *Vet.* Sat scio, nunquam tu nosti ea, quæ sunt opus, sed ea, quæ ad rem nihil faciunt. Inertissima: Philóponus est Ludimagister ille senex, procerus, lusciosus, è conspectu ædium, quas olim habitabimus. *The.* Ha, iam reddit in memoriam. *Vet.* In redditu transi per macellum, & eme

ace-

acetarium, & raphanum, & cerasa: cape fiscellam. *Cirr.* Duc nos etiam per forum olitorium. *The.* Hàc ibitis breviùs. *Cirr.* Nolumus isthàc ire. *The.* Qui sic? *Cirr.* Quia momordit me illic canis ex domo pistoris, quin & volumus te comitari ad forum. *The.* Revertens faciam iter per macellum; nam procul adhuc absumus, & emam quæ sum iussa, postquam reliquero vos in ludo. *Cirr.* Nos cupimus videre quanti emes cerasa. *The.* Nummis senis emimus in libras singulas: sed quid ad te? *Cirr.* Quia soror iussit me hodie manè sciscitari, & est illic vetula quædam oluscularia, de qua si emeris, scio eam, & vendituram minoris quàm alias, & daturam nobis vel cerasa aliqua, vel thyrsum lactucæ; nâm filia eius ministravit aliquando matri, & sorori meæ. *The.* Ne dispendium hoc viæ constet vobis flagris aliquot. *Cirr.* Minimè verò: nam satis veniemus tempori. *The.* Eamus, tantulum deambulavero, quæ misera consumor sedendo domi totos

dies.

dies. *Pr.* Quid facias? Aut tantum sedes otiosa? *The.* Otiosa verò? Minimè certè id quidem, neo, conglobo, glomero, texo: putas vetulam nostram passuram, ut otier? Festos dies execratur, in quibus est cessandum. *Pr.* Festi dies non sunt sacri? Quomodo ergo execratur illa rem sacram? Vult ne ipsa execrari quod est sacrum constitutum? *The.* Censen me didicisse Geometriam, ut hæc possim vobis edissérere? *Cirr.* Quid rei est Geometria? *The.* Ego nescio, nos habebamus vicinam, quæ vocabatur Geometria, hæc semper vel erat ipsa in Templo cum Presbiteris, vel Presbiteri domi eius cum illa, itaque erat, ut ferebant, sapientissima: sed ventum est in forum olitorium; ubi est tandem vestra vetula? *Cirr.* Id ego circunspiciebam: sed eme ab hac ea lege, ut aliquid det nobis corollarii. Heus amica, puella hæc emet de te cerasa, si aliquot nobis donaveris. *Olus.* Nihil mihi donatur, omnia venduntur. *Cirr.* Nec sordes

des istæ donantur tibi, quas habes in manibus, & collo? *Olus.* Nisi procul hinc abis, impudenticule, has sordes sentient genæ tuæ. *Cir.* Quomodo sentient meæ genæ, cum tu habeas in tuis manibus? *Olus.* Redde cerasa, furuncule. *Cirr.* Sumo exemplum: nam volo emere. *Olus.* Eme igitur. *Cirr.* Si placuerint, quanti? *Olus.* Nummo libram. *Cirr.* Ah, acerba sunt: tu anus venefica, vendis hic populo cerasa strangulatoria. *The.* Abeamus hinc ad ludum: nam vos argutiis vestris intrincaretis me, & detineretis diu. Iam, ut puto, mea vetula furit domi ob moram meam. Hoc est ostium, pulsate.

LECTIO.

Præceptor, Lucius, Æschines, Pueri, Cotta.

Pr. CApe tabellam abecedariam manu sinistra, & radium hunc, quo indices singula elementa, sta rectus, pileum pone sub axilla; audi attentissimè, quemadmodum ego has litteras

no-

nominabo, specta diligenter quo gestu oris; vide ut eodem prorsum modo reddas, cum reposcam. Sis mecum. Iam audisti. Sequere nunc me sigillatim præeuntem. Tenes probè? *Luc.* Videor mihi sic satis. *Præc.* Unaquæque istarum vocatur littera, ex his quinque sunt vocales, A, E, I, O, U, quæ sunt in vocabulo Hispano *Oveja*, quæ est ovis, memineris huius verbi. Hæc cum una qualibet, vel pluribus aliarum, syllabam efficit: sine vocali non fit syllaba. Et vocalis ipsa non rarò est syllaba. Itaque aliæ omnes consonantes nominantur, quia per se nihil sonant nisi adhibita vocali, habent enim sonum quemdam imperfectum, & mancum, b, c, d, g, quæ sine E parum sonant. Iam ex syllabis fiunt voces, seu verba: ex his sermo quo belluæ omnes carent, nec tu à bellua differres, ni probè sermonem discas. Evigila, & nava sedulam operam. Ito, sede cum tuis condiscipulis, & edisce quæ præscripsi. *Luc.* Non ludimus hodie?

die? *Æsch.* Non, nam dies est (o) operarius. Eho tu venisse te huc arbitraris lusum? Non est hic ludendi locus, sed studendi. *Luc.* Cur ergo ludus nominatur? *Æsch.* Nominatur quidem ludus, sed litterarius, quia litteris est hìc ludendum, alibi pila, (p) trocho, talis, & græcè audivi appellari scholam, quasi otium, quod verum sit otium, & animi quies ætatem in studiis agere. Sed ediscamus quæ iniunxit Institutor summisso murmure, ne aliis alii simus impedimento. *Luc.* Avunculus meus, qui aliquando dedit operam litteris Bononiæ, docuit me melius memoriæ infigi quæ velis, si altius pronunties, idque confirmari auctoritate nescio cuius Plinii. *Æsc.* Si quis ita velit discere suas formulas, in hortos secedat, aut in cœmenterium Templi; ibi clamet licet, quoad excitet mor-

tuos.

(o) *Operarius, quo est operandum.*

(p) *Trochos, græcè, id est rota, à verbo trecho, id est, curro, citato gradu feror, propero. Vide Lex. Cornel. Schrev.*

tuos. *Cott*. Pueri, hoccine est ediscere? Garrire, iurgari? Agite, convenite ad Præceptorem omnes iussu eius.

REDITUS DOMUM, ET LUSUS PUERILES.

Mater, Tulliolus, Corneliola, Scipio, Lentulus.

Cor. PRosperè redieris Tulliole, libet paulisper lusitare? *Tul*. Nondum, statim. *Cor*. Quid habes negotii? *Tul*. Recolere, quæ Magister, ut memoriæ commendarem, mandavit. *Cor*. Quæ tandem? *Tul*. Aspice. *Cor*. Hui, quæ notæ sunt istæ? Credo esse formicas depictas. Mea mater, quot formicas, & culices adfert Tulliolus pictos in tabella. *Tul*. Tace, insana, sunt litteræ. *Cor*. Quæ vocatur hæc prima? *Tul*. A. *Cor*. Cur prima est magis A, quàm hæc altera? *Mat*. Cur tu es magis Corneliola, quàm Tulliolus? *Cor*. Quia sic vocor. *Mat*. Et illæ litteræ ad eundem modum. Sed ito iam lusum, mi fili. *Tul*. Hic pono ta-

tabellam meam, & radium, si quis attigerit, vapulabit à matre: nonne, mea matercula? *Mat.* Etiam, mi fili. *Tul.* Scipio, Lentule, adeste lusuri. *Scip.* Quam lusionem? *Tul.* Nucibus ludemus ad coniectum scrobiculi. *Lent.* Non habeo nisi nuces paucas, & eas quassas, ac putres. *Scip.* Ludamus putaminibus nucum. *Tul.* Quid mihi ea proderunt, etiamsi lucrer viginti? Nullus est intus nucleus, quem edam. *Scip.* Ego verò, dum ludo, non comedo: si quid volo comedere, matrem adeo. Ista nucum putamina sunt apta ad extruendas formicis ædiculas. *Lent.* Ludamus par impar aciculis. *Tul.* Adfer potius talos. *Scip.* Adfer, Lentule. *Lentul.* Ecce vobis tali. *Tul.* Quam sunt pulverulenti, & immundi, nec satis purgati à carne, & politi: iacias. *Scip.* Pro primatu ludendi. *Tul.* Ego sum primus, quid ludimus? *Scip.* Astrigmenta. *Lent.* Ego nolo mea perdere, nam domi cæderer à Pœdagogo. *Tul.* Quid vis ergo perdere, si vin-

vinceris? *Lent.* Talitra. *Mat.* Quæ est ista humi abiectio? Deteritis vestes omnes, & calceos, cum loco immundissimo, quin verratis prius pavimentum, sedetis? Adfer scopas. *Tul.* Quæ erit igitur sponsio? *Scip.* Aciculæ in singula puncta. *Tul.* Imò binæ. *Lent.* Ego non habeo aciculas, deponam, si vultis, pedunculos cerasorum pro aciculis. *Tul.* Apage, ludamus ego, & tu Scipio. *Scip.* Ego ausim sorti meas aciculas credere. *Tul.* Da mihi talos in manum ut iaciam primus, en vici sponsionem. *Scip.* Minimè vero, nam non ludebas seriò. *Tul.* Quis unquam ludit seriò? Ceu dicas album nigrum. *Scip.* Cavillare quantum voles, non auferes modò aciculas. *Tul.* Age, remitto tibi hanc manum, ludamus iam pro premio, adsit dextera sors. *Scip.* Victus es. *Tul.* Auferto. *Lent.* Cedò talos. *Tul.* In hunc iactum omnia. *Lent.* Non recuso. *Puel.* Ad cœnam, pueri, nunquamne facturi estis ludendi finem? *Tul.* Nunc incipimus, ista iam de fine lo-

loquitur. *Cor*. Ludi huius iam tædet, ludamus calculis discoloribus. *Tul*. Pinge tu nobis (q) orbes in hoc latere, carbone, aut gypso. *Scip*. Ego malo cœnare quàm ludere, & discedo aciculis meis omnibus exutus fraude vestra. *Tul*. Memineris te heri Cethegum spoliasse.

Nullus ubique potest fœlici ludere dextra.

Cor. Adfer quæso folia lusoria, quæ invenies sub abaco ad sinistram. *Scip*. Alias id quidem, nunc non vacat: nam si diutius morer, timeo ne Pœdagogus meus iratus incœnatum me mittat cubitum. Tu, Corneliola, habe nobis parata folia isthæc in crastinum sub horam vesperam. *Cor*. Si licebit nobis per matrem; satius esset nunc ludere dum sinimur. *Scip*. Satius est nunc cœnare dum accersimur. *Puel*. Et mihi nihil datis, quæ vos spectavi? *Cor*. Daremus, si iudicasses; da tu nobis potius, quæ nostris lusionibus

te

(q) *Orbes sunt calculi duodeni albi, & nigri.*

te delectasti. *Puel.* Heus pueri, quando estis venturi? Cœna est semicomesta, prope est ut sublatis carnibus apponamus caseum, & poma.

REFECTIO SCHOLASTICA.

Nepotulus, Piso, Magister, Hipodidascalus, Lamia, Architriclinus, Flovus, Antrax.

Nep. VIvitis ne hìc lautè? *Pis.* Quid isthuc verbi est? An lavamur? Quotidie manus, ac faciem: & quidem crebrò, munditie enim corporis, & sanitati, & ingenio confert. *Nep.* Non id quæro: sed an edatis, & bibatis ex animi vestri sententia. *Pis.* Nos non edimus ex animi sententia, sed ex palati sententia. *Nep.* Dico, an ut vultis? *Pis.* Maximè, nempe cum fame, & qui vult, edit: qui non vult, abstinet. *Nep.* Surgitis à mensa famelici? *Pis.* Non omninò saturi: nec expedit; belluarum est enim expleri, non ho-

hominum : (r) Regem quemdam sapientissimum narrant, nunquam sine appetitu accubuisse, nunquam surrexisse saturum. *Nep.* Quid editis? *Pis.* Quæ habemus. *Nep.* Putabam vos esse quæ non habebatis. Sed quæ sunt ista tandem, quæ habetis? *Pis.* Molestum percontatorem! Quæ dantur. *Nepot.* At quæ dantur? *Pis.* Ientamus de manè sesquihora posteaquam surreximus. *Nep.* Quando surgitis? *Pis.* Ferè cum Sole, qui est dux Musarum, & aurora gratissima Musis. (s) Silatum nostrum est, frustum panis autopyri, & paululum butyri, aut fructuum aliquid, quales anni tempus suppeditat. Prandium, olus coctivum, vel pultes in pultariis, aliquid pulmentarii carnium, Rapæ modo, modo brasicæ, amydum, similago, oriza: tum diebus pisculentis

(r) *Regem Cyrum maiorem.*

(s) *Silatum ientaculum Autopiri ex tota farina confecti, sine excretione furfurum.*

tis lac serosum in (t) gabatis, è quo fit butyrum expressum, iniectis aliquot (u) turundis panis: piscis recens aliquis, si sit in foro piscario pretii tolerabilis: sin secus, salsamentum probè maceratum, hinc pisa, aut cicera, aut lentes, aut fabæ, aut lupini. *Nep.* Quantum cuique ex his? *Pis.* Panis quantum avemus, opsoniorum quantum est satis, non ad explendum, sed ad alendum. Amplissimas epulas alibi quærito, non in schola, ubi ad virtutem formantur animi. *Nep.* Quid bibitis? *Pis.* Alii frigidam, & liquidam, alii cervisiam tenuem; pauci, & rarò vinum, & benè dilutum. Merenda est, seu (si id mavis) antecœnium, aliquid panis, & amygdalarum, seu avellanarum, ficorum aridorum, uvarum passarum; aut si sit æstas, pyrorum, aut malorum, cerasorum, aut prunorum; cum vero animi gratia rus proficiscimur,

(t) *Gabatæ sunt profundæ scutellæ.*
(u) *Turundæ sunt frusta parva.*

mur, tum edimus lac, vel liquidum, vel coctum, caseum recentem, cremorem; lupinos lixivio maceratos; pampinos, & alia quæ villa suggerit. Cœnæ caput est, acetarium concisum sale aspersum, irroratum oleo olivarum ex gutto, aceto etiam infuso. *Nep.* Quid? Oleo nucum, aut raparum? *Pis.* Apage rem insuavem, & insalubrem; tùm in lata paropside (x) ollicoctia vervecina, (y) iussulenta cum prunis passis, au radiculis, aut herbulis, quæ sint pro introitu, interdum (z) tucetum, saporis scitissimi. *Nep.* Quo condimento? *Pis.* Fame omnium optimo, & sapidissimo, hinc certis diebus hebdomadis aliquid assi, potissimum vitulinæ, hedinæ interdum in vere, pro secunda mensa raphani perpusillum, & casei non putris, nec ve-

(x) *Ollicoctia, cocta in olla.*
(y) *Iussulenta cum ipso iure.*
(z) *Tucetum est caro minutim concisa, & ita alixa.*

teris, sed recentis, qui est quam vetus alibilior, pyra, mala persica, cydonia. Diebus, quibus carne fas non est vesci, habemus pro carnibus ova assa, aut frixa, aut elixa, singula per se, aut in libum commista in sartagine, aceto, aut omphatio, non tam infuso, quam instillato: paululum interdum piscium; & caseo succedunt nuces. *Nep.* Quantum cuique? *Pis.* Bina ova singulis, & binæ nuces. *Nep.* Quid? A cœna nunquamne comessamini? *Pis.* Sæpius. *Nep.* Quid quæso? Nam id est suavissimum. *Pis.* Convivium Syri apud Terentium, aut aliquod aliud ex illis lautissimis Athenæi, aut similium, quorum meminerunt historiæ. Utrum censes nos porcos esse, an homines? Qui ventriculi, quæ valetudo sufficeret post quaternas refectiones comessari? Heus tu, schola hæc est, non sanguinarium, dicunt etiam nihil esse perniciosiùs valetudini, quàm bibere, cum statim sis iturus cubitum. *Nep.* Licebitne cœnæ vestræ interesse? *Pis.* Fa-

ci-

cilè, modò venia petita à Præceptore, quam scio illum daturum non gravatè: nam solet alioqui pravæ esse educationis ingerere te convivio, Magistro inscio, & qui te adduceret, nihil aliud, quàm probrum, & pudorem contraheret apud condiscipulos, mane paulisper. Magister, licebitne cum bona tua venia puerum quemdam, mihi notum, adhibere nostræ cœnæ? *Præc.* Maximè; non erit molestus. *Pis.* Habeo gratiam. Hic quem vides gestantem mantile pro focali, est architriclinus huius hebdomadæ, nam hebdomadarios habemus hìc architriclinos, ut Reges. *Arch.* Lamia, quota est hora? *Lam.* Horas non audivi à tertia, intentus compositioni epistolæ. Florus melius id norit, qui toto hoc pomeridiano tempore librum non vidit, neque chartam. *Flor.* Amicum testimonium, & apud Magistrum iratum valdè utile! sed qui potuisti tu id animadvertere, immersus (ut ais) compositioni epistolari? Planè malevolentia

te coegit mentiri. Gaudeo profectò inimicum meum pro mendaci haberi. Si quid me posthac voluerit calumniari, carebit fide. *Arch.* Non potero alicunde, cognoscere de hora? Antrax, transcurre ad Divi Petri, & inspice horas. *Ant.* Index signat iam sextam. *Arch.* Sextam verò? Eia pueri agite, eia consurgite, abiicite libros vel quò cervi cornua; parate mensas, insternite, apponite sedilia, mantilia, orbes, quadras, panem, dicto citius volate, ne tarditati nostræ Institutor succenseat. Prome tu cervisiam, tu hauri aquam de cisterna, appone scyphos; quid isthuc rei est? Tam obnubilatos adfers? Refer in culinam, ut famula eos fricet, & extergat probè, quò sint nitidi, & fulgentes. *Pis.* Nunquam tu hoc perfeceris quamdiù simiam hanc habebimus ministram culinariam, nunquam audet fortiter confricare quæ mundat, ita timet suis digitis, nec abluit, nisi semel, & tepida. *Arch.* Quid admones de eo Præceptorem? *Pis.* Satius est

que-

queri apud famulam atriensem, nam in eius manu est mutare famulas culinarias. Sed eccum Præceptorem, tu ipse perluito hos calices, frica folio fici, vel urticis, arena, aqua, ne quid hodie habeat Magister iure reprehendendum. *Mag.* Sunt parata omnia? Est aliquid quod nos remoretur? *Arc.* Nihil omnino. *Mag.* Ne postea facturi simus intervalla magna inter missus. *Arch.* Missus verò? Missum potius dixeris, & eum exiguum. *Mag.* Quid tu mussitas? *Arch.* Dico, ut assideas, esse tempus, & propemodum corrumpi cœnam. *Mag.* Pueri, abluite omnes manus, & os. Vah, quod mantile? Qui hìc se extergunt, ubi mundantur? Curre, adfer aliud purius. Sedeamus more solito. Est is puer conviva noster? *Pis.* Est, here. *Mag.* Cuias est? *Pis.* Flander. *Mag.* Ex qua urbe illius Provinciæ? *Pis.* Brugensis. *Mag.* Recipe illum supra te. Expediat quisque cultellum suum, & purget quisque suum panem si quid hæret vel cineris,

vel

vel carbonum in crusta. Sacret mensam cuius est munus hac hebdomada. *Flor.* Pasce animos nostros Christe charitate tua, qui benignitate tua alis vitas omnium animantium, sancta sint Domine hæc tua munera nobis sumentibus, ut tu qui ea largiris, sanctus es. Amen. *Mag.* Sedete, quantum licet, laxè ne comprimatis mutuò, quandoquidem est satis loci. Et tu habes cultellum, Brugensis? *Pis.* Prodigium, Flander sine cultello, & quidem Brugensis, ubi cuduntur optimi. *Nep.* Mihi verò cultello nihil est opus; dentibus frangam mordendo, vel digitis buccelatim comminuam. *Hyp.* Ferunt illud de morsibus tùm gingivis, tùm candori dentium esse perutile. *Mag.* Ubi fecisti Latinæ linguæ tyrocinium? Nam non videris mihi pravè institutus. *Nep.* Brugis, sub Ioanne Theodoro Nervio. *Mag.* Viro diligenti, docto, probo. Brugæ elegantissimæ: nisi quod pereunt in dies vitio plebis profusissimæ, dolendum est: quam pridem il-

linc

linc venisti? *Nep.* Nudius sextus. *Mag.* Quam nuper cœpisti studere? *Nep.* Abhinc annos tres. *Mag.* Non potest te profectus pœnitere. *Nep.* Merito, nam & habui magistrum non pœnitendum. *Mag.* Sed quid agit Vives noster? *Nep.* Dicunt eum agere athletam, non tamen athleticè. *Mag.* Quid isthuc rei est? *Nep.* Quia luctatur semper, sed parum fortiter. *Mag.* Cum quo? *Nep.* Cum suo morbo articulari. *Mag.* O luctatorem dolosum, qui primum omnium invadit pedes! *Hyp.* Imò lictorem sævum, qui totum corpus constringit. Sed tu quid agis? Quid cessas? Videris huc spectatum venisse, non cœnatum. Nemo vestrum attingat pileum inter cœnandum, ne quis capillus involet in patinas: cur non tractatis hospitem comiter? *Mag.* Nepotule, præbibo tibi. *Nep.* Præceptor, excipio animo libentissimo. *Hyp.* Exinanias calicem tuum, quandoquidem exiguus haustus restat. *Nep.* Hoc esset mihi novum. *Mag.* Quid? Non

ex-

exinanire? Sed tu Hypodidascale, quid dicis? Quid adfers novi super cœnam? *Hyp*. Ego verò nihil dico, sed hisce duabus horis multa cogitavi de Arte Grammatica. *Mag*. Quæ tandem? *Hyp*. Recondita sanè, & ex penetralibus disciplinæ; primùm cur Grammatici posuerunt tria genera in arte, cum sint tantùm duo in natura? aut cur natura non producit res neutrius generis, sicut masculini, & fœmenini? non possum causam exculpere tanti mysterii. Deinde Philosophi dicunt esse tantum tria tempora, ars nostra ponit quinque: ergo ars nostra est extra rerum naturam. *Magist*. Imò tu ipse extra rerum naturam, nam ars in rerum natura est. *Hypod*. Si ego sum extra rerum naturam, quomodo possum comedere hunc panem, & has carnes, quæ sunt in rerum natura? *Magist*. Tanto tu deterior, qui venis ab altera rerum natura ut comedas quæ sunt in hac nostra. *Hypod*.

(a)

(a) Paraphthegma aprosdionyson, aliam ego vellem solutionem mearum quæstionum. Utinam haberemus nunc Palæmonem aliquem, aut Varronem, qui has quæstiones posset profligare. *Mag.* Quin potius Aristotelem, aut Platonem. Habes aliquid aliud? *Hyp.* Heri vidi scelus capitale admitti. Ludimagister vici recti, capro olidior, qui in phrontisterio suo in pœdore & fœtore docet auditores diobolarios, ter, aut quater pronuntiavit volucres accentu in penultima; ego verò miratus sum terram illi non dehiscere. *Mag.* Quid aliud decebat talem Ludimagistrum dicere? Et est alioqui in formulis grammaticis valdè detritus. Sed tu in re levi nimium tumultuaris, & facis tragediam ex comœdia, seu Mimo, verius. *Hyp.* Equidem absolvi pensum meum: nunc tuæ sunt partes, dic tu vicissim aliquid inter cœnam. *Mag.* Nolo,

(a) *Paraphthegma aprosdionyson, id est responsum alienum à proposito.*

lo, ne tu mihi vicissim Paraphtheges. (b). Iussulenta hæc iam conglaciant, adfer (c) foculum mensarium, excalfacite aliquantum priusquam panem intingatis. Raphanus hic non est esui, adeò est lentus: nec minus sunt radiculæ iussulentæ. *Hyp.* Lentorem profecto non à macello attulerunt, sed hic contraxerunt in nostro pœnore, qua cella nihil est pœnui incommodius. Nescio quid isthuc rei est, semper adferuntur huc ossa emedullata. *Mag.* Parum habent ossa medullarum (d) sub Lunam silentem. *Hyp.* Quid cum est plena? *Mag.* Plurimum. *Hyp.* Tum vero ossa nostra habent minimum, seu nihil, veriùs. *Mag.* Non exorbet nobis medullas Luna, sed nostra Lamia, nimis hic indidit piperis, & gingiberis, & in iure hoc, & toto acetario, nimium

men-

(b) *Paraphtheges, id est præter rem respondeas.*

(c) *Foculus mensarius est calefactorium mensæ aptum.*

(d) *Sub Lunam silentem, prope novilunium.*

menthæ, petroselini, salviæ, erucæ, nasturtii, hyssopi, nihil puerorum, & adolescentum corporibus æquè damnosum ut cibi qui interiora fervefaciunt. *Arch.* Quibus igitur ex herbis velles confici? *Mag.* Lactucis, buglossa hortensi, & portulaca, & petroselini aliquid admisceri. Heus tu, Gingolfe, ne extergas labia manu, aut manica; sed simul ipsa, simul manum mantili, nam ideò tibi datur. Carnes ne attingas, nisi ab ea parte, quam tibi es sumpturus. Tu Dromo, non animadvertis te manicas tuas inficere pingui carnium? Reduc eas, si sint apertæ, ad humeros; si non sint, corruga, vel complica ad cubitum, quæ si relabuntur, affige acicula, seu quod magis te decet, spina. Tu dominaster delicatule, in mensam incumbis? Ubi id didicisti? In hara quapiam; heus, subiicite eius cubito pulvillum. Architricline, vide ne (e) analecta hæc pereant,

(e) *Analecta, reliquiæ, quæ colliguntur*

reant, reconde in promptuarium, tolle primum omnium salinum, hinc panem, tùm lances, discos, mantilia, postrémo mappam, mundet quisque suum cultellum, & reponat in vaginam. Heus tu, Cinciole, ne scalpas dentes scalpello, nam est noxium, conficito tibi dentiscalpium pennulâ, vel bacillo tenui accuminato, & scalpe modicè, ne gingivas scarifices, & sanguinem elicias. Consurgite, & abluite manus, priusquam recitetur gratiarum actio. Amove mensam, voca ministram, ut pavimentum hoc scopis verrat. Agamus Christo gratias: præeat verba, qui sacravit mensam. *Flo.* Pro cibo temporario gratias agimus Christe Domine temporarias, fac ut pro immortalitate agamus æternas. Amen. *Mag.* Ite lusum, & confabulatum, & deambulatum, quò libuerit, dum licet per lucem.

GAR-

GARRIENTES.

Nugo, Gracculus, Turdus.

Nug. ASsideamus in hac trabe: tu Graccule, è conspectu in saxo illo, modo ne impedimento sis, quo minus cernamus prætereuntes, apricemus nos ad hunc parietem egregiè Soli ostentum. Quam grandis truncus, & cui usui? *Turd.* Ut nos hìc sedeamus. *Nug.* Oportet fuisse procerissimam, & latam arborem, unde est sumptus, *Turd.* Quales sunt in India. *Grac.* Qui scis? Fuisti tu in India cum Hispanis? *Turd.* Quasi scire aliquid de regione quapiam non possis, nisi in ea fueris, sed dabo tibi auctorem meum. Plinius scribit, in India crescere ad eam altitudinem, quæ non possit iaculo superari:

Et gens illa quidem sumptis non tarda Pharetris,

ut ait Virgilius. *Nug.* Scribit etiam Plinius, turmam equitum condi sub ramis. *Turdus.* Nemo id miretur, qui

scir-

scirpos illius regionis consideret, quibus infirmi fulciunt gradum, divites dumtaxat. *Graccul.* Heus, quota hora est? *Nug.* Nulla, nam horarum tintinabulum nunc funditur: adfuisti? *Grac.* Non sum ausus, nam aiunt rem esse periculosam. *Nug.* Ego interfui, & vidi innumeras mulieres prægnantes transilire canalem fusionis, qui est sub terram conditus. *Turd.* Audivi hoc illis esse salutare. *Grac.* Ea est colus Philosophia, ut dicunt, sed de hora quærebam. *Nug.* Quid tibi opus est hora, si quid vis agere? Dum est opportunitas, est hora. Sed ubi est horologium tuum viatorium? *Grac.* Excidit mihi nuper cum fugerem canem olitoris, post decerpta pruna. *Turd.* Ego te currentem vidi de fenestra, sed quò te recepisses spectare non potui, quia impedimento mihi erat hortus pensilis, quem ibi mater affixit patre invito, & multum reclamante: mater verò in proposito constans obtinuit, ne tolleretur. *Nug.* Quid tu? Tacebas? *Turd.* Flebam ta-

ci-

citus; quid enim aliud agerem, dissentientibus mihi charissimis capitibus? Tametsi mater iubebat me ab se stare, & clamare strenuè, sed mihi non erat cordi quidquam adversus patrem mutire. Ego missus sum ad scholam, quatuor continuis diebus inientatus, à matre irata, & deiurante me non esse ex se natum, sed commutatum à nutrice, de quo ait dicturam se nutricì diem apud prætorem capitalem. *Nug.* Quid rei est prætor capitalis? An non prætor omnis habet caput? *Turd.* Quid ego scio; sic illa dixit. *Grac.* Hem, qui sunt isti pœnulati, & ocreati. *Nug.* Galli sunt. *Grac.* Quid,estne pax? *Tur.* Bellum narrabant futurum, & quidem atrox. *Grac.* Quid adferunt? *Turd.* Vinum. *Nüg.* Exhilarabunt multos. *Grac.* Scilicet non solùm vinum exhilarat, sed vini mentio, & recordatio. *Nug.* Vinosos utique, mea nihil refert, qui aquam bibo. *Grac.* Nunquam facies bonum carmen. *Turd.* Nosti illam mulierem? *Grac.* Non, quænam est? *Turd.* Au-

Aures habet gossipio obturatas. *Grac.* Quid ita? *Turd.* Ne quid audiat, quia malè audit. *Nug.* Quàm multæ pessimè audiunt auribus patentibus, & benè perforatis! *Turd.* Credo hùc pertinere quod est apud Ciceronem in Tusculanis quæstionibus ; Surdaster erat M. Crassus, sed illud peius, quod malè audiebat. *Nug.* Non dubium est, quin hoc ad infamiam sit referendum. Sed heus tu Bambalio, invenisti tuas Tusculanas quæstiones? BAM. Etiam, apud propolam, adeo interpolatas, ut non agnoscerem. *Nug.* Quis surripuerat? BAM. Vatinius, quod illi malè sit. *Grac.* Vah hominem manibus aduncis, & picatissimis: ne admittas eum unquam ad tuas capsas, nec ad scrinia, si vis omnia esse salva. Nescis illum crumenisecam existimari ab omnibus, & de crumenisecio accusatum apud Gymnasiarcham? *Nug.* Soror puellæ illius enixa est heri gemellos. *Grac.* Quid mirum? Mulier quædam in via Salaria ad Leonem galeatum,

pe-

peperit nudius sextus ter geminos. *Nug.* Plinius dicit ad septimum posse procedi. *Turd.* Quis vestrum audivit de uxore Comitis Bataviæ, quam ferunt uno partu tot edidisse, quot sunt in anno dies ex imprecatione mendicæ cuiusdam? *Grac.* Quid isthuc fuit de mendica? *Turd.* Mendica hæc liberis onusta, petiit ab hac Comite stipem, illa ubi conspexit tot pueros, convitio illam abegit, scortum vocitans, negabat enim posse fieri ut ex uno viro tantam sóbolem suscepisset: Innocens mendica precata est divos, ut si se castam, & puram scirent, darent Comiti ex marito suo tot fœtus uno conceptu, quot sunt in anno dies, & ita contigit, ostenditurque propago numerosa illa in oppido quodam illius insulæ. *Grac.* Malo credere quàm exquirere. *Nug.* Omnia sunt Deo possibilia. *Gra.* Imò verò facillima. *Nu.* Non nosti illum onustum retibus, comitatum canibus, cum (f) causia,

(f) *Causia est pileus adversus æstum.*

sia, & peronibus, vehentem canterio strigosissimo? *Turd.* Estne Mannius versificator? *Nug.* Est planè. *Turd.* Quænam tanta metamorphosis? *Nug.* Ex Minerva transiit ad Dianam: id est, ab honestissima occupatione ad inanem, & stultum laborem. Pater eius mercimoniis faciundis auxerat rem, hic paternam artem dedecori sibi esse ducit, vertit se ad alendos equos, & venationem; non aliter ratus posse nobilitatem generis venari. Nam si quid ageret utile, non haberetur pro nobili. Sequitur eum venantem talis Curius, pereruditus homo, aleator famosissimus, & qui probè novit taxillos mittere (g) compositos, domi habet sodalem Tricongium. *Turd.* Imò amphoram. *Grac.* Imò spongiam. *Nug.* Imò arenam Africæ aridissimam. *Bam.* Aiunt illum semper sitire. *Nug.* An sitiat nescio, semper certè paratus est potare. *Bam.* Ausculta lusciniolam illam. *Grac.* Ubinam

(g) *Compositos, itaut cadant ut ipse vult.*

nam est? *Bam.* Non vides eam in ramo illo sedentem? Vide, ut canit ardenter, nec intermittit. *Nug.*

Flet Philomela nefas.

Grac. Quid mirum dulcitèr eam garrire, quæ sit Attica? Ubi etiam fluctus maris non sine numero alliduntutur littori. *Nug.* Plinius scribit, eam præsentibus hominibus diutius, & accuratius cantare. *Tur.* Quid causæ est? *Nug.* Ego tibi causam aperiam. Cuculus, & Philomela eodem cantant tempore, verno scilicèt, ab Aprili medio ad Maium exactum, aut eo circiter. Hæ duæ aves in contentionem venerunt de suavitate concentus: quæsitus est iudex: & quia de sono erat certamen, aptissimus visus est ad eam cognitionem asinus, qui præter cæteras animantes grandes haberet auriculas. Asinus repudiata luscinia, cuius se armoniam negaret intelligere, victoriam cuculo adiudicavit. Philomela ad hominem appellavit: quem ubi videt, agit statim causam suam, canit dili-

genter, ut se illi approbet ad vindicandam iniuriam ab asino acceptam. *Gra.* Habeo causam Poeta dignam. *Nug.* Quid ergo? Expectabas Philosopho dignam? Posce a novis illis Magistris Parisiensibus. *Grac.* Plerique illorum vestibus sunt Philosophi, non cerebro. *Nug.* Quid ita vestibus? Nam coquos potius dixeris, aut muliones. *Grac.* Quia gestant eas crassas, detritas, laceras, lutulentas, immundas, pediculosas. *Nu.* Erunt ergo Philosophi Cynici. *Gra.* Imò Cimici: non, quod videri afectant, Peripatetici, quippè Aristoteles, sectæ Princeps, cultissimus fuit. Ego verò longum vale dico iam nunc Philosophiae, si aliter non possum esse Philosophus. Quid enim pulchrius, & homine dignius, quàm munditiers, & civilis quidem cultus in victu, & vestitu? Ea in re antestant mea sententia Lovanienses Parisiensibus. *Tur.* Quid tu? non putas esse impedimento studiis nimiam curam munditiæ, atque elegantiarum? *Grac.* Ego quidem mun-

munditiem probo, anxiam, & morosam illius curam improbo. *Nug.* Damnas tu elegantias, de quibus scripsit Valla tam diffusè, quasque adeò diligenter commendant nobis nostri Præceptores? *Grac.* Alia est verborum in loquendo elegantia, alia rerum in vestiendo. *Turd.* Scitis quid est mihi narratum à Tabellario Lovaniensi? *Nug.* Quid tandem? *Tur.* Clodium ardere perditè in puellam quamdam, & Lusconem transtulisse se ad mercaturam à litteris, hoc est, ab equis ad asinos. *Nug.* Quid audio? *Turd.* Clodium noratis omnes succi plenum, rubicundum, benè habitum, hilarem, vultu renidenti, comem, festivum, confabulatorem, nunc refert ille esse exsuccum, exanguem, pallido colore, atque adeò lurido, imbecillum, horridum, trucem, taciturnum, fugitantem lucis, & humani consortii, nemo qui illum vidisset priùs, iam agnosceret. *Nug.* O miserum adolescentem! Unde id mali? *Turd.* Ex amore. *Nug.*
At

At unde amor? *Turd.* Quantum ex oratione tabellarii potui colligere, reliquerat seria,& solida studia, dediderat sese cunctum Poetis lascivis Latinis, & linguæ vulgaris, indè prima animi præparatio: ut si qua ignis scintilla in illum incideret fomitem, quantumlibet exigua, subitó inflammaretur velut stupa: tradiderat se somno, & otio. *Nug.* Quid necesse habes plures, aut maiores causas amandi commemorare? *Turd.* Nunc insanit, ambulat plerumque solus: semper autem vel tacitus, vel cantillans aliquid, & modulans, scribit versus sermone vernaculo. *Nug.* Scilicet

Quos legat ipsa Lycoris.

Grac. O Christe, averte ab animis nostris tam perniciosum morbum. *Turd.* Nisi me ingenium Clodii fallit, recipiet se aliquando ille ad frugem meliorem, peregrinatur animus eius in nequitia, non habitat. *Grac.* Et ille alter quas mercaturas exercet? *Turd.* Misit ad patrem epistolam flebiliter conscrip-

scriptam de misera conditione studiorum, quam, quod esset (h) apertilis, legit ipse tabellarius. Pater homo crassæ Minervæ, transtulit eum à chartis ad lanas, pannos, glastum, piper, gingiber, cynamommum. Nunc ille succintus braccha, mirè diligens, & sedulus in aromataria taberna, vocat adventores, excipit blandus, scandit, descendit per scalas infestissimas, profert suas merces, vertit, invertit, mentitur, peierat: omnia sunt illi leviora, quàm studere. *Nug.* A puero novi illum attentum ad rem, & delectari nummulis: itaque potiorem habuit nummationem, quam litteraturam, & vile lucrum anteposuit excellentiæ eruditionis, aliquando pœnitebit eum. *Turd.* Sed serò. *Nug.* Indubiè, provideat ne accidat sibi quod suo consobrino. *Turd.* Cui? *Nug.* Antronio in angiportu pomorum, ad tres gracculos, non audisti illum superiore anno de-

(h) *Apertilis, quæ aperiri possit integrè.*

decoxisse? *Grac.* Quid decoxit quæso? Estne hoc tantum malum? An non quotidie id fit in culinis omnibus? *Tur.* Decoxit rem. *Grac.* Quam rem? *Tur.* Alienam, & (i) conturbavit. *Grac.* Nihilne reddidit creditoribus? *Turd.* Ex compactione, nam receperat se in asylum, uncias ternas ex libris singulis. *Grac.* Hoc vocas tu decoquere, cum nihil sit crudius? Sed quomodo amisit? *Turd.* Audivi equidem nuper de patre; non satis tamen intellexi, narrabat pater eum fecisse versuras damnosissimas, quæ degluberunt eum, & devorarunt usque ad ossa. *Grac.* Quid rei est versura? Quid deglubere? *Turd.* Ne ego quidem novi, credo esse aliquid de furibus. *Nug.* Vides illum obesum, quem putes vix se posse commovere? Petaurista est, & funambulus. *Grac.* Ah tace, rem narras incredibilem. *Turd.* Non ipse quidem suo corpo-

(i) *Conturbavit, rationes scilicet, nolens solvere creditoribus.*

pore, sed calicibus. *Grac.* Adferebat aliquid aliud novi tabellarius de nostris sodalibus? *Turd.* Etiam de Hermogene, qui in omni nostro certamine semper ferebat primas, is admirabili mutatione ex ingeniosissimo, & (ut ætas illius ferebat) doctissimo, repentè factus est tardissimus, & rudissimus. *Nug.* Tale quidam sæpè vidi accidere in quibusdam acutulis. *Bam.* Aiunt id fieri, cum ingenii acumen non est solidum: ut in scalpellis, quorum acies facile retunditur, præsertim si quid secet pauló durius. *Grac.* Quid? Estne acies in ingenio, sicut in ferro? *Bam.* Nescio: ferrum sæpè vidi, ingenium nunquam vidi. *Nug.* Quid factum est adolescenti illi pagano, qui superiore mense exhibuit nobis (j) prandium adventorium, refertum deliciis rusticis, ad quem à fuga retrahendum præceptor mi-

(j) *Prandium adventorium, pro suo felici adventu.*

miserat quatuor (k) fugitivarios? Et erat formosulus. *Turd.* Venustus asinus. Puella (l) amanuensis amitæ meæ, quæ puella est illi soror patruelis, convenit illum nuper in pago suo nudo capite, impexum, horridum, sentum, cum Gallicis, (m) & tunica (n) villosa levidensa, vendentem in trivio quodam chartaceas imagines, & tabellas elementarias, cantantem cantiones novas in circulis. *Grac.* Oportet illum esse ortum claro sanguine. *Turd.* Qui isthuc? *Grac.* Quoniam pater eius est de genere Coclitum. *Nug.* Non tam id arguit nobilem virum, quam bonum iaculatorem (o) collimabit facile. *Tur.* Aut fabrum lignarium, qui oculo

(k) *Fugitivarios, qui retrahunt servos à fuga.*

(l) *Amanuensis, quam hera habet semper sibi paratam ad manum.*

(m) *Gallicæ foccilignei.*

(n) *Villosa, levidensa, crassa, qualis est Frisia.*

(o) *Collimabit, attinget scopum.*

lo rubricam dirigit uno. *Nug.* Nunquam placuit mihi ille puer, nec dederat mihi significationem aliquam virtutis. *Grac.* Quid ita? *Nug.* Quia nec amabat studia, nec præceptorem verebatur, quod est perditi animi argumentum evidentissimum, & senes irridebat, & calamitosos subsanabat. Sed quis est iste sericatus, torquatus, bracteatus auro? *Grac.* Ex genere clarissimo, matrem habet nobilissimam, & fœcundissimam. *Nug.* Quam? *Grac.* Terram, & vix credas quas semper faciat delicias, dicas puerulum in cunis adhuc, & crepundiis vagientem. *Nug.* Atqui lanugo illi incipit iam per malas serpere. *Bam.* Hem Observator venit: expedite libros, explicate, incipite evolvere. *Grac.* Nec fuit his multis hebdomadibus Observator magis curiosus, & qui tam gauderet deferendis ad Magistrum criminibus. *Bam.* Utinam saltem nos veræ culpæ reos ageret, sed calumniatur plerumque. *Nug.*

Hic

Hic murus ahenus esto.
Nihil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Sed quiescite, ego illum statim hinc fugabo. *Obs.* Quid tu dicis Vacia? *Nug.* Quid tu Vatrax? *Obs.* Quid tu Vatrachomyomachia? Sed ioco amoto, quid hic agitur? *Nug.* Quid ageretur? Quod inter bonos Scholasticos, & studiosos: legitur, ediscitur, disputatur. Dic sodes, capitulum lepidissimum; qui est apud Virg.

Transversa tuentibus hircquis?

Obs. Benè facitis: pergite studere, ut bonæ indolis adolescentes decet. Mihi aliud nunc est negotii, vos valebitis. *Nug.* Satis nugatum est, revertamur ad ludum: sed prius relegamus, quæ Præceptor explicavit, tùm ut discamus, tùm ut illi placeamus, & nos approbemus: quod cuique nostrum debet esse in votis, non minus quam patri.

ITER,

ITER, ET EQUUS.

Philippus, *Misipus*, *Misospodus*, *Planetes*, *Puer*, *Rusticus*.

Phil. VUltisne proficiscamur animi gratia Bononiam, quæ est ad Sequanam? *Misip.* & *Misosp.* Nihil malumus, die præsertim sereno, & à ventis silenti, tùm etiam in nostro Pœdagogio feriato. *Phil.* Cur non est vobis operarius? *Misosp.* Quia Pandulphus madefacturus est hodie ingenti prandio Magistros omnes, in honorem laureæ suæ magistralis. *Plan.* Vah quantum potabitur! *Misosp.* Multò plus sitietur. *Misip.* Ego habeo asturconem. *Phil.* Et ego equum meritorium, conductum de lusco impostore. *Misosp.* Ego, & Planetes vehemur rheda: reliqui, si videtur, vel pedestres sequentur nos, vel vi brachiorum agent cymbam contra cursum amnis. *Plan.* Imò equis trahetur. *Misip.* Ut erit

erit cordi, nam nobis (p) pedestre iter magis placet. *Phil.* Eia, puer, fræna equum meum, & insterne. Quid malum, manno indis lupatum? Orna potius frænulo illo levi cum bullis. *Puer.* Hui, nec (q) oream habet, nec (r) aureas. *Phil.* Si scirem quis fregisset, ego illi frangerem. *Misip.* Quid tu nunc dicis concitatus? *Phil.* Panem in cœna. Accipe, unde poteris, accomodato. *Puer.* Scilicèt in mediis pœdagogiis quæris tu vel equos, vel equorum ornamenta. *Phil.* Supple igitur quæ desunt, ex hoc fune. *Puer.* Erit deforme. *Phil.* Abi insane, quis videbit extra urbem? *Puer.* (s) Antilena est dissuta. *Phil.* Sarcias ligula astrictoria aliqua. *Puer.* Non habet (t) postilenam. *Phil.* Nec est opus. *Plan.* Magnum equi-

(p) *Pedestre, idem quod terrestre.*
(q) *Orea, corrigia quæ est sub ore.*
(r) *Aurea, corrigia ad aures.*
(s) *Antilena, est lorum ante pectus.*
(t) *Postilena, lorum ab strato ad caudam.*

equitem, & exercitatum! delabetur ephippium ad collum, & effundet te equus supra caput. *Phil.* Quid ad me? Lutosa est magis via, quàm lapidosa: inficiar cœno, non cruentabor. Sed si hæc omnia apparanda, non hinc discedemus ante vesperum, adduc equum qualicumque ornatu. *Puer.* Paratus est: conscende: ah quid agis? Pedem dextrum ponis priorem in stapeda? *Phil.* Utrum ergo? *Puer.* Sinistrum, & habenas sinistra manu rege: dextra cape hanc virgulam, quæ erit pro calcaribus. *Phil.* Non indigeo, calcanei erunt mihi vice calcarium. *Puer.* Iubellium Tauream videtis, aut qui cum hoc est congresus, Asellum. *Phil.* Apage historias in procinctu, ubi reliqui? *Puer.* Ite, ego comitabor vos pedester. *Misip.* O equum molestissimum succusatorem, ossa mihi omnia contuderit, priusquam perveniamus in oppidulum. *Phil.* Quid malum est stratum istud tuum? Clitella est, ut puto. *Misip.* Paulo minus. *Phil.* Quanti, quanti? *Mis.*

Num-

Nummis Turonensibus quatuordecim. *Phil.* Equum ipsum cum suo victu, & vestitu tanti non emerim, nec videtur mihi equus vector, nec epiphiarius, sed iumentum clitellarium, & iugale, aut dorsuale, animadverte quæso, ut passim cæspitat; vel in chartam, aut latum culmum impingeret. *Misi.* Quid tu de eo dicis? Pullus est adhuc. Sed garrias quæ voles, vides tu hunc equum? Is qualis qualis est, me vehet, aut ego illum. *Puer.* Ungulam habet tenerrimam miser. *Phil.* Quid admonuit te tam accuratè unoculus, cum tibi eum insterneret? *Misi.* Rogavit verbis amantissimis, ne duo insideremus equo, alter in strato, alter super clunes, & ut in equili diligenter ei (u) substernerem. *Puer.* Nimirùm eget missellus, qui latera habet nudata carne. *Phil.* Quid agitis vos? Non ascenditis in rhedam? *Plan.* Probè mones, rhedarius petit nunc altero tanto plus, quàm quanti era-

(u). *Substernerem, paleam ad cubandum.*

eramus pacti. *Phil.* Cum rhedariis est vobis res, & cum naviculatoribus? Facilè conficietis omnia, & ex animi sententia. Genus hominum est mite, mansuetum, come, urbanum, pium. Rhedarii sunt fæx terræ, naviculatores fæx maris, date illi dimidium eius, quod plus poscit. *Puer.* Quotam esse iam horam censetis? *Phil.* Ex sole coniicio esse ultra decimam. *Puer.* Appetit iam meridies. *Phil.* Ita ne? Heus Misippe, eamus: sequatur qui poterit. Invenient nos ad galerum purpureum, ea est taberna diversoria sita contra regiam pyramidem, non procul à domó (x) Curionis. *Misip.* Quà egrediemur? *Phil.* Per portam Marcellinam, ad dextram, simplici via, & directa. *Misip.* Imò teneamus hanc semitam, via iucunda, & placida. *Phil.* Minimè verò: nihil commodius ac tutius, quàm via regia, nam transversis itineribus amittemus

E co-

(x) *Curio est Sacerdos qui praest Parochiæ Curatus vulgò.*

comites : præsertim quod trames ille, nisi me fallit memoria, est valdè sinuosus,& ambagiosus. *Misi.* Qui sunt isti hastati? Videntur milites ex istis mercenariis. *Phil.* Quid agendum? *Misi.* Revertamur ne nos spolient. *Phil.* Progrediamur, nam facilè evademus eos, cursu equorum per campos. *Misi.* Quid si gestent (y) tormenta manuaria? *Phil.* Nihil tale certo, sed solas sarissas. *Misip.* Accede propius puer. *Puer.* Quid rei est? *Misip.* Non tu vides illos Germanos? *Puer.* Quos? *Misip.* Illos huc venientes adversum nos. *Puer.* Planè non sunt Germani, sed Parisienses, rustici duo cum suis baculis. *Misip.* Profectò ita est : benè sit tibi, animam mihi, & vitam reddidisti. Sed ubi Misospodus, & Planetes? *Puer.* Rhedarius iratus, quod non quantum postulaverit accipiat, duxit eos via salebrosa ; equi dum magna enituntur

vi

(y) *Tormenta manuaria, quas sclopetas vocant.*

vi rotas in alto cœno hærentes extrahere, temonem, & helcia confregerunt, tùm canthi revulsi sunt cum clavis, & ipse rotam sufflaminaverat imprudens, bili excæcatus: nunc ea reficit, stomachabundus, & convicians divis omnibus, vectores quoque diris devovens atrocissimis. *Phil.* Quæ capiti illius sint. *Puer.* Puto eos rheda relicta transituros in sarracum, quod sine onere habet iter Bononiam. Glaucus, & Diomedes ingressi erant in scapham quandam, sed nautæ negant se hoc vento posse remis, aut contis agere navigium (z): equos helciarios narrant omnes esse occupatos, nescio qua materia vehenda: ita nondum religarant (a) prymnesium. *Phil.* De naulo nihil novi? *Plan.* Nihil prorsum. *Phil.* Mirum est, sed conijcio quid futu-

(z) *Equi helciarii, qui trahunt navigium, aut similia.*

(a) *Prymnesium, funis est, quo naviculæ terræ alligantur.*

rum sit, non pervenient illi Bononiam ante serum diei. *Misip.* Quid tum? Sumemus diem crastinum totum, ad reficiendum animum. Aspice ut fluviolus ille leniter labitur; aquæ planè cristalinæ inter scrupos aureos: quam iucundum murmur? Audis lusciniolam, & carduelem? Profecto territorium hoc Parisiense amœnissimum est. *Philipp.* Quod spectaculum potest esse huic par? Quam placido agmine fluit Sequana? Ut fertur navicula illa plenis sinibus, & secundo vento? Mirificè his omnibus redintegrantur animi. O pratum miro artificio vestitum! *Misip.* Nempe ab admirabili artifice. *Phil.* Quam suavem odorem eructat? *Misip.* Hac, hac ad sinistram flectito, ut vites cœnum tenacissimum, in quo gradarius tuus statim unguem amitteret. Quam contrarius hic campus suo vicino, obsitus situ, squallidus, cariosus, horrens petris, & spinis armatus? *Puer.* Non vides esse agrum ruderatum ex villæ ruinis? Et alioqui frumentarius est.

Hy-

Hyberno pulvere, verno luto, magna farra
Camille metes.

Phil. Quæso cantilla versus aliquot, ut soles. *Misip.* Placet.

Felix ille animus divisque simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

Phil. Versus facetissimos, & gravissimos, cuius quæso sunt? *Misip.* Non agnosti? *Phil.* Non. *Misip.* Angeli Politiani. *Phil.* Vetustiores putavi, & habent gratiam antiquitatis. Suspicor nos deerrasse. *Misip.* Heus bone vir, quà itur Bononiam? *Rust.* Aberrastis, obvertite canteria vestra ad bivium illud, & tenete viam, quam rodit flumen, ea vos non sinet falli, recta est & simplex usque ad vetustam quercum, inde ad manum hanc vos præcipitatote. *Misi.* Habemus gratiam. *Rust.* Ducat vos Deus. *Misip.* Mallem cur-

re-

rere, quam sic ab equo isto concuti. *Phil.* Tantò cœnabis avidius. *Misip.* Imò non potero cœnare delassatus, & confractus toto corpore: citius quæram de lecto, quam de mensa. *Phil.* Sede coniunctis cruribus, non divaricatis: minus senties laborem. *Misip.* Hoc est fœminarum, & facerem, nisi metuerem derisus, & sannas prætereuntium. *Puer.* Siste parumper Philippe, dum hic faberferrarius calciarit asturconem tuum, cui excussa est solea dextri pedis. *Misip.* Quin potius moremur hic, ut clauso diversorio sub diù dormiamus. *Phil.* Quid tum? In aperto mundo an non id præstabilius, quam in clauso? Gravius esset, quod incœnes.

SCRIPTIO.

Manricus, & Mendoza.

Man. ADfuistin hodiè, cum ille haberet orationem de utilitatibus scribendi? *Men.* Ubinam? *Man.*

In

In auditorio Antonii Nebrissens. *Men.* Minimè verò, sed tu recense, si qua hæserunt memoriæ. *Man.* Quid ego recenseam? Dixit tam multa, ut omnia propè exciderint. *Men.* Ergo contigit tibi, quod de vasis angusti orificii Quintilianus dicit, quod superfusam humoris copiam respuunt; sensim si instilles, recipiunt; sed nihil retinuisti penitus? *Man.* Propemodum nihil. *Men.* Aliquid igitur. *Man.* Perpusillum. *Men.* Isthuc ipsum perpusillum fac mihi etiam commune. *Man.* Primum omnium aiebat esse perquam admirabile, tantam varietatem humanarum vocum paucis potuisse litteris comprehendi: deinde amicos absentes posse inter se beneficio litterarum colloqui. Addebat, nihil esse visum mirabilius apud insulas istas à Regibus nostris recens inventas, unde aurum adfertur, quam posse inter se homines aperire quæ sentiant, tanto intervallo regionum, missa chartula aliqua, maculis nigris distincta; Rogabant enim,

an

an papyrus sciret loqui. Hæc ille, & alia permulta, quæ sum oblitus. *Men.* Quamdiù dixit? *Man.* Horas duas. *Men.* Ex tam longa oratione tam paucula mandasti memoriæ? *Man.* Mandavi quidem memoriæ, sed ea noluit retinere. *Men.* Planè dolium habes filiarum Danai. *Man.* Imò excepi cribro, non dolio. *Men.* Accersamus aliquem, qui tibi ea, quæ ille dixit, redigat in memoriam. *Man.* Manè tamen, nam aliquid quiddam cogitatione quæro: teneo. *Men.* Eloquere tandem: cur non excipiebas penna? *Man.* Non erat ad manum. *Men.* Ne pugillares quidem? *Man.* Ne pugilles quidem. *Men.* Exprime hoc tandem. *Man.* Aufugit iam, tu excussisti menti, tam odiosè interpellando. *Men.* Hui, tam citò? *Man.* Reddiit in memoriam. Ex auctoritate nescio cuius scriptoris affirmabat, nihil esse ad magnam eruditionem compendiosius, quam probè, ac celeriter pingere. *Men.* Quis est auctor? *Man.* Nomen sæpè audivi, sed me-

memoria effluxit. *Men.* Ut alia, sed huic præcepto non paret vulgus nostræ nobilitatis, quæ pulchrum, & decorum sibi esse ducit, nescire litteras formare: dicas scarificationem esse gallinarum, & nisi præmonitus sis cuius sit manus, nunquam divinaris. *Man.* Et ea de causa vides quam crassi sint homines, quam amentes, & opinionibus corruptissimis. *Men.* Quomodò sunt vulgus, si nobiles? An non hæc multum inter se distant? *Man.* Quia vulgus non vestibus, & possessionibus distinguitur: sed vita, & iudicio de rebus integro. *Men.* Vin ergo ut nos à vulgari ista inscientia vindicemus? Tradamus nos huic exercitamento. *Man.* Nescio quo pacto naturale est mihi, distortè, inæqualiter, perturbatè exarare litteras. *Men.* Hoc habes nobilitatis, exerceas te: nam assuefactio mutabit quod naturale esse ducis. *Man.* Sed ubi is habet? *Men.* Ex me tu id quæris? Qui nec audivi hominem, nec vidi: cum ipse eum audieris: tu, quan-

tum

tum intelligo, velles omnia ingeri tibi præmansa in os. *Man.* Nunc commemini: aiebat sibi domum conductam iuxta Ædem Divorum Iusti, & Pastoris. *Men.* Est ergo vicinus vester, eamus. *Man.* Heus puer, ubi est Magister? *Puer.* In illo conclavi. *Man.* Quid agit? *Puer.* Docet quosdam. *Man.* Significa illi stare hic pro foribus, qui huc etiam veniunt, ut ab eo doceantur. *Mag.* Qui sunt pueri isti? Quid petunt? *Puer.* Te cupiunt conventum. *Mag.* Admitte eos ad me recta. *Man.* & *Men.* Optamus tibi salutem, & omnia prospera, Magister. *Mag.* Et ego vicissim vobis felicem huc ingressum, sospitet vos Christus, quid est? Quid vultis? *Man.* Doceri abs te artem istam quam profitere, si modo vacat, & si vis. *Mag.* Profectò oportet, vos esse pueros honestissimè educatos, qui & sic loquamini, & tam modesto sitis ore. Nunc verò magis, cum tota facie suffudit se vobis rubor, confidite filii, nam iste est color virtu-

tis.

tis. Qui vocamini? *Man.* Manricus, & Mendoza. *Mag.* Nomina ipsa testantur ingenuam educationem, & generosos animos. Ita demùm eritis verè nobiles, si iis artibus excolatis animos, quæ sunt dignissimæ claris natalibus: quanto magis sapitis vos, quam multitudo ista nobilitatis, qui eo se habitum iri generosiores sperant, quo imperitius pingant litteras. Sed minimè est hoc mirandum, quandoquidem persuasio hæc dementiam nobilitatis iam pridem invasit, nihil esse abiectius, aut vilius, quam aliquid scire. Ergo videre est, illos epistolis à librariis suis compositis subscribentes id, quod legi nullo pacto potest, nec scias à quo tibi epistola mittatur, nisi sit à tabellario prædictum, aut signum agnoscas. *Man.* Id modo ego & Mendoza quærebamur. *Mag.* Sed venitis huc armati? *Man.* Minimè verò, bone Præceptor, vapularemus à nostris Pœdagogiis, si ausi essemus arma hac ætate vel aspicere, nedum tangere. *Mag.*

Ah,

Ah, ah, non loquor de armis crudelitatis, sed de istis scriptoriis, quæ ad præsentem rem faciunt. Habetis thecam pennariam cum pennis? *Mend.* Quid rei est theca pennaria? An ea, quam nos calamariam nominamus? *Mag.* Ea ipsa, nam antiquissimi homines solebant stylis scribere: quibus successerunt calami, & potissimum Nilotici. Agareni, si quos vidisti, arundinibus scribunt à dextra in sinistram, sicut omnes pœnè ab Oriente Nationes: Europa, Græcos secuta, contra, à sinistra in dextram. *Men.* Etiam Latini? *Man.* Latini quoque, fili, sed hi à Græcis habent originem, & olim veteres Latini scribebant in membrana deletili, quæ vocabatur palimpsestos: tùm una tantum facie, nam qui utrinque erant libri conscripti, epistographi dicebantur, qualis fuit Orestes ille Iuvenalis, *scriptus, & in tergo, nec dum finitus.* Sed hæc aliàs, nunc ea quæ instant. Anserinis pennis scribimus, aliqui gallinaceis. Vestræ istæ sunt egregiè habi-

bi-

biles, nam sunt caule amplo, & nitido, & firmo, detrahite plumulas scalpello, & detruncate aliquid è cauda: tùm eradite, si quam habent scabritiem, nam lævigatæ fiunt aptiores. *Man.* Nunquam ego gero nisi deplumatas, & nitidas, sed Institutor meus docuit me, eas leves facere saliva, & affricatione adversum tunicam, vel feminicruralia. *Mag.* Præsens consilium. *Men.* Doce nos aptare pennas. *Mag.* Primum omnium rescindetis utrinque caput, ut fiat bifurcata: tùm in superiore parte incisuram facite scalpello sensim ducto, quæ crena vocatur: hinc æquate illos duos pedumculos, seu mavultis nominare cruscula; ita tamen, ut altius sit dextrum, in quod penna scribendo incumbit: id tamen discrimen vix perceptibile oportet esse. Pennam si firmius vis chartæ imprimere, tribus digitis teneto: sin celerius, duobus, police, & indice, more Italico; nam medius inhibet magis cursum, & moderatur, ne se immodicè ef-

effundat, quam adiubat. *Mag.* Profer atramentarium. *Men.* Hem, cornu atramentarium elapsum est mihi venienti huc. *Mag.* Puer, profer ampullam illam atramentariam : ex ea effundemus in hoc mortariolum plumbeum. *Men.* Sine peniculo? *Mag.* Ita hauries penna liquidius, & commodius, nam in gossipio, vel filo bombycini, aut lini, cum pennam intingis, adhæret semper crenæ fibra aliqua, vel floculus, in quo detrahendo fit mora scriptioni: aut si non detrahas, lituras verius effingas, quam litteras. *Men.* Ego ex sodalium consilio linteolum Melitense indo, aut (b) bombycinum leve, ac tenue. *Mag.* Istud verò est satius. Cæterum multò præstat solum atramentum infundere in mortariolo quidem fixo, nam quod circumgestandum est, huic omnino opus est peniculo. Cæterum habetis chartam? *Men.* Hanc. *Mag.* Asperam admodum, & quæ pennam

(b) *Bombycinum, tafetanum vulgò.*

nam remoretur ne inoffensè decurrat, quod est studiis noxium. Nam dum luctaris cum scabritie chartæ, elabuntur multa ex iis, quæ scribenda cogitaveras. Hoc genus chartæ, amplæ, densæ, duræ, scabræ, librariis relinquite, quæ ideo libraria nuncupatur quod ex eis fiant ad diuturnitatem libri: nec illam quotidiano usui paraveris grandem, augustanam, sive imperialem, quæ de rebus sacris hieratica nominatur; quales videtis in libris sacrarum ædium: acquirite vobis chartam epistolarem. quæ ex Italia adfertur optima, tenuissima, & firma: vel vulgarem illam, quam ex Gallia important, quam passim invenietis venalem in singulos codices nummis octonis plus minus: dabitur vobis pro corollario philura una, aut altera chartæ emporeticæ, quam bibulam dicimus. *Men.* Quæ est horum nominum ratio? Nam sæpè dubitavi. *Mag.* Emporetica de Græco venit, ab involvendis mercibus; & bibula, quod atramen-

mentum absorbeat: ita non erit vobis opus furfuribus, aut sabulo, vel pulvere de pariete eraso; Sed omnium optimum est, cum per se litteræ exsiccantur: eo enim modo diuturniores fiunt. Proderit tamen emporetica, quam sub manum extendatis, ne sudore, aut sordibus maculetis papyri candorem. *Man.* Cedo iam nobis, si videtur, exemplar. *Mag.* Primum abecedarium, deinde syllabatim, tùm verba coniuncta, ad hunc modum. Disce puer, quibus fias sapientior, & proinde melior. Voces sunt animorum signa inter præsentes, litteræ inter absentes. Hæc effingite, & redite huc a prandio, vel cras, ut scripturam vestram emendem. *Man.* Faciemus, intereà commendamus te Christo. *Mag.* Et ego vos eidem. *Men.* Secedamus, ut absque interventu sodalium, & interpellatione meditemur quæ à Magistro hoc accepimus. *Man.* Placet mihi, ita fiat. *Men.* Ventum est quo volebamus, assideamus in his saxis. *Man.* Etiam, sed ad-

ver-

versi à Sole. *Men.* Mutua mihi dimidium chartæ folium, quod reddam cras. *Man.* Sufficit tibi hoc frustulum? *Men.* Hui, non capiet sex versus, ex meis præsertim. *Man.* Scribe in utraque facie, & duc versus densiores; quid necesse habes, tam magna interstitia relinquere? *Men.* Ego ne? Vix intervallum est ullum, nam litteræ sese utrinque attingunt, præsertim, quæ longos habent apices, aut pedes, ut b, & p. Sed quid tu? Iam ne duos versus exarasti? Et quidem eleganter, nisi quod sunt pravi. *Man.* Scribe tu seorsum, & tace. *Men.* Enimverò penna, & atramento hoc scribi nullo pacto potest. *Man.* Quid ita? *Men.* Non cernis, ut penna respergit chartam atramento extra litteras? *Man.* At atramentum meum adeò est crassum, ut limum esse credas, aspice amabo, ut hæret in summa crena, nec ad characteres formandos defluit. Quin igitur utrique incommodo medemur? Tu de cuspidibus pennæ rescinde scalpello,

 quoad

quoad atramentum commodè colligat in litteras: ego in atramentarium, quo sit atramentum liquidius, instillabo guttas aquæ aliquot. *Men.* Immeritò potius. *Man.* Oh ne lotium, fœtebit atramentum ipsum, & quidquid scripseris, nec facilè deinceps odorem hunc elueris è peniculo; optimum esset acetum, si haberes ad manum, nam hoc vi sua statim disrarat densum atramentum. *Men.* Verum: sed periculum est ne acrimonia sua chartam penetret. *Man.* Nihil tale metuas, hæc charta maximè omnium continet atramentum ne effluat. *Men.* Extremæ huius tuæ chartæ oræ inæquales sunt, rugatæ, & asperæ. *Man.* Demarginato chartam aliquantum forficibus: nam hoc est etiam elegantius: aut citra eam asperitatem scribendo subsiste. Tibi semper levissimæ offensiones satis magno impedimento sunt, ne pergas: sed quicquid est in manibus abiicias illico. *Men.* Redeamus iam ad Præceptorem. *Man.* Videtur tibi tempus? *Men.* Metuo, ne

præ-

præterierit iam tempus, nam solet maturè cœnare. *Man.* Eamus, ingredere tu prior, qui habes minus cordis. *Men.* Imò tu potius, qui minus frontis. *Man.* Vide ne quis ab illo exeat qui deprehendat hìc nos iocantes, & lascivientes. Pulsemus fores annulo, etsi patentes, nam hoc fuerit urbanius. At, at. *Puer.* Quis isthic? Recta introeas, quisquis es. *Man.* Nos sumus, ubi est Institutor? *Puer.* In conclavi. *Men.* Omnia sint tibi fausta Præceptor. *Mag.* Feliciter veneritis. *Men.* Effinximus quinquies, aut sexies tuum exemplar in eadem charta, referimus hoc opus nostrum ad te emendandum. *Mag.* Rectè facitis, ostendite; post hac relinquite maiorem intercapedinem versuum, ut sit ubi ego possim corrigere vestra errata ad emendationem. Hæ litteræ sunt admodum inæquales, quod est in scribendo fœdum. Animadvertite, quanto m maius est quàm e; & o quàm orbis huius p, nam litterarum corpora omnia oportet esse æqualia.

Men. Quid quæso vocas corpora? *Mag*. Media in litteris, præter apiculos, & pedunculos, si quos habent; apices habent b, & l, pedes p, & q. Iam in eodem m, crura sunt imparia, primum brevius est medio, & nimis magnam caudam trahit, sicuti, & illud a, nec satis imprimitis pennam chartæ, vix hæret atramentum, nec dignoscas quæ sint elementa. Quod litteras has transformare tentaris in alias, erasis particulis cuspide scalpelli, magis deturpasti scripturam; satius fuisset tenuem lituram inducere, tum & quod superest verbi in fine versus transferre in caput sequentis, modò integræ sint semper syllabæ, quas secari non patitur lex Latinæ scriptionis. Augustum Cæsarem produnt memoriæ non solitum verba dividere, nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alteram transferre, sed ibidem statim subiicere, & circumducere. *Man*. Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum est Regis. *Mag*. Rectè facitis,

tis, quomodo enim aliter approbaretis vos ex illius esse satos sanguine? Sed non coniungatis omnes litteras, nec omnes separetis: Sunt quæ vinciri inter se postulent, ut caudatæ cum aliis, velut a, l, u, item hastatæ, ut f, & t. Sunt quæ recusent, nempè orbiculatæ, p, o, b. Quantum poteritis, recto capite scribite, nam inflexo, atque incumbenti, defluunt humores ad frontem, & oculos, unde morbi nascuntur multi, & videndi imbecillitas. Accipite alterum exemplar, quod exprimatis cras Deo propitio.

Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Et aliud.

Currant verba licèt, manus est velocior illis,
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Men. Visne etiam ut lituram hanc reddamus? *Mag.* Lituram sanè, modo, & alia probè exarata. *Men.* Interea optamus te bellissimè valere.

VES-

VESTITUS, ET DEAMBULATIO MATUTINA.

Bellinus, Malluenda, Ioannes, Gomezulus.

Mal. NEmpe hoc assiduè? Iam clarum manè fenestras intrat.
Stertimus indomitum quod despumare falernum sufficiat.
Bel. Apparet profectò insanire te, nam alioqui nec tam multò manè esses experrectus, nec versus funderes, & quidem satyricos, quo manifestius rabiem tuam patefacias. *Mal.* Accipe ergo epigrammatarios, edentulos, & salsos.
Surgite, iam pueris vendit ientacula pistor,
Christatæque sonant undique lucis aves.
Bel. Istud de ientaculo citius mihi somnum excuteret, quàm clamores tui. *Mal.* Festivissimus nugator: precor tibi felicem hunc diem. *Bel.* Et ego tibi faustam noctem, & bonum cerebrum, ut simul & dormire possis, & soluta oratione loqui. *Mal.* Quæso te se-

seriò responde, si modò seriò potes unquam loqui, quotam horam censes nunc esse? *Bel.* Medium noctis, vel plus paululum. *Mal.* In quo horologio? *Bel.* In meo domestico. *Mal.* Ubi tandem est tuum horologium domesticum? Cùm tu horologium nunquam habueris, aut inspexeris, cui omnis hora est semper dormiendi, edendi, ludendi: studendi verò nunquam. *Bellin.* Atqui hìc ego habeo horologium meum. *Mal.* Ubi? Ostende. *Bel.* In meis oculis: vide, ut nullâ vi aperiri possint, obdormi rursus obsecro, aut certè tace. *Mal.* Quid malum est carosis hæc, seu verius, lethargus, & mors quædam? Quamdiu putas nos jam dormisse? *Bel.* Horas duas, vel ad summum tres. *Mal.* Ter ternas. *Bel.* Quid fieri isthuc potest? *Mal.* Gomezule, i, currito ad solarium Franciscanorum, & contemplare quota sit hora. *Bel.* Apage solarium, cum Sol nondum sit ortus. *Mal.* Ortus verò? Aperi fenestram istam vitream heus tu

puer,

puer, ut verberet Sol huius oculos suis radiis. Plena sunt iam Sole omnia, & umbræ minores. *Bel.* Quid tibi est rei cum ortu Solis, & occasu? Sine illum priorem te surgere, cui maius est conficiendum iter diurnum; Gomezule, cursim contendito ad D. Petri, ibi aspicito, & in horologio machinali quota sit hora, & in horologio machinali quota sit hora, & in gnomône. *Gom.* Utrumque sum intuitus, in solario parum abest umbra à secunda linea, in horologio digitus indicat horam paulò plus quintam. *Bel.* Quid narras? Aliud ergo agendum restat tibi, ut hic sistas mihi fabrumferrarium ex vico lapideo, qui forcipe disiungat has palpebras tam affixas, dic ei revellendam esse è foribus seram aliquam, cuius sit amissa clavis. *Gom.* Ubinam habet? *Mal.* Iste verò seriò accerseret. Desine iam nugari, & surge. *Bel.* Surgamus tandem, quando ita obstinasti animo. Vah, quam es odiosus sodalis. Exuscita me Christe, de somno peccati ad vigiliam

ius-

iustitiæ, transfer me ex nocte mortis ad lucem vitæ. Amen. *Mal.* Feliciter tibi procedat hæc lux. *Bel.* Et tibi hæc eadem, & aliæ quamplurimæ lætæ ac faustæ: hoc est, ut eam ita transigas, ne cuius virtutem lædas, ne quis tuam. Puer, adferto subuculam mundam, nam hanc iam totos sex dies gestavi; hem arripe pulicem illum saltitantem. *Gom.* Omitte nunc venationem pulicarem; quantulum erit pulicem unum in cubili hoc extinxisse? *Mal.* Quantum guttam unam aquæ (c) Diliæ huic adimere. *Bel.* Imò verò mari ipsi Oceano. Nolo hanc subuculam collari rugato, sed alteram illam plano: nam rugæ hæ quid aliud sunt hoc tempore, quàm nidi, aut receptacula pediculorum, & pulicum? *Mal.* Inepte, existes repentè dives: habebis pecus album, & pecus nigrum. *Bel.* Peculium numerosum magis, quàm quæstuosum: & comites, quos malim semper vide-
re

(c) *Dilia, fluvius est Lovanii.*

re in vicinia, quàm domi meæ. Iube famulam resuere latera huius subuculæ, & quidem filo serico. *Gom.* Non habet. *Bel.* Lineo igitur, aut laneo, aut etiam, si ita lubet ei, sparteo; nunquam famula hæc habet quod est opus, quod verò non est opus, affatim. Te verò Gomezule nolo ego esse divinatorem: exèquere mandatum meum:& renuntia: ne arioleris quid sit futurum. Excute pulverem è feminicruralibus concussu, hinc purga diligenter (d) muscario illo setaceo. (e) Udones dato itidem mundos: nam hi sunt iam exsudati, & pædore olidi. Heu! amove eos isthinc continuò, offendit me fœtor gravissimè. *Gom.* Vis (f) interulam? *Bel.* Non, nam ex luce Solis colligo diem fore calidam: sed cedo mihi thóracem illum

(d) *Muscarium setaceum, scopula vocatur vulgò.*

(e) *Udones, sunt calceoli lintei.*

(f) *Interula, est indusium subuculæ proximum, quod per hyemem gestatur.*

illum dimidiis manicis (g) serici gausapini, & tunicam simplicem (h) fustadicam, cum (i) vinculis vestiariis oblongis. *Mal.* Imò (j) fustanicam. Quid isthuc rei est? quonam ire cogitas, ut tam ornes te præter morem tuum, præsertim cum sit dies profestus? Et poscis ligulas devinctorias castrenses? *Bel.* Et tu cur induisti bombycinam levem, recentem ab officina, cum habeas (k) capripiliam, & damascenam detritam? *Mal.* Dedi hæc resarcienda. *Bel.* Ego verò in hisce meis magis commoditatem specto vestitus, quàm ornatum; (l) uncinuli isti, & orbiculi sunt laxati; tu

(g) *Sericum gausapinum, vulgo vellutum.*

(h) *Fustadica, pannus levis, qui in Britannia texitur.*

(i) *Vincula vestiaria, sunt adstrigmenta.*

(j) *Fustanica, pannus est gossipio, qui texitur in Germania.*

(k) *Capripilia, quæ vulgò undulata.*

(l) *Uncinuli, orbiculi, globuli, ocelli, hæc omnia sunt, quibus ad pectus, & manicas vestes adstringuntur.*

tu improbe inconsideratè semper dissolvis. *Mal.* Ego potius utor globulis, & ocelis, quod est decentius, & minus in induendo, & exuendo molestum. *Bel.* Non est idem omnium iudicium in his, ut in reliquis omnibus. Pectorale hoc tunicæ condito in arcam, nec proferas tota æstate; astrigmenta hæc strenuè sunt exarmata suis ferris, limbus hic est dissutus, & discerptus, cura resarciendum: sed vide ne assuantur deformes commissuræ. *Gom.* Non poterit id perfici ante sesquihoram. *Bel.* Affige ergo acicula ne pendeat, dato periscelides. *Gom.* Adsunt. Calceolos cum crepidis longi obstraguli paravi tibi, pulvere bene excusso. *Bel.* Calceos potius exterge situ, ac nitida. *Mal.* Quid est ligula in calceo? De qua inter Grammaticos fuit controversia peracerba, ut solet de omnibus, dicendum esset ligula, an lingula? *Bel.* Illa assuitur calceis Hispanicis in summa planta, hìc non habent. *Mal.* Et in Hispania iam de-

desuescunt apponere calceatu Gallico. *Bel.* Accommoda mihi tuum pectinem eburneum. *Mal.* Ubi est tuus ligneus, & quidem Parisiensis? *Bel.* Non audisti me heri obiurgantem Gomezulum? *Mal.* Obiurgare vocas tu ferire? *Bel.* Hoc illud erat; fregerat quinque, aut sex radios pectinis ex densis, ex raris penè omnes. *Mal.* Legi nuper scriptorem quemdam præcipere, ut eburneo pectine pectamus caput quadragies, ducto à brechmate ad verticem, & inde ad occipitium. Quid agis? Hoc non est pectere, sed mulcere, cedo pectinem. *Bel.* Neque isthuc est pectere, sed radere, aut verrere, credo habere te caput testaceum. *Mal.* Et ego te butyraceum, adeò non audes attingere. *Bel.* Vin tu igitur, ut mutuò arietemus capita? *Mal.* Nolo tecum contendere insania, nec committam bonam mentem meam cum tua dementia. Ablue iam tandem manus, & faciem: sed os potissimum, ut mundius loquaris. *Bel.* Utinam adeò citò ani-

animum perpurgarem, ut manus, dato mallûvium. *Mal.* Confrica paulò diligentius nodos istos manus, quibus hærent sordes densissimæ. *Bel.* Falleris, nam puto esse potius decoloratam pellem, & rugatam. Abiice has malluvias Gomezule in cloacam illam, & cedo mihi reticulum, & (m) pileum clavatum, affer iam ocreas. *Gom.* Itinerariasne? *Bel.* Non, sed urbanas. *Gom.* Vis cucullionem, an pallam? *Bel.* Sumus foras prodituri? *Mal.* Quid ni? *Bel.* Adfer igitur lacernam. *Mal.* Prodeamus iam tandem, ne amittamus è manibus deambulandi tempus. *Bel.* Duc nos Christe per vias tibi gratas, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. O quam formosa aurora! verè rosea, & (ut Poetæ vocant) aurea, quam gaudeo me surrexisse! Exeamus Urbe *Mal.* Exeamus: nam ego hac tota hebdomada pedem porta non extuli;

(m) *Pileum clavatum, clavis, vel aureis, vel eiusmodi effixis.*

li; sed quo ibimus primum? Inde qua? *Bel.* Ad arcem, an ad mœnia Cartusiana? *Mal.* An potius ad prata Divi Iacobi? *Bel.* Minimè illuc de manè, ad serum potius. *Mal.* Ad Cartusianos ergo, per Franciscanos, & Bisthum, inde per portam Bruxellensem, tùm redibimus per Cartusianos, ad rem divinam. Ecce tibi Ioannium. Sis salvus, Ioanni. *Ioan.* Et vos plurimum. Quid isthuc est insolitum? Tam benè manè surrexistis? *Bel.* Ego verò arctissimo somno eram consopitus: sed Maluenda hic clamando, & tundendo, avellit me è lectulo. *Ioan.* Rectè fecit, nam totum te reficiet, ac recreavit hæc deambulatio. Eamus ad pomerium. O admirabilem, & adorandum Artificem tantæ pulchritudinis! Non immeritò vocatur opus hoc mundus, & à Græcis Kosmos, quasi ornatus, & elegans. *Mal.* Ne contentè deambulemus, sed lentè, ac moliter. Conficiamus quæso in hac mœniali ambulatione duo aut tria spatia, ut otiosius, & liberius tam de-

decoram speciem contemplemur. *Ioan.* Attende; nullus est sensus, qui non egregia aliqua voluptate perfundatur. Oculi primum: quæ varietas colorum, qui vestitus terræ, & arborum, qui tapetes, quæ picturæ comparari huic possunt? Hæc sunt naturalia, & vera, illa altera ficta, & falsa. Non iniuria (n) vates ille Hispanus Maium appellavit pictorem mundi. Iam aures: qui concentus avium, & potissimum lusciniæ? Ausculta eam è salice, à qua (ut Plinius inquit) perfectæ musicæ scientiæ modulatus editur sonus. Animadverte accuratè, & annotabis varietates omnium sonorum: nunc non interquiescit, sed continuo spiritu in longum æquabiliter, sine mutatione: nunc inflectitur: iam minutius, & concisius canit: nunc intorquet, & quasi crispat vocem: nunc extendit, iam revocat: aliàs longos concinit versus, quasi heroicos: aliàs breves, ut Saphicos: in-

(n) *Vates Hispanus Ioannes Mena.*

interdum brevissimos, ut Adonicos. Quin etiam quasi musicæ ludos, & scholas habent. Meditantur aliæ iuniores, versusque quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna (utinam nos præceptores nostros pari) & reddit, vicibusque reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio. Sed illas ducit natura recta, nos voluntas prava. Adde his, qui odor spirans undique, sive ex pratis, sive ex segetibus, sive ex arboribus, etiam ex ipsis agris cessantibus, & squalidis. Sapor, quidquid ori admoveas, vel ex ipso aere, qualis primi, & tenerrimi mellis. *Mal.* Hoc puto esse, quod à nonnullis audivi, apes consuesse mel suum colligere mense Maio ex cœlesti rore. *Ioan.* Ea fuit multorum opinio. Si aliquid vis dari tactui, quid mollius, aut salubrius hac aura, ubique spirante, quæ salutari spiritu per venas, & universum corpus sese insinuat? Venit mihi nunc in mentem versuum aliquot Virgilii de

Ve-

Vere, quos utique cantillabo, si me potestis ferre voce mea non olorina, sed anserina: tametsi hanc malo, si non aliàs Cygnus canit dulce, nisi fato suo proximus. *Bel.* Ego quidem, ut pro me respondeam, vehementer eos versus aveo audire, qualicumque voce, modò etiam exponas nobis. *Mal.* Nec ego ab hoc dissentio. *Ioan.*

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri,
Cum primum lucem pecudes hausere, virumque
Ferrea progenies durum caput extulit arvis:
Immissæque feræ sylvis, & sidera cælo;
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret, frigusque, caloremque
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.

Bel. Non satis intellexi. *Mal.* Ego, ut reor,

reor, multò minus. *Ioan.* Ediscite nunc eos, aliàs intelligetis: sunt enim desumpti ex intima Philosophia, ut alia vatis illius permulta. *Mal.* Quæramus ab Orbilio litteratore, quem habemus obvium. *Ioa.* Imò est homo non admodum obvius: salutemus modo, & sinamus abire hominem rabiosum, & plagosum, ingentis supercilii, imbutum magis litteris, quàm eruditum: tametsi persuasit sibi seriò, se esse litteratorum alpha. Cæterum diximus de corpore; quid porrò animum, & mentem? quantopere exhilarat, & excitat huiusmodi aurora? Nullum est tempus ad ediscendum æquè idoneum, nullum ad percipiendum, continendumque quæ audias, quæque legas; nec aliud ad meditandum, & excogitandum, quocumque applicaris animum; non immeritò quidam dixit: *Aurora gratissima Musis.* *Bel.* Sed ego iam extimulor appetentia, redeamus domum ientatum. *Mal.* Quid tandem? *Bel.* Panem, butyrum, cerasa, pruna cereola, quæ

tantopere videntur nostris Hispanis placuisse, ut illorum nomine pruna omnia nuncupent: vel si hæc non sint domi, decerpemus folia aliquot buglossæ, & salviæ, quæ addamus butyro. *Mal.* Bibemus vinum? *Bel.* Minimè verò, sed cervisiam, & quidem tenuissimam ex flava ista Lovaniensi: vel aquam puram, & liquidam, haustam è fonte Latino, aut Græco. *Mal.* Quem tu fontem Latinum vocas? Quem Græcum? *Bel.* Illum qui iuxta portam est, Græcum solet nominare Vives: ulteriorem illum, Latinum: causas ipse reddet tibi, cum illum convenies.

DOMUS.

Iocundus, Leo, Vitruvius.

Ioc. EST tibi notitia cum insulario amplæ, atque elegantis huius insulæ? *Leo.* In primis, & est asseclæ patris mei admodum propinquus. *Ioc.* Rogemus eum, ut nobis eam omnem

nem patefaciat: nam ferunt, nihil fieri posse amœnius, nec delectabilius. *Leo.* Adeamus, pulsemus fores tintinabulo, ne irrumpamus inexpectati. At, at. *Vitruvius Insularius.* Quis isthic? *Leo.* Ego sum. *Vitr.* O salve multum, pusio dulcissime, unde tu nunc? *Leo.* E ludo. *Vitr.* Qua igitur gratia huc? *Leo.* Sodalis hic meus, & ego vehementer cupimus hasce ædes visere. *Vit.* Nunquam spectasti? *Leo.* Non totas. *Vitr.* Ingredimini. Heus puer adfer mihi claves ostiorum domus. Primum hoc est vestibulum: patet semper interdiu absque ianitore; quod nec intra domum est, nec tamen extra, noctu clauditur. Contemplamini portam magnificam; valvas è robore munitas ære, utrumque limen, & infernum, & supernum, ex marmore alabastrite. Olim Hercules solebat præfigi ostio domus, ille *Alexicacos*, hic est Christus, verus Deus, nam Hercules erat crudelis homo, & maleficus: hoc custode nihil mali ingredietur in ædes. *Ioc.* U

den

den o Despotes autos. Vitr. Quid dixit Græcè? *Ioc.* Quod cur tam multi ingrediuntur mali? *Vitr.* Etiamsi mali ingrediantur, nihil tamen inferunt mali. *Leo.* Non utimini cardinibus? *Vitr.* Desiit esse mos apud quasdam nationes. Sequitur ostium atrii, quod atriensis servus custodit, præcipuus in familia, ut mediastinus extremus. Tùm atrium spatiosum ad deambulandum, multæque, ac variæ in eo picturæ. *Ioc.* Quænam quæso? *Vitr.* Illa est cœli facies ichnographica, illa terræ, & maris orthographica, illa orbis nuper Hispanis navigationibus aperti sciographica; in tabella illa est Lucretia se interficiens. *Ioc.* Quid quæso dicit? Nam moriens, ut videtur, loquitur. *Vit.* Multæ hoc mirantur, quia non cuique tantum dolet. *Ioc.* Intelligo quid dicat. *Leo.* Quid sibi vult tabellá illa tam variè delineata? *Vitr.* Ea est graphis huius edificii: reduc a tabula hac velum. *Ioc.* Quid hoc est rei? Vetulus suggens pappillam fœminæ.

Vitr.

Vitr. Non legisti exemplum hoc apud Valerium Maximum titulo de pietate? *Ioc*. Legi, quid dicit illa? *Vitr*. Nondum tantum rependo, quantum accepi. *Ioc*. Quid ille? *Vitr*. Iuvat genuisse; ascendamus has scalas coclides, singuli gradus lati, ut cernitis, ex singulis sunt saxis marmoris basaltis. Hæc prima contignatio habitatio est domini, cœnaculum superius hospitale est, non quod herus meus (o) faciat cœnaculariam quod absit: sed paratum est hospitibus amicis, ornatum semper, instructum, & vacuum, nisi cum adsunt hospites: hoc est triclinium. *Ioan*. Bone Christe, quæ fenestræ speculares, quam scitè depictæ pictura sciographica? Qui colores, quam vividi? Quæ tabulæ, quæ signa, quæ coassatio? Quænam est historia vitrearum? *Vitr*. O! Fabella Griselidis, quam aptè, & in-

(o) *Facere cœnaculariam, locare cœnacula, & inde quæstum facere.*

ingeniosè confinxit Boccatius: sed herus meus decrevit addere rei fictæ rem veram, de Godelina Flandrensi, & Catharina Angliæ Regina, quæ superat inventum Griselidis. Signa sunt, primum illud Pauli Apostoli. (p) *Ioc.* Quod est lemma? *Vitr.* O quantum tibi nos debemus, tu Christo! *Ioc.* Quid ipse loquitur? *Vitr.* Gratia Dei sum, id quod sum: & gratia Dei in me vacua non fuit. Alterum illud est Mutii Scævolæ. *Ioc.* Nec is est mutus, etiamsi Mutius; quid mutit? *Vitr.* Non incendet, inquit, me is ignis, quoniam alius maior ardet intus. Tertium signum est Helenæ, titulus est: utinam fuissem semper talis, minus nocuissem. *Ioc.* Quid signat cæcus ille seniculus recalvaster, indice ad Helenam verso? *Vitr.* Homerus est, dicit Helenæ: Quæ malè tu fecisti, ego benè cantavi. *Ioc.* En lacunar est deauratum, admixtis margaritis. *Vitr.* Margaritæ quidem sunt,

(p) 1. *Cor.* 15.

sunt, sed pretii exigui. *Ioc.* Quo spectant fenestræ? *Vitr.* Hæ in hortos, illæ in impluvium, hæc est diæta, seu æstiva cœnatio, en vobis cubiculum, & conclave. Cubiculum ornatum est tapetibus, pavimento contabulato, storiis tecto: En imagines aliquot Divæ Virginis, Christi Servatoris: illæ alteræ sunt Narcissi, Euriali, Adonidis, Polyxenæ, qui dicuntur fuisse formosissimi. *Ioc.* Quid scriptum est in limimine superiore ostii? *Vitr.* Recipe te in portum tranquillitatis affectuum. *Ioc.* Quid in interiore poste forium? *Vitr.* Ne induxeris in portum tempestatem. In conclavi illo clauso adservantur ferè (q) privata utensilia. Hoc alterum membrum est hybernum: vides omnia obscuriora, & magis tecta: tùm hypocaustum. *Ioc.* Amplius mea sententia, quam pro cœnatione. *Vitr.* Non

(q) *Privata utensilia, quæ parata servantur cum usus poscar.*

Non animadvertis etiam cubiculum interius eodem vaporario excalfieri? *Ioc.* Dicunt cubicula esse calidiora, ubi nullum sit fumale. *Vitr.* Non solent esse in æstuariis. *Ioc.* Quæ est illa camera, tam eleganter fornicata? *Vitr.* Lararium, seu sacellum; ibi agitur res divina. *Ioc.* Ubi latrina? *Vitr.* Superne in granario habemus foricam, ne oleat; in cubiculis enim scaphiis utitur herus meus, & trullis, & matulis. *Ioc.* Turriculæ illæ, & pyramides, & pilæ, & indices ventorum, omnia qua venustate, quam admirabili arte! *Vitr.* Descendamus: hæc est culina, hoc promptuarium, hæc cella vinaria, illa penuaria, in qua mirè infestamur rapacitate furum. *Ioc.* Qua tandem est huc furibus ingressus? Omnia video probè clausa, & fenestras cum clathris ferreis. *Vitr.* Per rimulas, & foramina. *Leo.* Mures ergo sunt, & mustelæ, quæ vobis universam pœnum diripiunt. *Vitr.* Illud est posticum domus, clausum semper duabus seris, affixa, & pensi-

sili, nisi cum adest dominus. *Leo.* Cur fenestræ hæ non habent cancellos? *Vit.* Quoniam raró aperiuntur, spectant enim ad angustum angiportum, ut cernis, & obscurum, raró quisquam hìc assidet, aut profert caput, ideò & clathrare eas statuit herus meus. *Leo.* Quibus clathris? *Vitr.* Fortasse ligneis, nondum est cèrtum, interea repagulum hoc sufficit. *Ioc.* Quam amplæ columnæ, & porticus plena maiestatis? Vide ut Atlantes illi, & Caryatides speciem præferunt enitentium ut fulciant ædificium ne ruat, cum nihil agant. *Leo.* Tales sunt mnlti qui magna videntur præstare, cum otiosi, & segnes vivant: fuci fruentes alienis laboribus. Sed quænam est domus illa inferior, huic adiuncta, tam malè materiata, & rimosa? *Vit.* Est vetus ædificium, quod quia ducebat rimas, & vitium faciebat ingens, herus meus decrevit hanc alteram à fundamentis erigere: illa nunc nidulatio est avium, & habitatio murium, sed breviter eam demoliemur.

SCHO-

SCHOLA.

Tiro, Spudæus.

Tir. QUam elegans gymnasium, & magnificum? Haud esse in Academia hac reor ullum præstantius. *Spud.* Rectissimè iudicas, adde etiam, quod magis ad rem facit, nec alibi esse eruditiores magistros, aut prudentiores, quique maiore dexteritate tradant doctrinam. *Tir.* Oportet igitur magna hìc fieri disciplinarum operæ pretia. *Spud.* Et quidem magnis compendiis discendi. *Tir.* Quanti docent? *Spud.* Amove te hinc ocyus cum interrogatione ista tam prava, tamque importuna; in re tanti momenti inquirendum est de mercede? Nec ipsi, qui docent, paciscuntur, nec discipulos convenit id vel cogitare, ecquod pretium potest esse par? Nunquam ne Aristotelicum illud fando audivisti: Diis, Parentibus, & Magistris, pa-

rem

rem gratiam non posse rependi? Deus creavit totum hominem, Parens genuit corpus, Magister format animum. *Tir.* Quid docent isti, & quamdiù? *Spud.* Habent sua singuli auditoria separata, & sunt Doctores varii. Alii prima elementa artis Grammaticæ laboriosè, atque ærumnosè pueris toto die ingeminant; alii penitiora tradunt Artis: alii Rhetoricem, Dialecticem, & reliquas disciplinas enarrant, quæ liberales, seu ingenuæ dicuntur. *Tir.* Cur eo nomine? *Spud.* Quia illis decet unumquemque ingenuum imbui; contra, quæ sunt illiberales, circumforaneæ, sordidæ, quæ vel labore corporum, vel manibus exercentur, servis potius congruunt, & hominibus qui ingenio parum valent. In istis sunt alii tyrones, alii batallarii. *Tir.* Quid isthuc verbi est? *Spud.* Et tyrones, & batallarii ex militia sunt nomina desumpta. Tyro vetus est verbum, de eo qui in militia exerceri incipit: batallarius Gallico nomine dicitur is miles, qui iam semel prælio

(quod

(quod illi batallam vocant) interfuit collatis signis, & manum conseruit cum hoste; ita in palæstra litteraria batallarius cœpit nuncupari Lutetiæ is, qui publicè de arte quapiam, disputasset. Hinc designantur Doctores, quos à licentia Licentiatos appellant, melius Designati dicerentur: postremo docturam adipiscuntur, imposito in celebritate Academiæ pileo: ut quasi donetur libertate, & fiat emeritus. Is est hìc supremus honor, & summus dignitatis gradus. *Tir.* Quis est ille in tanto comitatu, quem clavarii præcedunt cum clavis argenteis? *Spud.* Is est Rector Academiæ, multi eum sectantur officii gratia. *Tir.* Quoties in die docentur pueri? *Spud.* Aliquot horis, una pœnè antelucana, duabus matutinis, & duabus pomeridianis. *Tir.* Tandiu? *Spud.* Ita fert mos, & vetus Academiæ institutum, quin & discipuli duabus horis, quæ à Magistris acceperunt, retractant, & recolunt, & quasi mansum cibum ruminant. *Tir.*

Tan-

Tantis clamoribus? *Spud.* Nunc se exercent. *Tir.* Ad quidnam? *Spud.* Ad discendum. *Tir.* Imò verò ad clamandum, videntur enim non disciplinam meditari, sed præconium. Et ille alter planè furit, nam si haberet sanum cerebrum, nec ita vociferaretur, nec gesticularetur, nec se torqueret. *Spud.* Hispani sunt, & Galli paulò ferventiores; & ut sunt diversorum dogmatum, tanto ardentius concertant, quasi pro aris, & focis, ut dicitur. *Tir.* Quid? Doctores hìc sequuntur diversa scita? *Spud.* Interdum tradunt placita contraria. *Tir.* Quos Auctores interpretantur? *Spud.* Non eosdem omnes, sed ut quisque est peritia, & ingenio præditus. Eruditissimi, & acerrimo iudicio, scriptores sibi sumunt optimos quosque, & eos quos classicos vos Grammatici appellatis. Sunt qui ex ignorantia meliorum ad proletarios descendunt, atque etiam capite censos. Ingrediamur, ostendam vobis publicam gymnasii huius bibliothecam. Hæc est biblotheca, quæ ex

mag-

magnorum virorum præcepto ad ortum æstivum spectat. *Tir.* Papæ, quantum librorum, quantum bonorum Auctorum! Græci, Latini, Oratores, Poetæ, Historici, Philosophi, Theologi, & imagines Auctorum. *Spud.* Et quidem quantum effici potuit, ad vivum expressæ, atque eo pretiosiores; foruli omnes, & plutei querni, aut cupressini, cum suis catenulis: libri ipsi plerique omnes membranacei, & variis coloribus miniati. *Tir.* Quis est primus ille rusticano ore, naso repando? *Spud.* Lege titulos. *Tir.* Socrates est, & dicit: cur in bibliotheca collocor, qui nihil scripsi? *Spud.* Respondent sequentes, Plato, & Xénophon. Quia quod alii scriberent, dixisti. Longum esset persequi singulos. *Tir.* Hem, qui sunt illi abiecti in grandi illa strue? *Spud.* Catholicon, Alexander, Hugotio, Papias, sermonaria, Dialecticæ, & Physicæ sophisticæ, hi sunt, quos capite censos nominabam. *Tir.* Imò capite diminutos. *Spud.* Soluta sunt om-

omnia, tollat qui volet, molesto nos liberabit onere. *Tir*. Vah, quot asinis esset opus ad istos asportandos! Miror non esse ablatos, cum tanta sit ubique asinorum frequentia. *Spud*. Aliquando in eundem cumulum coniicientur Bartholi, & Baldi, & huius farinæ homines. *Tir*. Imò furfuris. *Spud*. Non id esset humanæ tranquillitati damnosum. *Tir*. Heus, quid rei sunt illi in tam fluxis cuculionibus? *Spud*. Descendamus. Batallarii sunt, qui in palæstram ingrediuntur altercatoriam. *Tir*. Quæso introduc nos illuc. *Spud*. Ingredere, sed tacitè, ac reverenter. Aperi caput, & specta attentus singula: nam magnis de rebus disseritur, & quas plurimum conducat cognoscere. Ille, quem sedentem aspicis sublimem, solum, & Præses est certaminis, & contentionum Decretor, quasique Agonotheta. Primum eius munus est loca concertantium designare, ne ulla sit confusio, aut perturbatio præire volentium. *Tir*. Quid sibi vult pellitum epitogium?

H *Spud*.

Spud. Ea est ephestris doctoralis, insigne ordinis ac dignitatis illius. Homo est in paucis eruditus, quique & in lectione candidatorum Theologiæ primas tulit, & ad eum doctissimus quisque primas defert ex hoc ordine. *Tir.* Et Baldum aiunt lectum esse primum suo anno. *Spud.* Is verò vicit competitores omnes ambitu, & astu, non scientia. *Tir.* Quis est macilentus ille, & pallidus, quem reliqui impetunt? *Spud.* Is est propugnator, qui impetum omnium sustinet, & ex immodicis vigiliis maciem, ac pallorem contraxit: magnos is habet in re Philosophica, & Theologica progressus. Heu, tace iam, & ausculta; nam qui nunc opugnat, acutissimè, ac subtilissimè solet excogitare argumenta, & acerrimè urget propugnatorem, omniumque sententia cum summis in hac disciplina comparatur, & sæpè adigit concertatorem ad recantandum. Perpende quomodo ille conatus est eludere, quomodo alter confutavit validè ratione inconfutabili,

li, & quam ille diluere non poterit. Iam, & iaculum hoc est inevitabile, argumentum hoc est planè Achilles invincibilis, iugulum petit: non poterit propugnator se tueri, statim dabit manus, nisi subterfugium aliquot mittat ei Divus aliquis in mentem. Hem, profligata est quæstio, solertia decretoris. Iam solvo tuam linguam, loquere quantum voles: nam iste, qui nunc impugnat, vappa est, pugione pugnat plumbeo, & altius tamen clamat quam cæteri. Observa, videbis eum a pugna raucum discedere: hoc est ei perpetuum: & quantumcumque repulsa sint eius tela, urget nihilo secius pertinaciter quidem, sed inefficaciter: nec unquam vult habere argumentum suum pro derelicto, nec acquiescere, vel defendentis responsione, vel decreto præsidis. Is qui nunc certamen ingreditur, delicatule petit veniam à decretore, comiter præfatur, argumentatur invalidè, discedit semper fessus, etiam anhelans, tan-

quam arduo munere fortiter perfunctus: discedamus.

CUBICULUM, ET LUCUBRATIO.

Plinius, Epictetus, Celsus, Didymus.

Plin. HOra est à meridie quinta: heus Epictete, claude mihi fenestras istas, & infer huc lumimina ad lucubrandum. *Epic.* Quæ lumina? *Plin.* Interea dum hi adsunt, candelas sebaceas, aut cereas: ubi recesserint, tolletis eas, & statuetis hìc mihi lychnuchum. *Cel.* Quorsum id? *Plin.* Ad lucubrandum. *Cel.* Quin studes potius de mane? Tùm enim videtur, & temporis ratio, & qualitas corporis invitare, cum est minimum vaporum in cerebro, peracta concoctione illa evaporatoria. *Plin.* Etiam hæc hora tranquillissima est, cum quiescunt, & silent omnia, atque iis, qui prandent, & cœnant, non incommoda.

da. Nam sunt qui cœnant tantum more prisco: alii prandent solum ex placitis recentium Medicorum: alii, & prandent, & cœnant more Gotthico. *Cel.* An non ante Gotthos erant prandia? *Plin.* Erant, sed levia, Gotthi morem invexerunt bis in die saturum fieri. *Cel.* Qua de causa Plato mensas Syracusanas damnat, in quibus quotidie exaturentur bis? *Plin.* Ex eo colligas, fuisse rarissimas. *Cel.* Sed missa isthæc faciamus. Cur lucubras ad lychnum potius quam ad candelam? *Plin.* Propter flammam æquabilem, quæ minus lædit oculos: illa enim crispatio myxi officit oculis, & sevi odor inamœnus est. *Cel.* Utere cereis, quorum odor non est ingratus. *Plin.* Myxus est in his magis tremulus: nec vapor salubris: & in sevaceis ellychnium est lineum plerumque, non xylineum: ut propolæ isti ex rebus omnibus quærunt compendium cum fraude. Infunde oleum in lucernam hanc; profer acu mixum, & exfunga. *Epic.* Quam hæ-

hæret fungus acui? Signum dicunt esse pluviæ; quemadmodum est apud Virgilium:

Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Plin. Adfer etiam furcinulam, & emunge candelam hanc: ne proiicias fungum in pavimentum, ne fumiget, sed opprime intra furcinulam, quando est contecta. Profer mihi palam lucubratoriam, prælongam illam pellitam. *Cel.* Ego te tuis libris commendabo. Minervam tibi opto propitiam. *Plin.* Paulum malim: vel quod dicere debui, Christum Iesum, Dei sapientiam. *Cel.* Fortassè Christus Minervæ fabula adumbratur, quæ ex Iovis cerebro sit nata. *Plin.* Statue mensam super tibicines in cubiculo. *Epic.* Mavis mensam, quàm pluteum? *Plin.* Etiam, hoc quidem tempore: sed pone supra mensam pluteolum. *Epic.* Stabilem, an volubilem? *Plin.* Quem malis. Ubi est Didymus meus ab studiis? *Epic.* Eo illum accersitum. *Plin.* Et huc adducito

to puerum exceptorem: nam lubet aliquid dictare. Da mihi illos calamos, & pennas duas, aut tres cannæ amplæ, & thecam pulverariam: profer mihi ex armario Ciceronem, & Demosthenem: tùm ex pluteo codicem exceptorium, & regesta maiuscula: audin? Et mea schedia in quibus libet nonnulla expolire. *Did.* Non arbitror esse schedas tuas in pluteo, sed in scrinio conclavis. *Plin.* Id verò ipse scrutator. Adfer mihi Nazianzenum. *Did.* Non nosco. *Plin.* Liber est minimè spissus, consutus, & tectus membrana ruditer. Adfer quoque codicem quintum à primo. *Did.* Quod est lemma illius? *Plin.* Xenophontis commentarii: liber est expolitus, tectus corio cum uncinulis, & umbilicis cupreis. *Did.* Non invenio. *Plin.* Nunc memini: in quarto loculamento eum reposui, illinc prome. In eo loculamento non sunt nisi libri soluti, & rudes, quales recens adferuntur ab officina. *Did.* Ecquot corpus Ciceronis poscis? Nam sunt quatuor.

Plin.

Plin. Secundum. *Epic.* Nondum est relatum à librario glutinatore, cui dedimus nudius, ut puto, quintus. *Did.* Quàm placet tibi hæc penna? *Plin.* Non sum in eo valdè sollicitus, quæcumque in manus venit, ea sic utor tanquam bona. *Did.* Hoc habes Ciceronis. *Plin.* Conquiesce: reclude mihi Ciceronem: aperi, evolve adhuc tria, aut quatuor folia ad quartum Tusculanarum quæstionum: quære ibi de mansuetudine, & lætitia. *Epic.* Cuius sunt hi versus? *Did.* Eius ipsius, quos de Sophocle vertit: quod facit sanè lubens, ac proinde sæpè. *Epic.* Erat credo ad carmen componendum satis aptus. *Did.* Aptissimus, ac facillimus: nec, ut illo sæculo infelix, contra quam existimant plurimi. *Epic.* Sed tu quomodo intermisisti studium Poetices? *Plin.* Aliquando repetemus succisivis horis, ut spero: nam habent multum levamenti ab studiis gravioribus. Defessus sum iam studendo, meditando, scribendo, sterne mihi lectum. *Epic.*
In

In quo cubiculo? *Plin.* In lato illo, & quadrato, & tolle ex angulo anaclinterium: transfer in cœnationem: pone super culcitram plumeam alteram tomenti lanei: vide ut fulcra lecti sint satis firma. *Epic.* Quid refert tua, qui non cubas in alterutra spondarum, sed in medio? Sed salubrius foret, si lectus esset durior, & qui corpori resisteret. *Plin.* Tolle cervical, & pro eo repone pulvinos duos, & in hoc æstu malo plagam illam, quàm arcta isthæc lintea. *Epic.* Sine lodice? *Plin.* Etiam. *Epic.* Algebis: nam surgis ab studiis extenuato corpore. *Plin.* Iniice ergo peristroma aliquod leve. *Epic.* Istud? nullum aliud stragulum? *Plin.* Nullum: si sentiam frigus in lecto, poscam plus vestium: aufer illa peripetasmata; nam ad culices excludendos malo conopæum. *Epic.* Culices paucos hìc sensi, pulices, & pediculos satis multos. *Plin.* Ego verò miror te aliquid sentire, qui sic dormias, & stertas. *Epic.* Nemo dormit melius, quàm qui

non

non sentit quàm malè dormit. *Plin.* Nihil horum animalculorum, quibus per æstatem in cubiculis infestamur, tàm movet nauseam, quàm cimices odore illo teterrimo. *Epic.* Satis bonus proventus est eorum Lutetiæ, ac Lovanii. *Plin.* Est genus ligni, quod illos creat Lutetiæ, & argilla Lovanii. Colloca hìc mihi horologium excitatorium, & obicem infigito ad horam quartam matutinam: neque enim volo diutius dormire. Excalcea me; pone hìc sellam plicatilem, in qua sedeam; matula in scabello sit mihi iuxta lectulum parata; nescio quid hìc olet malè: suffias paululum thuris, aut iuniperi. Cane hìc mihi lyra aliquid lectum ingredienti, more Pythagorico, ut citius obdormiam, & somnia sint placidiora. *Epic.*

Somne, quies rerum, placidissime somne deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui pectora longis
Fessa ministeriis, fulcis, reparasque labori.

CU-

CULINA.

Lucullus, Apitius, Pistillarius, Abligurinus.

Luc. ES tu popino? *Apit.* Sum. *Luc.* Ubinam agis? *Apit.* In popina galli gallinacei: num eges me? *Luc.* Etiam, ad nuptias. *Apit.* Sine me domum transcurrere, ut præcipiam uxori quemadmodum sint tractandi ganeones, quos scio non solere in hac civitate deesse, tùm etiam adventores. *Luc.* Audin, tu? Reperies me in vico lapideo, in ædibus sutorum. *Apit.* Continuò adero. *Luc.* Benè est, ingredere culinam. *Apit.* Heus Pistillarie, & tu Abligurine, ignem in lare extruite sub fumali grandibus lignis, & quantum fieri poterit acapnis. *Pistil.* Putas te esse Romæ? Hic tabernas coctilitias non habemus, è quibus ligna coctilitia promuntur, habebis benè arida. *Apit.* Ni ita sit, tu Abligurine suffitor perdes oculos sufflando.

do. *Ablig.* Imò bibam largius, væ vino. *Apit.* Væ aquæ, nam vinum hodie non attinges, si sim sanus: nolo mihi evertas ollas, & auxillas confringas, & cibos corrumpas. *Abl.* Non vult ardere hic ignis. *Apit.* Iniice fasciculum aliquem sulphuratarum, & fomitum frustula aliquot cum his assulis. *Abl.* Extinctus est prorsus. *Apit.* Transcurre ad ædes proximas cum batillo, & adfer nobis torrem aliquem prægrandem, & prunas benè incensas. *Abl.* (r) Metallarius est illi dominus? Nec sinet carbonem unum sub fornacibus sibi detrahi, citius oculum. *Apit.* Non est metallarius, sed metallicida: ito ergo ad furnum. Quid adfers? Titionem magis quàm torrem? *Abl.* Non habebant prunas carbonis? *Apit.* Quid malum carbonis? Cæspitum hìc dixeris. Tu furcilla hac move ligna, & agita fomitem, ut ignem concipiat: sume pyrolabem asine. *Abl.* Quid rei est is-

(r) *Metallarius, qui vulgo Alquimista.*

isthuc verbum? *Apit.* Forfex ignaria, pruniceps. *Abl.* Quid mihi cum verbis Græcanicis? Quasi desint Latina. *Api.* Etiamne asini sunt Grammatici? *Abl.* Quid mirum, cum & Grammatici sint asini? *Apit.* Fac finem altercandi: volo carbones aliquot, aut cæspites accendas mihi in hoc foco, ad testuacia lentè incoquenda: suspende ahenum ad ignem, ne desit aqua calida: tùm in cacabum iniice armum illum vervecinę, cum bubula salita: cucumam igni admove cum vitulina, & agnina: in chitropode elixabimus orysam. *Abl.* Quid pulli? *Apit.* Coquentur in auxilla ærea, quæ stanno est illita, quo sapor sit gratior, sed non tam maturè. Verua proferes sub nonam, & (s) pinguiaria. Lucium hunc sines in aqua lusitare paulisper, tùm exenterabis. *Abl.* Carnes, & pisces in eadem mensa? *Apit.* Ma-

(s) *Pinguiaria, in qua decidit pingue carnium, cum assantur.*

Maximè, more Germanico. *Abl.* Atqui hoc non placet Medicis. *Apit.* Medicinæ non placet, Medicis placet. Ego stupidum hunc Grammaticum tantum existimabam., Medicus etiam est. *Abl.* Nunquamne de quæstione illa audivisti, utrum sint in civitate plures Medici, an stulti? *Apit.* Quis te detrusit in culinam cum sis tam (t) saperda? *Abl.* Adversa mea sors. *Apit.* Imò, quod manifestum est, segnities tua, & socordia, & gula, & lurcacitas, & ingluvies, & animus degener, ac abiectus; ideò ambulas nudis pedibus, semiamictus veste obsoleta, & natibus breviore. *Abl.* Quid tibi cum mea paupertate? *Apit.* Nihil omninò, nec velim esse. Sed ad rem, ne præter rem plura quàm oportet: satisne sunt hæc iussa, superque infixa, & inculcata? Scilicet vobis nunquam satis. Da mihi meam

(t) *Saperda, vox Varronis: Et non sapientem, & venustum per metaphoram significat.*

meam braccam; nam foras lubet prodire, continuò adero: cedo tudiculam, insigne artis nostræ: hoc est meum fulmen, & tridens. *Pist.* Heus Abligurine, statue hydrias illas in urnario, & hanc bubulam abluito diligenter, & confricato in labro. *Abl.* Etiamne tu hic quoque imperas? Unus imperator unis castris sufficit, non sufficiet culinæ uni? Facito ipse, tu es àcrior exactor operæ, quàm ipse magister culinæ: non vocabo posthac pistillarium, sed stimulum acutum. *Pist.* Imò voca me (u) Onocentron. Frange tu ergo vitulinam hanc in epixenio. Comminue paulum huius casei, ut spargamus super hanc offam. *Abl.* Quomodo? Manu? *Pist.* Non, sed tyrocnesti, instilla huc guttas aliquot olei ex lecytho. *Abl.* Dicisne ex hoc capsace? *Pist.* Statue hìc mortarium. *Abl.* Quod istorum? *Pist.* Illud æneum cùm pistillo eiusdem metalli. *Abl.* Qua gratia?

(u) *Onocentron, asini stimulum.*

tia? *Pist.* Ad terendum petroselinum hoc. *Abl.* Satius est in pila id fieri marmorea, pistillo ligneo. *Pist.* Quæso cantilla, sicut consuevisti. *Abl.*

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britanos,
Scythicas pati pruinas.

Ut sapiant fatuæ Fabiorum prandia betæ,
O quam sæpè petet vina, piperque coquus!

Pist. Fabiorum, an Fabrorum? *Abl.* Quære à Ludimagistro loripede, & pro Fabris, & Fabiis referes egregium colaphum in gena, vel in bucca. *Pist.* Sic est homo? *Abl.* Vir strenuus, & fortis, & manu promptus: celeritate manuum compensat linguæ tarditatem. *Pist.* Cedo urnulam cervisiariam, exiccatum habeo palatum, gutur, fauces. *Abl.*

Et gravis attrita pendebat cantarus ansa.
Claudere quæ cœnam lactuca solebat avorum,

Dic

Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?
Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

Apit. Unde tu didicisti adeò *rapsodein*? *Abl.* Inservivi nuper in Calabria Ludimagistro cuidam poetastro, qui sæpè numero cœnam aliam non dabat mihi, quàm cantillationem centum versuum, quibus mirificum aiebat saporem inesse: ego verò paulum panis, & casei maluissem: aquæ erat satis domi, & licebat nobis de puteo bibere ex animi sententia: inde ego cum esuriens concesissem cubitum, pro epulis versus illos ruminabam, & concoquebam: nec mihi aliud visum est remedium ad bulimiam illam depellendam, quàm culinariam arripere. *Apit.* Quæ illi præbebas ministeria? *Abl.* Quæ Cæsar Reipublicæ: ego eram illi omnia, eram illi à consiliis, etsi nihil unquam ageret consilio: à secretis, cum nihil haberet secreti, ne latrinam quidem: ego fundebam ei aquam lavandis ma-

nibus, quas nunquam abluebat: ego servabam eius thesaurum. *Ap.* Quem thesaurum? *Abl.* Schedas aliquot pessimarum cantilenarum, quas tineæ exedebant, & opici mures arrodebant. *Apit.* Imò docti mures, qui malis poematis dentem infigebant.

TRICLINIUM.

Aristippus, Lurco.

Arist. Quid tu tam serò surgis, & quidem semisomnis? *Lur.* Mirum est me esse toto hoc die experrectum, adeò heri edimus, & bibimus. *Arist.* Imò ut apparet, devorasti, ingurgitasti, obruisti te epulis, & vino. Sed ubinam onerasti celocem? *Lur.* Apud Scopam in convivio. *Aristip.* Quin potius more Græco *symposion* vocaris, quàm Latino verbo convivium? *Lur.* Bucca buccam impellebat, intrituræ, & condimenta vellicabant, atque instigabant de-

desidentem stomachum, & appetentiam non patiebantur delassari. *Arist.* Refer quæso ordine omnia, ut vel auditione ipsa videar mihi interesse, & quasi vobiscum potare: ut ille qui in caupona Hispaniæ duos grandes panes comedit ad nidorem perdicis assæ, quo nidore utebatur pro opsonio. *Lur.* Quis enarrarit omnia? Maius negotium id fuerit, quàm vel emisse, vel apparasse, vel quod omnia superat, comedisse. *Arist.* Assideamus in hoc saliceto, ad crepidinem huius ripulæ, & quando sumus otiosi, pro collocutione aliis de rebus utemur hac ipsa: gramen erit nobis vice pulvinorum: innitere hac ulmo. *Lur.* In herba? An non humor nocebit? *Arist.* Quid insanis? Humor in ortu caniculæ? *Lur.* Antea recusabam, nunc animus prurit mihi recensere tibi plus quam postulas: de convivio solùm quærebas, accipies etiam de domino, & de triclinio: rogabas ut loquerer, efficiam ut mox paulò silentium roges, indicas; impe-

res, ut Arabius tibicen, qui ad canendum obolo conducitur, ad tacendum tribus. *Arist.* Tu verò quantùm libuerit, non eris molestus, quandoquidem in opaco loco consedimus, & orationem tuam carduelis illa vel adiuvabit, vel ad harmoniam moderabitur: ut orationem C. Gracchi servus fistulatur. *Lur.* Quid isthuc est rei? *Arist.* Postquam tu feceris narrandi finem, audies de Gracchis, & graculis, & de Græculis. *Lur.* Deambulabamus fortè transverso foro ego & Trasybulus, nacti plusculum otii quàm solemus; adiunxit se nobis Scopas. Is à nobis post primas salutationes, & blandum congressum, cœpit vehementer contendere, ut postero die, qui hesternus fuit, apud se essemus: excusare nos primum, alius alia: ego autem vadimonium grave, & apud Prætorem valdè irritabilem. Sed ille, ut libenter ostentat suam magnificentiam, quasi de capite ageretur, orsus est accuratum sermonem; quid multa? Ad-
di-

diximus, ne molestus esse pergeret. *Arist.* Scin, quænam fuerit causa convivii? *Lur.* Quæ tandem quæso? *Arist.* Est quidem ipse homo locuples, ornatus argento, veste, supellectile: sed emerat phialas argenteas tres deauratas, & pateras sex: periisset pretium, ni aliquos invitasset, quibus ostentaret: & alioqui eum ille existimat esse divitiarum fructum: habetque uxorem, à qua extimulatur ad profusionem, quam illa magnificentiam nuncupat. *Lur.* Heri ergo sub meridiem convenimus in eius triclinium. *Arist.* Qualis erat cœnâtio? *Lur.* Hypætra in opaco frigore, omnia sanè apparata, ornata, exculta: nihil deerat ad elegantiam, splendorem, & lautitias. Planè primo ingressu exhilarati sunt omnium oculi, & animi, aspectu illo pulcherrimo, atque amœnissimo. Erat abacus ingens, plenus bonis vasis materiæ omnis: ex auro, argento, cristallo, vitro, ebore, murrha: alia etiam vilioris materiæ, stannea, cornea, ossea, lignea,

tes-

testacea, seu figulina, in quibus ars commendabat vilitatem substantiæ; nam erant toreumata permulta, omnia expolita, extersa, fulgor pœnè perstringebat oculos. Illic vidisses duo magna malluvia argentea, oris deauratis: umbilicus erat aureus cum insignibus illius. Habebat utrumque malluvium suum gutturnium, quorum epistomium erat deauratum; stabat, & alterum aquiminarium vitreum, fistula deaurata cum pollubro figulino, operis Malacensis probè sandaracato. Phialæ omnis generis, & argenteæ duæ ad vinum generosissimum. *Arist.* Ad usum meum ampullas vitreas malim, aut etiam testaceas, ex iis, quæ lapideæ dicuntur. *Lur.* Quid facias? Ita est hominum ingenium: non tam in his quæritur commoditas, quàm opinio divitiarum. *Arist.* Isti opulentissimi sæpius videntur aliis tales, sibi inopes: ideò nullus finis proferendi, & ingerendi oculis; præsertim qui nullam habent aliam bonam artem qua fidant. Sed

per-

perge. *Lur.* Erat cymatium abaci, tapete villoso tectum, ex turcica usque allato. Positæ erant duæ mensulæ procul ab abaco, cum quadris, & orbibus argenteis, unicuique additum erat suum salinulum, cultellus, panis, & mantile. Sub abaco refrigeratorium, & œnophora grandia. Tùm sedilia varia, sellæ, bissellia, subsellia: & dominæ sella plicatilis parata, visendi operis, cum pulvino serico, & suppedaneo. *Arist.* Pone tandem mensam, & explica mappam: nam mihi intestina præ fame rugiunt. *Lur.* Erat mensa cibila, ingens, segmentata, operis tessellati antiqui, quæ fuerat Principis Dicæarchi. *Arist.* O mensa antiqua, quàm dispari domino dominaris! *Lur.* Illam ipse emit in auctione satis magno solum quod illius fuisset, ut aliquid haberet Principis. Datur aqua lavandis manibus: primùm magnis recusationibus, & invitationibus mutuis, & cedendo invicem. *Arist.* Idem factum est in consessu, cum quisque se inferiorem altero

fa-

faceret, illum extolleret comitate arrogantissima, cum unusquilibet potiorem se reliquis omnibus censeret. *Lur.* Sed dominus iure suo distribuit loca. Sacrata est mensa à puerulo breviter, & perfunctoriè, & non sine rhythmo. *Quod appositum est, & apponetur, Christus benedicere dignetur.* Explicato quisque suum chiromactrum, & iniicit super humerum sinistrum: hinc cultello repurgat panem, si quid non satis putabat à ministro purgatum: nam decrustatus erat appositus. *Arist.* Sedebatis commodè? *Lur.* Nunquam commodius. *Arist.* Non potuistis malè prandere, nam reliqua sat scio suppeditatum iri redundanter, si qua modò fuerant in macello. *Lur.* Nusquam uberius, copiaque ipsa nocet. Astat mensæ structor, cultellos & furcinulas componens; ingreditur magna pompa architriclinus cum longo agmine puerorum, & exoletorum, qui gestabant fercula primi missus.

CON-

CONVIVIUM.

Scopas, Simonides, Crito, Democritus, Polæmon.

Scop. UBi nobis Simonides? *Crit.* Illico dixerat se venturum, simulac convenisset debitorem apud forum. *Scop.* Rectè habet, à debitore facilius se extricavit quàm à creditore. *Crit.* Qui isthuc? *Scop.* Sicut in victoria belli conditiones fert victor, non victus: nam à debitore, cum ipse idem volet: à creditore, cum alter. Sed convenistisne omnes, ut erat condictum, relicta domi severitate, afferentes vobiscum hilaritatem, lepores, venustates, gratias? *Crit.* Planè ita spero: & erimus, sicut monet M. Varro, belli homines. *Scop.* Reliqua meæ curæ sunto. *Crit.* Ecce tibi Simonides. *Scop.* Feliciter. *Sim.* Et vobis faustè. *Scop.* Expectatissime. *Sim.* Planè rusticanè: nam ad prandendum eram invitatus,

non

non ad expectandum. Sed quæso, fui vobis diu in mora? *Scop.* Non valdè. *Sim.* Cur non accumbebatis sine me? Essetis saltem prooemiati de fructibus, quibus ego non admodum capior. *Scop.* Bona verba, te absente assedissemus? *Crit.* Satis comitatum; exordiamur iam opus. Optimum panem, & levissimum: non plus habet ponderis, quàm si esset spongia: siligineus est setanius: industrium habetis pollinctorem. *Scop.* Roscius est pistrini curator. *Sim.* Nunquamne in id coniicitur? *Scop.* Absit: tam frugi servus? *Dem.* Adfer mihi autopyrum. *Sim.* Mihi verò secundarium, aut typhaceum. *Scop.* Cur talem? *Sim.* Quoniam audivi, & ita sum expertus, minus me esse, cum panis non est sciti saporis. *Scop.* Heus puer, adferto ei panem cibarium, & vulgarem etiam ex atro, si ita mavult: ita demùm iucundissimè convivabimur, si quisque quod maximè collubitum erit, sumpserit. *Pol.* Panis hic, quem tu tantopere probas, spongiosus, aquaticus

cus

cus est: malo densiorem. *Crit.* Mihi verò non displicet spongiosus, modò ne sit speusitius: hic vero etiam hectas attollit, quod focacei solent facere; cum sit, ut satis apparet, fornaceus. *Pol.* Cibarius hic panis, & acerosus est, & acetosus, typhaceum dicas. *Scop.* Sic consueverunt nostri agricolæ triticum omne, quòd huc important, acerare prius in villa, & miscére multis generibus seminum; sapor autem ex fermento est nimiò. *Pol.* Nullum hominum genus est hoc fraudulentius; non malè faciunt, nisi cum nesciunt. *Crit.* Panis hic non est satis fermentatus. *Dem.* Puta te hodie Iudæum, qui azymo vescebantur iussu Dei. *Crit.* Id quidem quòd homines essent pessimi: ut interdicta est illis suilla, qua nihil palato gratius, nec si moderatè sumas, salubrius. Et quidem azyma iussi sunt comedere cum lactucis agrestibus, quæ sunt perquam amaræ. *Pol.* Illa omnia sensus habent altiores, omittamus hæc. *Scop.* Et quidem disputationem de pane.

Si

Si de opsoniis fuerit tanta controversia, magna erit in toto convivio discordia. *Crit.* Accidet nimirum, quod Horatius inquit.

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.

Scop. Appone lances illas, & tympana cum cerasis & prunis, & malis granatis, & persicis pomis, & persicis præcocibus. *Pol.* Cur M. Varro dixit convivas non debere excedere numerum Musarum, cum de eo numero non constet? Alii enim ponunt tres, alii sex, alii novem. *Crit.* Dixit tanquam si constaret esse novem: & ita erat vulgò receptum: unde Diogenis locus in Ludimagistrum, qui paucos haberet discipulos, depictas autem Musas in ludo. Præceptor, inquit, *cum Musis* multos habet discipulos. *Dem.* Sed est ne verum, Persas pomum hoc, quod apud ipsos esset lethale, invexisse in Greciam, ad pestem eorum, quibuscum bellum

ge-

gerebant? *Crit.* Sic accepi. *Dem.* Admirabilis est in ingeniis terrarum varietas. *Crit.*

India mittit ebur, (inquit Virgil.) *molles sua thura Sabæi*,

hem cydonipersica. *Sim.* Novum insitionis inventum, priscis incognitum; cedo nobis pateram illam cum ficis duricoriis, qui sunt (ut nostis) prodromi. *Scop.* Satis est fructuum: expleamus nos rebus aliis salubrioribus corpori. *Crit.* Quid his salubrius? *Scop.* Nihil: si salubre,& sapidum idem sunt, sicut in meridiano somno. *Crit.* Ego condono illis nocumentum propter oblectamentum. *Scop.* Non meministi versiculum Catonis?

Pauca voluptati debentur, plura saluti.

Dato singulis singulas gabatas cum iure carnium ut sorbeant. Id verò, & calefaciet intestina, & blandè abluet ad molliendum ventrem. *Sim.* Profecto puer amo te de suilla hac salita. O pernam sapidissimam! Maialis est. Brassicas illas cum larido, si vis mihi auscul-

cultare, redde coquo, per hoc quidem temporis, aut serva in brumam. Lucanicæ huius scinde mihi buccean unam, aut alteram, quo suavius ebibam primum cyathum. *Cri.* Pareamus Medicorum consilio, admonentium, ut porcinæ addatur merum; funde vinum. *Scop.* Sequitur actus fabulæ; fortassis hoc anni tempore præcipuus. Spectate huius actus apparatum: primum omnium à caliculis custos abaci scyphos exposuit vitreos cristallini vitri cum vino albo purissimo, aquam putes solo aspectu. (x) Sanmartinium est, & partim rhenense, non infectum ut solet in Belgia; sed quale in media Germania bibitur. Oenophorus relevit hodie Serias duas, alteram vini heluelli, seu flavi ex agro Parisiensi, alteram sanguinei Burdegalensis: habetis in apyroto alia parata, fuscum, Aquitanicum,

(x) *Sanmartinium, ex illo Hispaniæ oppido.*

cum, & nigrum è Sagunto: petat quisque ex sententia palati sui. *Crit.* Quid potest nuntiari lætius? Ut nihil est durius, quàm perire siti. Ego verò mallem optimam nobis aquam prospexisses, hunc nuntium audivissem libentius, quàm de vino. *Scop.* Nec ea deerit. *Sim.* Nuper cum essem in urbe Roma, bibi apud Cardinalem quemdam vina generosissima omnifariam saporis: nam eram Præfecto cellæ vinariæ perquam familiaris: vinum dulce, acutum, lene, suave, austerum. *Dem.* Mihi vehementer placet aiglauces. *Pol.* Sic ferè Belgicis fœminis. *Scop.* In pagis quibusdam Galliæ flocces apponuntur: secundarium autem vinum, & tertiarium habent in deliciis: sed ea villa sunt magis quàm vina: & alioqui vinum Gallicum toto genere, nec aquam, nec ætatem fert: itaque paulò postquam est diffusum, bibitur: quippè post annum inclinat illico, & fit dubium, tùm fugiens, & acuit; quod si manserit diutius, emucet, & in vappam

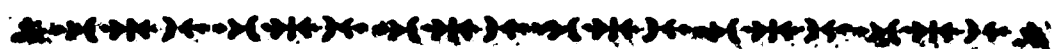
pam convertitur. Hispanum vinum, & Italicum benè fert & aquam, & ætatem. *Dem.* Quid rei est vinum fugiens? Vientur probè dolia, & obseretur cella, imò & domus claudatur, si sit opus. *Pol.* Ut poma fugientia, quæ ætati cedunt, nec servantur, & discedere vulgò dicimus: cuius contrarium est vinum consistens. *Dem.* Funde mihi prius aquam ad dimidium calicem, super hanc infundes vinum more veteri. *Crit.* Imò & hodierno multarum gentium. Galli,& Germani contra faciunt. *Dem.* Quæ nationes volunt bibere aquam vinatam, aquæ addunt vinum: quæ vinum aquatum, vino super infundunt aquam. *Crit.* Quæ verò vino aquam non adfundunt, quid bibunt? *Dem.* Vinum purum putum. *Crit.* Etiam,nisi prius sit à vinario irrigatum. *Pol.* Baptizare id vocant, ut vinum sit Christianum: ea erat meo tempore elegantia philosophica. *Dem.* Illi baptizant vinum, & se ipsos exbaptizant. *Pol.* Peius agunt, qui iniiciunt calcem, sul-

sulphur, mel, alumen, & alia dictu tetriora, quibus nihil est corporibus perniciosius, in quos publicè deberet animadverti, ut in Latrones, aut sicarios; inde sunt enim incredibilia morborum genera, & potissimum arthretica. *Crit.* Ex conspiratione cum Medicis id agunt, ut utrique rem augeant. *Dem.* Nimis mihi porrigis plenum calicem: deple quæso te aliquantum, ut sit locus aquæ infundendæ. *Crit.* Funde mihi in scyphum illum coloris castanei. Quid rei est? *Scop.* Nux prægrandis Indica, ab labris argento circumclusa. Visne in culullo illo ligni hebeni, quod ferunt esse saluberrimum? Ne addas tantum aquæ: nescis vetus verbum: perdis vinum infusa aqua? *Dem.* Imò perdis utrumque, aquam, & vinum. *Pol.* Malo utrumque perdere, quàm ab alterutro perdi. *Scop.* Lubetne potare more Græco ex illis pateris, & capatioribus poculis? *Crit.* Minimè verò. Admonebas nos modo antiqui proverbii, vicissim ad-

moneo te præcepti Paulini: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: & Servatoris nostri: *Videte ne graventur corda vestra, crapula, & ebrietate.* Unde est hæc frigida, tam pura, & pellucida? *Scop.* E fonte proximo. *Crit.* Ad vinum diluendum malim cisternam, modò defæcatissimam. *Dem.* Quid putealem? *Crit.* Usibus labandi aptior est, quàm bibendo. *Pol.* Fluviatilem commendant plurimi. *Crit.* Rectè, si fluant amnes per venas auri, ut ferè in Hispania, & sit quieta, & liquida. *Sim.* Mihi verò in phiala illa Samia adfer aliquantum cervisiæ, quam puto refrigerando corpori hoc æstu utilissimam. *Scop.* Ex qua tandem cervisia? *Sim.* Ex tenuissima: nam aliæ nimium incrassant spiritus, & reddunt obesum corpus. *Pol.* Mihi item dato, sed in vitro illo terete. *Scop.* Curre ad culinam: quid illi cessant? Quin mittunt missum alium? Vides iam hinc neminem attingere? Adfer pullos gallinaceos, elixos cum lactucis, buglossa horten-

si,

si, & intybo: vervecinam quoque, & vitulinam. *Crit.* Adde etiam in scutulis paulum sinapis, aut petroselinati. *Dem.* Violenta res videtur sinapis. *Crit.* Non admodum congruit biliosis, iis tamen qui crassis, & frigidis humoribus redundant, haud inutilis. *Pol.* Idcirco sapiunt populi septentrionales, quibus illa est magno usui, præcipuè cibis crassis, & duris addita, ut bubulæ, & salsamentis. *Scop.* Hoc loco existimo pultes, & ptisanas venturas in tempore, leucophagum, similaginem, amilum, oryzam, vermiculos; edat quisque ex quibus volet. *Dem.* Vidi, qui (y) à vermiculis huiusmodi vehementer aborrerent, quod autumarent collectos fuisse ex terra, aut cœnò, & vixisse aliquando. *Crit.* Scilicet metuebant, ne in aqualiculo suo reviviscerent. Oryzam ferunt nasci in aqua, mori in vino: cedo igitur vinum. *Dem.* Ne bibe statim à cibo calido, inter-

(y) *Vermiculi, vulgò fidéi.*

misce prius frigidi aliquid, & sôlidi. *Crit.* Quid? *Dem.* Crustam panis aliquam; vel turundam unam, aut alteram carnium. *Sim.* Vah, pisces cum carnibus in eadem mensa? Mare miscetur terræ: hoc vetant Medici. *Scop.* Imò hoc placet Medicis. *Sim.* Credo, quia illis utile. *Scop.* Cur ergo vetant Medici? *Sim.* Erravi: à Medicina prohiberi dictum oportuit, non à Medicis. Sed qui sunt pisces isti? *Scop.* Appone ordine: primùm lupum illum assum cum aceto, & capparibus: tùm passeres elixos cum succo lapathi acuti, soleas frixas, lucium recentem, & capitonem: lucium salitum serva tibi, thynnum assum recentem, & thynnum in salsamento, menas recentes frixas, (z) crustulata, in quibus insunt mulli barbati, murenæ, & trutæ multis conditæ aromatis, gobios frixos, cammaros, & crancos elixos. Admisce scutellas cum intritis alliato, piperato,
cru-

(z) *Crustulata, quæ vulgò pastilli.*

erucato. *Sim.* Ego verò de piscibus loquar, non edam. *Crit.* Si Philologus cœperit de piscibus movere controversiam, hoc est, de re incertissima, & controversissima, incipite nobis lectulos insternere; hìc erit cubandum. *Scop.* Nemo dignatur vel gustare; tolle hæc. *Sim.* Atque convivia olim Romæ lautissima, & ut ipsi soliti erant dicere, pollucibilia, ex piscibus constabant. *Crit.* Ità sunt mutata tempora: etsi hoc etiamnum durat apud quosdam. *Scop.* Importate assa, pullos, perdices, turdos, anaticulas, querquedulas, palumbulos, & cuniculos, lepusculos, vitulinam, & hædinam, & intinctus, seu embammata, acetum, omphacium, oxypora, mala etiam medica; & cytronia, & olivas Balearicas condititias, quassas, & in muria asservatas. *Dem.* Non adsunt Bœticæ? *Scop.* Magis sunt saporis sciti Balearicæ. *Crit.* Quid fiet grandibus illis belluis, anseri, cygno, pavoni? *Scop.* Ostende tantum, & refer in culinam. *Pol.* Hem pavonem,

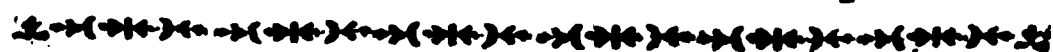
nem. Ubi est Q. Hortensius, cui erat in deliciis? *Sim.* Tolle agninam. *Scop.* Cur tolletur? *Sim.* Quia est insalubris: ferunt eam non alia exire, quàm quà intrarit. *Crit.* Vidi quemdam devorare ossa olivarum struthionicè. *Scop.* Ex quibus carnibus sunt (a) artocreæ istæ? *Cr.* Hæc est ex cervina. *Scop.* Hæc ex damica; illa est, ut puto, aprugna. *Cr.* Condituras ipsas malim, quàm carnes. *Sim.* Planè ita est, etiam res amaras condimentum reddit suavissimas. *Crit.* Ecquod est vitæ totius condimentum? *Dem.* Æquus animus. *Crit.* Aliud quiddam ego proferam amplius, & augustius. *Dem.* Quid tandem hoc meo? *Crit.* Pietas, sub qua, & animi æquitas comprehenditur, & ad res universas asperas, faciles, medias, condimentum aptissimum, & iucundissimum. *Scop.* Infunde vinum album Hispanicum in carchesium illud, & circumfer per convivas. *Dem.* Quid paras

(a) *Artocreæ, pastilli ex carne.*

ras agere? Sub prandii finem propinas nobis vinum forte, ac generosum? Dilutius erit posthac bibendum, si consultum cupimus valetudini. *Sim*. Rectè mihi videris admonere: frigida enim oportet esse in convivio postrema, quæ pondere suo cibos ad imum ventriculum detrudant, & vapores caput impetentes cohibeant. *Scop*. Tolle ista, muta orbes, & quadras: da secundam mensam, nam nemo extendit usquam manum. *Crit*. Adeò voravi initio avidè, ut statim amisserim appetitum. *Dem*. Ego item non appetitione, sed impetu feror ad primas dapes, inde me expleo. *Pol*. Nescio quid edi de piscibus, id gustum meum prorsus retudit. *Sim*. Tantumne bellariorum apparatum, & cupedines, cùm nihil superest amplius cupediæ? Pyra, mala, caseus multiplex, sed palato meo congruentissimus est hippax. *Crit*. Non reor hippacem esse hunc, sed Phrygium, ex lacte asini, qualis è Sicilia usque advehitur colummellari forma, & quadra: qui cum

fran-

frangitur, in laminulas finditur, sive phyluras. *Dem.* Caseus hic, etsi Britannicus, fistulosus est, non erit mea utique sententia vobis gratus. *Crit.* Sed neque hic spongiosus Hollandicus. Parmensis hic est benè compactus, & satis (ut videtur) recens, & ille (b) Peñafellius facilè cum Parmensi certarit. *Dem.* Non est Parmensis, sed Placentinus. *Crit.* Etiam, si placet: vulgo Germanorum suavissimus est caseus vetus, putris, confricatus, & verminculosus. *Sim.* Qui talem edit caseum, sitim venatur, & edit, ut bibat. *Scop.* Pistor dulciarius nimium moratur, quin adfer stribilitas, & artolagana testuacia, & sartaginea conspersione in cacabum iniecta olei ferventis, melle superfuso. *Crit.* Caryotas da mihi aliquot, & ad edendum, & ad servandum; fortasse nocte hac nihil edam aliud. *Scop.* Cape igitur spathallium hoc integrum: vin ex malo granatis? *Pol.* Heus puer,

(b) *Peñafellius, ex illo oppido Hispaniæ.*

puer, spolia nobis hanc palmam agrestem, & da quod est esui. *Scop.* Potionis vos admoneo: scitis Aristotelis esse opinionem tragemata esse inventa, ut ea nos ad bibendum invitent, ne cibus in arido coquatur. *Crit.* Oportet ergo inventorem fuisse vel nautam, vel piscem, qui adeò timeret ariditatem. *Scop.* Adfer ea, quæ solent vocari sigillum stomachi, post quæ nihil est, nec edendum, nec bibendum: buccellatum, cydoniatum, coriandrum saccaro contectum; hoc verò manducandum est, non edendum; sed quod ex manso reliquum est aridum, expuendum. Collige frusta, & reliquias in canistris. Adfer aquas odoriferas, rosaceam, floris mali medici, moscatam. *Pol.* Agamus Christo gratias. *Puer.* Agimus tibi gratias Pater, qui tam multa ad hominum usus condidisti: annue, ut tuo favore ad cœnam illam veniamus tuæ beatitudinis. *Pol.* Agamus nunc Domino gratias. *Crit.* Age tu. *Pol.* Imò agat Democritus, qui in

his-

hisce rebus multum valet. *Dem.* Gratias tibi agere non possem pro merito, hoc statu Reipublicæ: vides enim omnia à Baccho perturbata: sed recitabo quas Dionysio egit Diogenes, nam mandavi memoriæ: tu labenti memoriæ, & linguæ titubanti, in tanta eluvione, habebis veniam. *Scop.* Dic quidquid libuerit, scribetur in vino. *Dem.* Defatigasti te ipsum, Scopa, uxorem, famulos, famulas, vicinos, coquos, pistores, ut nos magis comedendo & bibendo delassares. Socrates sapienter, qui in mercatum celeberrimum ingressus exclamarit: O Dii immortales, quàm multis ego non indigeo! Tu contra posses dicere: Hæc omnia quotula portio sunt eorum, quibus ego indigeo? Naturæ placent modica, & illis ea sustentatur, ac fulcitur: hæc tam multa, tam varia, obruunt naturam. Meritò Plinius: Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior condimentorum: referimus hinc domum gravata corpora, referimus animos obrutos, ac demersos

Digitized by Google

sos cibis, & potionibus, ut nullo hominis officio ritè possimus fungi. Tu ipse iudicato ecquam tibi gratiam debemus. *Scop.* Hæccine est gratia, quam habetis? Sic rependitis prandium tam opiparum? *Pol.* Ita planè: quod enim maius beneficium, quàm ut fias sapientior? Tu nos domum remittis planè bruta; nos te domi tuæ volumus hominem relinquere, ut scias consulere tuæ, ac alienæ valetudini, & secundùm naturæ desideria vivere, non iuxta corruptas ab stultitia opiniones. Vale, & sape.

EBRIETAS.

Asotus, Tricongius, Abstemius, Glaucia.

Asot. QUid tu dicis Tricongi? Quàm lautè nos heri accepit Brabantus ille? *Tri.* Malè sit illi, non potui tota nocte quiescere. Vomui (sit habitus honos

ves-

vestris auribus) convolvi me subinde toto lecto, modò ad spondam interiorem, modò ad exteriorem: fauces, & stomachum videbar mihi reiecturus: nunc præ dolore capitis, nec oculorum officio possum fungi, nec aurium: lamina ponderosa plumbi videtur mihi in frontem, & oculos incumbere. *Asot.* Frontem, & tempora fortiter astringe fascia, & Rex videberis. *Tric.* Seu ipse potius Bacchus, à quo institutum manavit diadematum in Reges. *Asot.* Recipe te domum, & edormi crapulam. *Tric.* Domum verò? Nihil æquè fugio, & aversor ut domum, & uxorem clamosissimam: ea si me nunc aspiceret, longiores haberet homilias, quàm Chrysost. *Abst.* Hoccine appellas tu lautè tractari? *Glauc.* Planè ita est, nam laberunt probè guttur, & fauces. *Abst.* Manus verò? *Glauc.* Ne semel quidem. *Asot.* Imò sæpè vino, & lacte, dum alii in aliorum pateras immittebamus manus. *Glauc.* Quid potest dici lautius? Et quidem digitos pingui

car-

carnium, & embammatis inviscatos: *Abst.* Tace per Divos: quis posset absque nausea rem adeò audire obscœnam? Quantò minus videre, aut de eiusmodi vino, aut lacte gustare? *Asot.* Divi, vestram fidem! adeonè es, Abstemi delicatus, ut hæc ne auribus quidem possis devorare? Quid faceres palato, ut nos? Sed heus tu Tricongi, compotator suavissime, mittamus puerum aliquem, qui nobis in illa phiala fictili adferat ex eodem vino: nulla est certior huic veneno theriaca. *Tricon.* Estne hoc exploratum? *Asot.* Quid ni esset? Memineris (c) versus quos cantat Colax: *Ad sanandum morsum canis nocturni, sume ex pilis eiusdem canis.* *Glauc.* Narra quæso de convivio. *Abst.* Ne narres, nisi velis me revomere quicquid habeo in ventriculo, cùm ipsis vitalibus. *Glauc.* Facesse igitur paulisper. *Asot.* Ego narrabo quàm commodissimè, ut nusquam sit honos

præ-

(c) *Allusio ad locum Plautinum.*

præfandus. *Glauc.* Incipe obsecro, adverte animum Abstemi. *Asot.* O Glaucia mi, ante omnia istud ex me habe, nullum esse hominum genus quod comparari possit cum festivo, & largo convivatore. Quidam ostentant eruditionem rerum variarum, id est, mera nugamenta: alii iactant experientiam, & usu collectam prudentiam; quorsum id? Sunt qui habent quidem opes, sed non audent expendere; miseri, qui deos invat asservare? Benignus convivator, ubique prodest, ubique est gratus, vel solus illius aspectus exhilarat tristitiam animi, & discutit, si qua est in eo miseria, sive recordatione convivii, sive spe, atque expectatione: alia omnia quæ dicuntur bona animi, nec ego video, & sunt ieiuna, atque infrugifera. *Abst.* Rogo te Asote, quis est auctor tam bonæ sententiæ? *Asot.* Ego, & omnes mei similes, id est, plerique ex Gallia Belgica à Sequana ad Rhenum flumen: tantùm dissentiunt inter nos homuli quidam, vel miseri, & præ-

par-

parci, qui Abstemio suum invident cognomen, frugi volunt appellari: vel quidam magna sapientiæ opinione suffarcinati, id est, inani nomine, quos etiam nos (id est, maxima pars hominum, & præcipua) ridemus. *Abst.* Quid audio? *Glauc.* In hoc iste non fallitur, etsi ebriosus: nam nusquam eruditio minus habet pretii, quàm in Belgica, non aliud esse rentur virum eruditione præstantem, quàm sutura, vel textura. *Abst.* Atqui student hìc multi, & non infelici profectu. *Glauc.* Deducuntur à parentibus parvi filii ad scholas, tamquam ad opificium, quo parent sibi deinceps victum. Ipsi etiam scholastici, dictu incredibile, quam parvi institutores suos faciant, quàm prosequantur honore exiguo, & præmiis adeò tenuibus, ut Doctores insignes ac primi nominis tolerare sese vix possint. *Abst.* Ista sunt ab instituto sermone aliena, & revertamur ad convivium. *Glauc.* Hoc malim audire, & missos faciamus iam tandem sermo-

nes istos studiosos, qui sunt profectò infrugiferi. Nescio quemadmodum vos Itali de eruditione statuatis: mihi certè res videtur non solùm inutilissima, sed etiam damnosa. *Abst.* Idem videtur bovi, & Sui, quod tibi; & nobis quoque videretur, si non plus haberemus mentis quàm tu. *Asot.* Non esset finis. Itaque audi iam: primum omnium accubuimus severi, & tristes; sacrata est mensa; silentium ubique, & quies; cœpimus expedire cultellum quisque suum; speciem præbebamus non invitatorum, sed invitorum, adeò id diceres facere nos coactos, & faciebamus revera admodum segniter, nondum enim incaluerat animus ardore illo libero: aptat quisque mantile suum humeris; nonnulli etiam pectori; alii de mappa extendunt super gremium: sumit panem, aspicit, volvit, purgat, si quid esset carbonis, aut cinerum, decorticat, & hæc omnia lentè, & cunctabundè. Quidam auspicati sunt cœnam à potione: alii priusquam bi-

be-

berent, paululum sumpserunt acetarii, & bubulæ salitæ ad excitandum dormiens palatum, & stimulandum languidulum: primus scyphus fuit cervisiæ, ut frigidum cæmentum substerneretur ardori vini. Allatus est sacer ille liquor, primum poculis angustis, & exiguis, quæ magis sitim irritarent quàm restinguerent: dominus homo festivissimus, qui potiorem in hac tota regione nullum habet, ac ne parem quidem, mea utique sententia, (quod sit dictum sine cuiusdam iniuria) iubet adferri pocula capacissima, & cœptum est largiter potari more Græco, ut dicebat illic Philogræcus (d) quidam, qui Lovanii olim studuerat. Ibi cœpimus loqui, tùm incalescere, hilaritas ubique, & risus diffusissimus. O cœnæ, noctesque deorum! Alii aliis præbibimus, & magna æquitate faciebamus paria; nefas erat sodalem fraudare, tali præsertim tempore. *Abst.*

L Me-

(d) *Philogræcus, Varronis vocabulum.*

Meritò, cum agitur non de calice vini, sed de sensu, & mente, rebus in homine præcipuis. Sed ut hac de re tam læta, tam festiva, tu, & ego colloquamur, primùm rogandus es, an sis ebrius. *Asot.* Non revera, & facilè est cognoscere ex ordine orationis meæ: nam si essem, putas me hæc referre potuisse adeò compositè? *Abst.* Rectè est: alioqui iuxta Mimi versiculum, cum absente litigarem. Principio cur non extruitis templum aliquod in hac regione Baccho, cœlestis huius liquoris repertori? *Asot.* Hoc vestrum est, qui ædem habetis Romæ Sergii, & Bacchi; nobis satis est quotidie illi passim sacra facere: Et fortasse erigeremus templum, si constaret fuisse illum inventorem: nam ea de re audivi disputari inter studiosos quosdam. Sunt qui putent primum fuisse Noam, qui vinum biberit, quique sit inebriatus. *Abst.* Dimittamus ista. Cedo, quod vinum bibebatis? *Asot.* Quid nostra refert, quod sit vinum, aut cuias? Habeat

beat modò nomen, & colorem vini, id satis est nobis; delicias illas quærat Gallus, aut Italus. *Abst.* Quæ ergo potest esse delectatio, cùm id non gustas, quod in corpus ingeris? *Tr.* Fortasse nonnulli initio aliquid gustant, integro palato: mox verò depravato ex tanta humoris redundantia, gustum omnem amittunt. *Abst.* Siti iam extincta, nulla superest voluptas, quæ tota sita est in satisfaciendo desideriis naturalibus; itaut tormenti sit genus sine siti bibere, aut sine fame edere. *Tr.* Putas nos Abstemi, ad voluptatem potare, aut quod sit iucundum? *Abst.* Tantò ergo estis peiores bestiis, quæ aviditatibus naturalibus aguntur: vos neque illuc ducit ratio, & retrahit natura. *Tric.* Ducit nos eò sodalitas, & paulatim inebriamur imprudentes. *Abs.* Quoties estis inebriati, & quoties alios ebrios vidistis? *Tric.* Quotidie plurimos. *Abst.* Non sufficiunt ergo tam multa experimenta ad evitandum rem tam fœdam? Atqui bellua vel uno ex-

perimento fieret cautior. *Glauc.* At sodales istos, in quorum gratiam transeunt ex hominibus in bestias, scis quàm habent caros? Dum potant, darent illis præcordia: digressi illinc, vix agnoscunt; vitam, & animam cuiusvis illorum nollent redemptam sibi nummo sestertio. *Abst.* Quibus ex poculis hauriebatis vinum, & quomodo? *Asot.* Primùm allata sunt vitrea, paulò post ob periculum, sublatis illis, exhibita argentea. In vinum iniiciebamus à primo herbulas, quod id suaderet anni tempus: paulò post ius carnium, lac, butyrum, cremórem. *Abst.* O spurcitiem, nec belluis quidem tolerabilem! *Tric.* Quantò tu tragicoteron exclames, si scias alios in aliorum pocula manus sordentes immittere? Coniicere ovorum, & pomorum, & nucum putamina, & olivarum, ac prunorum ossa? *Abst.* Abstine ab hisce narrandis, si vis ne me hinc in sylvas aliquas fuga abripiam. *Tric.* Audi tu in aurem Glaucia. Quidam horum gestant in facien-

do

do itinere cornu venatorium, plenum, ut necesse est, pulvere, & stipulis, & floccis, & sordibus aliis; ex hoc bibimus. *Glauc.* Quid? *Tric.* Quid verò? Vinum. *Glauc.* Imò verò mentem. *Tric.* Planè ita est, & post epotam mentem, matulis non admodum mundis, sumptis de scanno lecticari, usi sumus pro calicibus. *Abst.* Quis fuit convivii exitus, tamquam fabulæ? *Asot.* Natant vino pavimenta, inebriati sumus omnes: hospes in primis, homo strenuus, deiectis sub mensam magna victoria duobus, aut tribus. *Abst.* O præclaram victoriam, & de re pulcherrima, ac prædicanda! Sed omnes tamen vinum vicit? *Asot.* Etiam. *Abst.* Miserum te, quid putas esse ebrium? *Asot.* Probè, & ex animi sententia indulsisse genio. *Abst.* Cui genio, bono an malo? *Glauc.* Si rectè omnia scruteris, nusquam invenies cui indulgeant: neque enim animo, nec voluptati, nec ulli rei alteri, cui alii indulgent, qui vitiis obtemperant, & pravis animi cu-

pi-

piditatibus. Sed inebriari, est, sensuum facultates amittere, exire de potestate rationis, iudicii, mentis: planè ex homine fieri, vel pecus, vel saxum. Quæ deinceps sequantur, etsi numquam ebrios vidi, tamen facillimum est coniectare; loqui, & nescire quid loquaris: si quid commissum est tibi arcanum maximè celandum, effutire: atque ea dicere, propter quæ te, & tuos, & sæpè Patriam, ac Provinciam universam in grave discrimen adducas: nulla distinctio amici, & inimici, uxoris, & matris: rixæ, iurgia, inimicitiæ, plagæ, vulnera, mutilatio, occisio. *Tric.* Etiam sine ferro, & sanguine; nam non pauci continuant ebrietatem cum morte. *Glauc.* Quis non malit domi se cum cane aliquo, aut fele includere, quàm cum ebrio? Plus enim mentis est in illis animantibus. *Abst.* Post ebrietatem verò cruditas, debilitatio nervorum, paralyses, arthretici cruciatus, gravedo capitis, & corporis totius, hebetatio sensuum omnium:

nium : memoria extinguitur, ingenii acies retunditur : unde stupor in tota mente, & ad intelligendum, sapiendumque, & ad eloquendum. *Asot.* Iam incipio intelligere, magnum esse malum ebrietatem : posthac dabo sedulam operam, ut bibam ad hilaritatem, non ad ebrietatem. *Glauc.* Hilaritas est ianua ebrietatis, nemo venit ad bibendum eo animo, ut inebrietur: sed bibendo exhilaratur, continuò post sequitur ebrietas: difficile est enim signare hilaritatis metam, atque in ea sistere. Lubricus est gradus ab hilaritate ad ebrietatem. *Abst.* Dum vinum habes in scypho, illud est in tua potestate : dum in corpore, tu es in illius : haberis iam, non habes : quum bibis, tu tractas vinum pro tuo libito : postquam biberis, illud te tractabit pro suo. *Asot.* Quid ergo? Nunquamne est bibendum? *Abst.* Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Bibendum quidem, non potandum: natura sola in hoc docet bruta, homi-

nem non docebit eadem natura ratione adiuta? Edes cùm esuries, bibes cùm sities: fames, & sitis admonebunt quantum, quando, quatenus edendum, & bibendum. *Asot.* Quid si semper sitiam, nec sitim possim mitigare, quin fiam ebrius? *Abst.* Bibe, quod inebriare non possit. *Asot.* Non fert constitutio mei corporis. *Abst.* Quid si tantùm esurires, ut exatiari nullo cibo posses, nisi disrumpereris? *Asot.* Ea verò non esset fames, sed morbus. *Abst.* Nimirum opus esset medicina ad eam famem tollendam, non dapibus: nonne? *Asot.* Quidni? *Abst.* Eodem prorsum modo; Medico tibi esset opus ad eam sitim, non caupone: & potione de pharmacopolio petita, non de œnopolio: non est ea sitis, sed morbus, & quidem perniciosus.

RE-

REGIA.

Agrius, *Sophronius*, *Holocolax*.

Agr. QUid est quòd tam multi Regem comitantur, tam vario cultu? *Sophr.* Quin tu potius vultus contemplaris, quàm cultus? Magis sunt enim vultus varii, ac diversi, quàm cultus, & vestitus. *Agr.* Istud quoque de vultibus quamnam habet causam? *Sophr.* Vestiuntur quidem alias pro facultatibus; alias pro ratione dignitatis, aut generis; sæpè etiam ut cuiusque est vel ambitio, vel vanitas: multi quoque vestimentorum elegantia utuntur pro hamo, & reti, ad favorem captandum, vel Regis, vel Procerum, animos puellarum non rarò; vultus autem affectus animi sequitur: talis est ferè, qualis interior animi habitus. *Agr.* Sed cur tam multi huc conveniunt? *Hol.* An non decet ut plurimi sint, ubi est caput, &

re-

regimen Provinciæ totius? *Sophr.* Optimè: sed plerique non adeò rem publicam spectant, ut privatam: & sequuntur eum, in cuius manu est regimen non tàm patriæ, quàm fortunarum. *Hol.* Quid ni? Quandoquidem omnia sunt pecuniæ venalia. *Sophr.* Sic iudicant illi, quibus animus, & mens nihil omninò est: valetudo autem, & dotes corporis viles. *Agr.* Quid opus est in hoc tumultu aulico tanta philosophiæ speculatione? Ego verò malim de vobis intelligere, quinam sint isti tanto numero, tam varia specie, ac forma? *Hol.* Ego tibi omnes percensebo ordine, nam Sophronius hic, quantum intelligo, non est admodum in regiis versatus: ego verò comitatus omnes regios adii, penetravi, perscrutatus sum, perspexi, gratus semper omnibus, & iucundus. *Sophr.* Inde credo parasti tibi cognomen illud Holocolacis. *Hol.* Rem tenes: sed tu Agri ausculta. Ille, in quem aures, oculi, mens omnium intenta est, ac defixa,

est

est Rex, caput Reipublicæ. *Sophr*. Verè caput, & ideò salus, cùm est sapiens, ac probus: pernicies autem cùm malus, aut demens. *Hol*. Ille, qui pone sequitur puellus, est filius eius hæres, quem in aula Græca vocabant *dispotan*, hoc est, dominum. In Hispania vocant Principem, in Gallia Delphinum. Torquati illi in vestibus holosericis, *&* *holobryzis*, Proceres sunt Regni, insignes dignitatum militarium nominibus, Principes, Duces, Præsides Limitanei, quos Marchiones nominant, Comites, Viri qui Barones voce barbara nominantur, Equites. Ille est magister equitum, quem vulgò Comitem stabilem appellant, nomine ex aula Græca sumpto, ubi magnus Connestabulus cognominabatur, sicut Præfectus maris Admiralus. Est, & Pretorio Præfectus, qui non solùm palatio præerat, sed etiam satellitio, quem Romuli tempore Præfectum Celerum nominabant, & satellites ipsos Celeres. *Agr*. Quinam sunt illi in vestibus ta-

la-

laribus magna severitate vultus? *Hol.* Sunt Regii Consultores. *Sophr.* Istos, quos in consilium adhibet Princeps prudentissimos esse oportet, magni rerum usus, & in decernendo gravitatis, ac moderationis summæ. *Agr.* Qui isthuc? *Sophr.* Quia sunt oculi, & aures Principis, atque adeò Regni universi, & eò magis, si cæcus, aut surdus sit Rex, captus suis sensibus, vel ab ignorantia, vel à deliciis. *Agr.* Etiamne luscus ille, & ille alter surdaster, oculi, atque aures sunt Regis? *Sophr.* Peior est cordis cæcitas, & surditas. *Hol.* Eos qui sunt à consiliis, sequuntur Scribæ, nec ii pauci, vel unius ordinis: tùm qui pecuniam principalem tractant, vel procurant, Coactores, Tribuni ærarii, Præfectus fisci, Procurator fisci, & fisci Advocatus. *Agr.* Qui sunt iuvenes illi comptuli, & festivi, qui semper Regem sectantur, & astant illi, alii arridentes, alii ore aperto velut admirabundi? *Hol.* Hæc est cohors intimorum amicorum, de-

delitiæ; atque oblectamenta Regis. *Agr.* Duos illos ingredientes cur assectantur tam multi vultuosi? *Hol.* Quia iis est apud Regem fides præcipua: alter est Præfectus sacris scriniis, sive Princeps scribarum: alter à secretis arcanis, apud quem est Regni breviarium: idem est Principi à memoria: eaque de causa offerunt se illi quotidie tam multi, ut memoriam illius de se refricent, ac renovent, quandoquidem is est Principis memoria. Illi autem qui ducunt vultus, sunt litigatores, quique res suas persequuntur: nec eorum unquam negotia finem inveniunt, longa contexta serie procrastinationum. Duo illi, qui deambulant in porticu, Præfecti sunt, alter Cubiculo, alter Regio Equili: Habent hi sub se alios permultos Cubicularios, & Equisones. Sed ingrediamur regiam cœnationem. *Agr.* Ah quanta turba, qui apparatus tam anxius, & morosus! *Sophr.* Id verò maiore cum admiratione fueris intuitus, si scias quàm levem ad rem

per-

pertinet; nempè ut sorbeat ovum unum, & pauxillum bini bibat nauseabundus. *Hol.* Ille est hebdomadæ huius Architriclinus cum Scirpo Indico: Pocillator est adolescens ille: Structor nondum est ingressus. *Agr.* Qui sunt cum Rege pransuri? *Hol.* Quisnam esset tam beatus, qui posset epulis accumbere divum? *Sophr.* Atqui olim Regiæ mensæ adhibebantur convivæ, modò duces exercitati, modò viri claro genere, aliàs insignes, vel usu rerum, vel eruditione, quorum sermone Rex fieret melior, ac sapientior. Sed Gotthica, & aliorum Barbarorum superbia morem hunc nostrum invexit. *Hol.* Habent Proceres asseclas suos armigeros, exoletos, pueros pedissequos, pueros à pedibus, sive à calcari. Sunt inter eos divites magnificentissimi, qui plerosque excipiunt cœna recta; alii, quibus hoc molestum videtur, mittunt amicis sportulas: idque est amicis tenuioribus utilius: sed recta convivari plus habet splendoris. *Agr.* Aliud homi-

minum genus videre mihi videor in illo cœnaculo. *Hol.* Illud est gynecium: ibi Regina habitat cum matronis suis, & puellis: aspice ut ingrediuntur, & egrediuntur ex Parthenone, tamquam apes ex alveario, iuvenes amatores, mancipia Cupidinis. *Sophr.* Sæpè & senes, bis pueri. *Hol.* Nihil est maioris voluptatis, quàm audire illorum acutè excogitata, dicta, vel poemata, cantiunculas, melodias antelucanas, confabulationes cum puellis: videre salutationes, obambulationes, varietates colorum in cultu, habitus, & formas vestimentorum: habent pueros amanuenses, per quos mittuntur, & remittuntur mandata: hi verò nuntiant, & renuntiant ultrò, & citrò mandata, qua solertia, diligentia, educatione, Divi vestram fidem! nudis capitibus, flexo poplite, atque etiam positis genibus. Audire est quotidie, & videre aliquid novi, inopinati, acutè, & subtiliter excogitati, vel dicti animosè, aut dextrè, aut solutè facti. *Soph.* Imò dis-

dissolutè. *Hol.* Quæ felicitas maior? Quis possit ab huiusmodi suavitate divelli? *Sophr.* Colax, Colax, & tu sine amore insanis, & sine vino ebrius es; quæ ineptia potest esse maior, quàm ista abs te descripta? *Hol.* Nescio qui fiat, ut ex scholis videas plerosque discedere, ingressi semel aulam in ea consenescant. *Sophr.* Tamquam qui de Circes poculo biberant, amissa mente, & in belluarum ingenium degenerantes, nolebant inde egredi, & ad hominum naturam, ac conditionem redire. *Agr.* At hi omnes, cùm se ad suam quisque domum receperunt, quid agunt? Quibus se actionibus occupant, ut saltem fallant tempus? *Sophr.* Plerique omnes nihil magis addunt serium, quàm quod cernis: atque adeò otium illis multorum vitiorum parens est, ac nutricula. Ludunt quidam taxillis, chartis, alveolo, aciebus: alii per occultam detractionem, & artificiosam maledicentiam horas pomeridianas transmittunt; hoc est, quibus domi desident;

ali-

aliqui mirificè capiuntur scurris, & planis, in quos sunt profusissimi, in cætera præparci, & sordidi. Sed præcipua aulæ corruptela est, assentatio uniuscuiusque erga alios omnes; quodque peius est, erga semetipsum: ea efficit, ut nullus unquam nec à se, nec à socio veritatem conducibilem audiat, nisi fortè in iurgio: quam is tùm parum pro veritate accipit, sed pro contumelia. *Hol. Hic quæstus est nunc multò uberrimus.* Tu cum tua veriloquentia esuries strenue: ego arridendo, ac blandiendo, omnia approbando, & laudando, evasi locuples. *Agr.* Non possent hæc incommoda Reges corrigerre? *Sophr.* Perfacilè, vellent modò. Sed aliis hi mores placent; quia suorum similes: alii ipsi sibi eas occupationes arcessunt, per quas nunquam vacet recti aliquid, aut sani cogitare: non desunt qui remissis animis, & dissoluti, non arbitrantur illius domus, ac familiæ mores ad curam suam pertinere: quæ non pertinent profectò

 mi-

minus, quàm ad unumquemque nostrum sua domus privata.

PRINCEPS PUER.

Morobùlus, Philippus, Sophobùlus.

Mor. QUid agit tua celsitudo, Philippe? *Phil.* Lego, & disco, ut ipse intueris. *Mor.* Intueor sanè, & cum dolore: defatigas te,& maceras generosissimum istud corpusculum. *Phil.* Quid ergo agerem? *Mor.* Quod alii Proceres, Principes, viri nobiles, & opulenti: equitare, confabulari cum puellis Augustæ matris tuæ, saltare, discere artem tractandi arma, lusitare foliis, aut pila, salire, currere: hæc vides esse studia nobilitatis iucundissima. Quod si tantis oblectationibus fruuntur, qui vix digni sunt, ut in familiam tuam admittantur: quid te facere convenit tanti Principis filium, & hæredem? *Phil.* Quid? studium litterarum nihilne

pro-

prodest? *Mor.* Prodest quidem: sed iis, qui sunt initiandi sacris, aut qui ea arte victum sunt sibi comparaturi, quemadmodum aliis sutoria, aliis textoria, & artes cæteræ quæstuariæ. Surge quæso te, pone libros de manibus, eamus deambulatum, certè ut respires aliquantisper. *Philip.* Non licet mihi nunc per Stunicam, & Siliceum. *Mor.* Qui sunt hi Stunica, & Siliceus? An non subditi tui, in quos tu habes imperium, non illi in te? *Phil.* Stunica est Educator meus, Siliceus autem Institutor litterarius: Subditi sunt illi quidem mei, seu verius patris: sed pater, cui ego sum subditus, præfecit illos mihi, & me illis subiecit. *Mor.* Quid ergo? Dedit Pater celsitudinem tuam in servitutem illis hominibus? *Phil.* Nescio. *Mor.* Ah facinus indignissimum. *Soph.* Minimè verò, o fili, imò illos fecit servos tuos, quos voluit tibi semper adhærere, oculos, aures, animum, mentem in te unum defixa gerere semper, & relictis suis quem-

que negotiis, tuum unius negotium agere: non ut te imperiosè vexent, sed ut rudes tuos mores boni illi, & sapientes viri ad virtutem, decus, atque excellentiam forment: non quò te reddant mancipium, sed ut verè liberum, & verè Principem, quibus si non obtemperaveris, tùm demùm servus eris extremæ conditionis, peior iis, qui hìc inter nos versantur, empti, & venditi ex Æthiopia, vel Africa. *Mor.* Cuius tandem esset mancipium, si illis educatoribus morem non gereret? *Soph.* Non certè hominum, sed vitiorum, qui domini sunt importuniores, atque intolerabiliores quovis homine improbo, & sceleroso. *Phil.* Non satis ista intelligo, quæ dicis. *Soph.* At intellexisti, quæ Morobulus? *Phil.* Planissimè omnia. *Soph.* O quàm essent homines felices, si quàm citò habent sensum, atque intelligentiam rerum levium malarum, haberent etiam bonarum, & conducibilium! Nunc verò contra evenit, ætate ista nugas, ineptias, imò in-

insanias, ad quas te Morobulus est adhortatus, facilè intelligis: quæ ego de virtute, de dignitate, de omni laudis genere dicerem, tàm caperes, quàm si Arabicè loquerer, aut Goticè. *Phil.* Quid ergo faciendum consuleres? *Soph.* Ut saltem sustineres assensionem, nec huius suasibus, nec meis acquiesceres, quoad de utrisque posses iudicare. *Phi.* Quis dabit hoc iudicium? *Soph.* Ætas, institutio, experimenta. *Mor.* Hui quàm esset longum ista expectare! *Soph.* Benè monet Morobulus: abiice libros: eamus lusitatum, & ludemus ludum, in quo unus eligitur Rex: is præscribit aliis quæ sint agenda, parent cæteri iuxta leges lusionis: tu eris Rex. *Phil.* Ut erit ludus? Nam si eum ignorem, quomodo potero Regem in illo agere? *Soph.* Quid dicis Philippule dulcissime, deliciæ Hispaniarum? In ludo, & rebus levissimis, in quibus error nihil adfert periculi, non auderes Regnum suscipere ludi nescius: & vis tot, & tanta Regna seriò capessere, ac regere,

ig-

ignarus conditionum populorum, legum, administrationis? Denique rudis totius prudentiæ, instructus solùm ridiculis ineptiis, quas tibi Morobulus hic in animum instillat? Heus puer, dic Præfecto equili, ut proferat huc equum illum Neapolitanum, ferocissimum, calcitronem, & sternacem, in quo Philippus sedeat. *Phil.* Minimè illum verò, sed alium cicuratiorem: nam regendi equi tam refractarii nondum artem habeo, nec vires. *Soph.* Quæso Philippe, & putas tu leonem ullum esse æquè ferocem; aut equum adeò calcitronem, & refractarium, & minus parentem frænis, quàm gentes, ac cœtus hominum? Qui conveniunt, & congregantur ex omni vitiorum, flagitiorum, scelerum, & facinorum genere, ex animi perturbationibus concitatis, incensis, inflammatis, ardentibus? Equum non audes attingere, populum poscis quovis equo ad regendum, tractandumque difficiliorem? Sed missa isthæc faciamus. Vides in hoc flumi-

mi-

mine illam cymbulam? Navigatio est iucundissima, atque amœnissima inter prata, & salicta, quæso descendamus in eam: tu sedebis ad clavum, & ages cymbam. *Phil.* Ita planè, ut vos subvertam, & demergam; quemadmodum nuper fecit Pimentellulus. *Soph.* Ne cymbam quidem gubernare vis, in amne tam modico, & tam placido, quia rudis, & committis te mari illi, undis, fluctibus, tempestati populorum, inscius, & inexpertus? Planè usu tibi venit, quod Phaetonti: qui aurigandi nescius, ardore iuvenili currum patris gubernandum sibi depoposcit: notam esse tibi fabulam reor. Præclarè Isocrates, duas res maximas in hominum vita dicebat esse, Principatum, & Sacerdotium: quas tamen nemo non expeteret tamquam dignus, nemo non crederet se rectè posse gubernare tamquam prudentissimus. *Phil.* Intelligo nihil esse conditioni, ac personæ meæ perinde necessarium, ut artem, ac peritiam regendi Regni. *Soph.* Probè

rem

rem tenes. *Phil.* Quomodo eam assequar? *Soph.* Eduxisti tu illam tecum ex matris utero? *Phil.* Nihil minus. *Soph.* Quomodo igitur scies, nisi discas? *Phil.* Nullo modo. *Soph.* Qua igitur fronte audet Morobulus hic esse tibi auctor, ut ea studia reiicias, quibus & artis huius peritia, & aliarum rerum maximarum, ac pulcherrimarum cognitio paratur? *Phil.* A quibus ergo sunt hæc haurienda? *Soph.* Ab iis, qui ea maximis ingeniis animadverterunt, atque observarunt: quorum alii sunt mortui, alii vivi. *Phil.* E mortuis quomodo discendum? Possunt ne mortui loqui? *Soph.* Nunquamne fando audivisti nominari Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, Livium, Plutarchum? *Phil.* Magna nomina: sæpè, & cum ingenti admiratione, ac laude. *Soph.* Illi ipsi, & alii permulti eorum similes, iam olim vita functi, confabulabuntur tecum, quoties, & quamdiù libuerit. *Phil.* Quomodo? *Soph.* Libris, quos ad docen-

cendam posteritatem reliquerunt. *Phi.* Quin dantur mihi illi iam in manus? *Soph.* Dabuntur brevi, posteaquam didiceris eum sermonem, quo possis loquentes illos intelligere. Sustine paulisper, atque hanc brevem molestiam perfer, quæ devoranda est in accipiendis principiis: illico post incredibiles sequentur delectationes: quas qui nondum degustarunt, mirandum non est à litterato studio abhorrere. Nam qui sunt experti, eos citius à vita, quàm à libris, & rebus cognoscendis avelleris. *Phil.* Cedo verò, qui sunt vivi, à quibus sapientia hæc discenda est, & mens bona? *Soph.* Si iter esses quodpiam initurus, à quibus tandem de itinere percontareris? Utrum ab iis qui iter illud nunquam vidissent, an qui aliquando confecissent? *Phil.* Ab iis scilicet qui confecissent. *Soph.* Vita hæc nonne est velut iter quoddam, & profectio perpetua? *Phil.* Sic videtur. *Soph.* Qui ergo iter hoc perambularunt? Senes, an iuvenes? *Phil.* Senes.

Soph.

Soph. Senes igitur auscultandi. *Phil.* Omnes indifferenter? *Soph.* Acutè rogas: non omnes promiscuè: sed quemadmodum de via, sic de vita. Utri norunt viam, qui eam peregerunt nihil animadvertentes, aliud agentes, animo non minus peregrinante, quàm corpore: an qui annotarunt diligenter, & attentè singula, & memoriæ mandarunt? *Phil.* Nimirùm hi posteriores. *Soph.* Ergo in consilio de vitæ ratione capiendo non audiendi iuvenes, qui iter hoc nunquam sunt ingressi, quantò minus adolescentes, & quod stultissimum est, atque indignissimum, pueri? Neque ad id admittendi senes imprudentes, lascivi, dementes, deteriores pueris, quos divina oracula execrantur, quod sint pueri centum annorum. Solis præbendæ aures senibus magni iudicii, usus rerum, & prudentiæ. *Phil.* Quo signo eos dignoscam? *Soph.* Nimirùm ætate ista, fili, nullo adhuc: sed ubi maius, & firmius accesserit iudicium, facilè id cognos-

nos-

nosces ex verbis, & factis, tamquam nota certissima. Interea verò, dùm ea ingenii facultate non vales, crede te cunctum, & committe patri tuo, & iis, quos tibi pater adiunxit Institutores, ac Magistros, infirmæque istius ætatis gubernatores, & quasi manuductores per eamviam, quam tu nunquam iniisti. Nam patri, cui charior es, quàm ipsemet tibi, maior est de te cura, quàm tibi ipsi: atque ad eam rem non solùm suo usus est consilio, sed hominum sapientium. *Mor*. Nimis diù tacui. *Soph*. Ita planè, præter morem tuum: eamque rem ego iam dudum vehementer demirabar. *Mor*. An non pater tuus, Philippe, & Rex Galliæ, & alii magni Reges, ac Principes, sine litteris, & labore isto tam molesto, quem hìc teneris tuis humeris inclementer imponit, Regna, & Ditiones suas regunt, & in officio continent? *Soph*. Nulla res tam facilis est, quæ non fiat difficilis, si invitus facias. Non est opera litteris impensa laborio-

sa

sa ei, qui libens eam subit: qui autem invitus, ei verò vel lusitare, & in locis deambulare amœnissimis grave, ac intollerandum est. Tibi Morobule, nugandi avidissimo, & nugis semper assueto, serium aliquid vel agere, vel audire, instar est mortis; vicissim alii complures vitam sibi existimarent acerbam, si ad istum modum vitæ suæ rationes instituerent. Quàm multi sunt, in aulis præsertim, quibus nihil est dulcius, quàm otium torpens, atque incertissimum? Admovere manum alicui operi, tormenti est loco: quàm multi vicissim in populis, qui emoriantur citius, quàm sic dies omnes vacuos transigerent, & celerius delassentur nihil agendo, quàm ab intentione animi in negotium aliquod? Sed ut respondeam tibi de Cæsare, & Rege Galliæ, audies à me in universum de senibus, quos posui eos esse, qui spatium hoc vitæ decurrissent. Si omnes quotquot viam quampiam peregissent, concorditer narrarent se per viam in locum in-

ci-

cidisse plenum difficultatis, & periculi, ex quo saucii, & pessimè affecti discesserint: quod si eiusmodi iter rursum essent ingressuri, nihil diligentius caverent, quàm illud discrimen: quid tu censes? An non hominis foret amentissimi, quum eadem ipse via insisteret, non recordari tanti periculi, non illud devitare? *Phil.* Nondum teneo quid velis. *Soph.* Faciam igitur planius exemplo: finge esse supra flumen istud tabulam angustam pro ponticulo: referant tibi omnes quotquot equo insidentes tentarint illam transire, decidisse in aquam, adiisse vitæ discrimen, ægrè esse extractos semivivos: intelligisne hoc? *Phil.* Bellissimè. *Soph.* Quid tu iam? An non tibi demens videre, si faciens illac iter, non ex equo descenderes, & effugeres id periculum, in quo alios venisse audis? *Phil.* Nimirùm ita agerem. *Soph.* Et meritò. Quære tu iam ex senibus, quid maximè senserint incommodum in vita, quid eos prætermisisse doleat, &

ve-

vehementer pœniteat? Omnes tibi uno ore respondebunt, qui aliquid didicerunt, non plus didicisse: qui verò nihil, non adhibuisse operam ut aliquid scirent. In hanc querimoniam ingressi, non faciunt finem referendi missos se fuisse à parentibus, aut educatoribus ad Scholas, & Magistros litterarum: se tamen vanis delectatiunculis, vel lusionum, vel venationum, vel amorum, aut eiusmodi nugarum illectos, amisisse pulcherrimas è manibus discendi occasiones. Itaque conqueruntur de fato suo, & sortem suam deplorant, ac semetipsos accusant, damnant, interdùm quoque execrantur. Vides ergo locum hunc desidiæ, atque ignorantiæ esse in via hac vitæ maximè infestum, & periculosum, unumque omnium præcipuè devitandum? Quoniam quidem audis tam miserabiles eorum querelas, qui in illum sunt collapsi: is est igitur omni cura, & diligentia cavendus, & segnitie, otio, delitiolis, nugis reiectis, ac spretis, in stu-

studia litterarum, cultumque bonæ mentis tota animi intentione incumbendum. Tu hac de re patrem tuum roga, tametsi iuvenem adhuc: & tu Morobùle tuum, iam senem: intelligetis ex eis, veram esse meam sententiam.

LUDUS CHARTARUM, SEU FOLIORUM.

Valdaura, Tamaius, Lupianus, Castellus, Manricus.

Val. QUàm asperum tempus! quàm rigens, & sævum cœlum! quàm obscœnum solum! *Tam.* Quid nos monet hic Cœli, ac soli habitus? *Val.* Non egredi domo. *Tam.* Quid verò domi agere? *Val.* Ad luculentum focum studere, meditari, cogitare de rebus, quæ aliquid emolumenti adferant menti, & probis moribus. *Cast.* Id quidem agendum præcipuè, nec aliquid esse debet homini antiquius: Sed ubi ab intentione illa delas-

lassatus fuerit animus, quò divertet hoc dumtaxat tempore? *Val.* Aliis quidem aliæ sunt animorum refectiones: ego verò lusu foliorum magnoperè oblector, ac recreor. *Tam.* Et hæc temporis qualitas eò invitat ut abdamus nos in cubiculum benè clausum, & obseptum undique à vento, & frigore, lucente camino, mensa posita cum chartis. *Val.* Hau, minimè chartas. *Tam.* Lusorias dico. *Val.* Istud placet. *Tam.* Tùm pecuniæ promatur nonnihil, & calculi ad computandum. *Val.* Nihil opus erit calculis, si minutuli adsint nummi. *Tam.* Ego nullos habeo, præterquam aureos, & argenteos crassiores. *Val.* Commuta aliquos ex argenteis minuta pecunia: heus puer, cape stuferos hos simplos, duplos, sesquiduplos, triplos; & à numulario cura nobis nummos minutos, simplos, duplos, triplos, non maiores. *Tam.* Quàm nitidi sunt hi nummi? *Val.* Nimirùm recentes adhuc, & asperi. *Tam.* Concedamus in forum aleatorium, ubi

om-

omnia inveniemus parata. *Cast.* Non expedit: nam haberemus arbitros plurimos: Quid refert ludas illic, an via publica? Consultius fuerit, ut recipiamus nos in cubiculum tuum, & accersamus ex sodalibus aliquot maximè animo refocillando idoneos. *Ta.* Tuum conclave est ad id commodius: nam in meo cubiculo subinde à pedissequis matris interpellaremur, aliquid semper quæritantibus in arcis mundi muliebris. *Val.* In cœnatione igitur. *Tam.* Esto ita, eamus. Puer siste hic nobis Franciscum Lupianum, & Rodericum, Manricum, & Zoilastrum. *Val.* Manè, minimè verò Zoilastrum, hominem iracundum, rixosum, clamosum, calumniatorem, & qui minimis de rebus excitat sæpè atroces tragœdias. *Cast.* Optimè profectò mones: nam si adolescens talis recreationi se nostræ admisceret, non esset id ludere, sed seriò rixari: accerse igitur pro illo Rimosulum. *Val.* Neque hunc: nisi velis, quæcumque hic fuerimus nu-

gati, ante Solis occasum nota esse toti civitati. *Cast.* Tam bonus est præco? *Vai.* Etiam, rerum quas sciri nihil attinet; nam res bonas sacratius reticet quàm mysteria Eleusina. *Tam.* Veniant ergò Lupianus, & Manricus soli, *Cast.* Hi sunt belli sodales. *Tam.* Et mone illos ut adferant secum numulos: quicquid est autem severitatis & serii, domi commendent Philopono tetrico: veniant facetiis, lepóre, gratiis comitati. *Lup.* Salvi sitis sodales festivissimi. *Val.* Quid sibi vult ccntractio isthæc frontis? Exporrigite istos vulticulos: an non estis iussi cogitationes omnes litteratas apud Musæa deponere? *Lup.* Cogitationes nostræ litterariæ sunt adeò illitteratæ, ut eas Musæ quæ sunt in Musæo, respuant. *Man.* Salvete. *Val.* Salus est dubia, quando ad acies, & pugnas vocamini, & quidem quibus Reges sint interfuturi. *Tam.* Este bono animo: crumenæ impetuntur, non iugula. *Lup.* Crumena plerisque est pro iu-

iugulo, & pecunia pro sanguine, ac spiritu: velut istis Caribus, quorum vitæ contemptus instrumentum est regibus ad exercendos suos furores. *Man.* Nolo esse actor in hac fabula, sed spectator. *Tam.* Qui sic? *Man.* Quia sum infortunatissimus, semper à ludo discedo victus, & spoliatus. *Tam.* Scis quid dicunt proverbio aleatores? Ibi quærendum esse togam, ubi amiseris. *Man.* Verum: sed periculum est, ne dum togam amissam quæro, perdam & tunicam, & interulam. *Tam.* Accidit quidem hoc non raro: sed qui non periclitatur, non ditescit. *Man.* Ea est metallicidarum sententia. *Tam.* Imò etiam (e) Ianimedii Antuerpiensis. *Vald.* Rectè habet: non possumus nisi quatuor ludere, sumus quinque; sortiemur quis erit aliorum spectator. *Man.* Ego ero sine sortitione. *Val.* Nihil tale, nulli est facienda iniuria, non

(e) *Ianimedii locus est, ubi negociatores congregantur.*

cuiusquam voluntas id decernet, sed sors: cui primus Rex obtigerit, sedebit otiôsus spectator: & si quid inciderit controversiæ, iudex. *Lup.* Ecce vobis fasciculos duos foliorum integros, alter est Hispaniensis, alter Gallicus. *Val.* Hispaniensis hìc non videtur iustus. *Lup.* Quid ita? *Val.* Quoniam desunt decades. *Lup.* Non solent illi habere, ut Gallici: Chartæ enim Hispanæ, quemadmodum & Gallicæ, in quatuor sunt genera, seu familias divisæ. Hispanæ habent aureos nummos, carchesia, baculos, enses: Gallicæ corda, rhombulos, trifolia, vomerculos, seu palas, seu spicula. Est in quaque familia Rex, Regina, eques, monas, dyas, trias, quaternio, pentas, senio, heptas, ogdoas, enneas. Gallicæ habent etiam decades: & Hispanis aurei, & carchesia potiora sunt pauciora, contra enses, & baculi. Gallis autem plura sunt semper meliora. *Cast.* Quo lusu ludemus? *Val.* Triumpho Hispanico; & distribu-

butor retinebit sibi indicem chartam, si sit monas, aut imago humana. *Man.* Sciamus iam quis erit ludo exclusus. *Tam.* Probè mones, cedo folia, hoc est tuum, hoc istius, hoc Lupiani, tu es iudex. *Val.* Malim te mihi iudicem, quàm collusorem. *Lup.* Bona verba, cur isthuc quæso? *Val.* Quia es in ludendo admodùm vafer, & cavillator: tùm aiunt te artem tenere componendi folia, ut tibi expediat. *Lup.* Non habet fraudem mea lusio, sed imperitiæ tuæ industria mea videtur impostura, quod ferè ignaris contingit. Cæterùm qui tibi placet Castellus, qui simulac lucratus est pauxillum pecuniæ, deserit collusores? *Tam.* Eludere est hoc quidem, potius quàm ludere. *Val.* Levius hoc malum: nam si vincatur, affixus erit ludo clavo plusquam trabali. *Tam.* Sed lusuri sumus bini, duo contra duos: Quomodo erimus comparati? *Val.* Ego ludi huius insciens, adhærebo tibi Castelle, quem audio esse callentissimum. *Tam.* Adde

de etiam callidissimum. *Cast.* Non est hic opus electionibus, sorti sunt committenda omnia: quibus obvenerint plura puncta, adversus eos pugnabunt, quibus pauciora. *Val.* Esto ita, assigna folia. *Man.* Ut optaveram, ego & Castellus ab eadem stamus parte; contrarias tuentur partes Valdaura, & Tamaius.

A B
X
B A

Val. Sedeamus uti solemus (*) decussate: Da mihi illam sellam reclinatoriam, ut quietius perdam. *Tam.* Appone scabella, assideamus iam, sortire cuius sint primæ partes. *Val.* Meæ sunt: distribue tu Castelle. *Cast.* Quomodo? A sinistra in dextram more Belgico, an contra Hispano more à dextra in sinistram? *Val.* Hoc more, quoniam ludo Hispanorum utimur; & reiecisti Decades? *Cast.* Etiam: quot folia dabo singulis? *Val.* Novena. Sed quænam erit sponsio? *Man.* Terni in singulas manus denarii, cum geminatione

spon-

sponsionis. *Cast.* Sensim mi Manrice, nimium properas: non esset is lusus, sed furor, ubi tantum pecuniæ venirет in periculum: quomodo posses tu oblectari in anxietate illa? Ne tot nummi tibi pereant, denarii singuli sufficient, & auctus sponsionis erit dimidii, nempè assium quinque. *Val.* Rectè consulis, ita nec nihil ludemus, quod est insipidum: nec quod doleat, quod est acerbum. *Cast.* Habetis singuli novena folia? Cordium est familia dominatrix, & hæc Regina est mea. *Val.* Nescio quàm felix est omen hoc: certè est verissimum Dominari vulgò corda fœminarum. *Cast.* Desine speculationes: responde ad hoc, augeo sponsionem. *Val.* Ludum habeo dissipatum, & malè cohærentem: cedo tibi. *Tam.* Et ego item: distribue tu Manrice. *Val.* Quid agis? Non vertis chartam indicem? *Man.* Volo prius meas computare, ne plures, aut pauciores acceperim. *Val.* Unam habes plus iusto. *Man.* Deponam. *Val.* Non

est

est ea lex lusus, sed ut vicem tuam amittas distribuendi, & transeat ad sequentem: cedo folia. *Man.* Non faciam, quandoquidem nondum protuli indicem. *Val.* Imò facies per Deum. *Cast.* Apage, quid tibi venit in mentem, mi Valdaura? Iusiurandum admisces rebus levissimis, quod vix gravissimis rebus adhiberi convenit? *Man.* Quid tu dicis, iudex? *Lup.* Profecto ignoro quid sit in eo facto statuendum. *Man.* Qualem iudicem nobis præfecimus sine iudicio? Ducem sine oculis? *Val.* Quid ergo fiet? *Man.* Quid tandem? Nisi ut mittamus Lutetiam, qui hac de re adferat nobis aliquod Senatusconsultum. *Cas.* Misce omnia, & rursum impartire. *Tam.* O qualem ludum mitto de manibus, non obveniet mihi hodie similis. *Cast.* Misce probe isthæc folia, & præbeto singulis attentius. *Val.* Rursum augeo sponsionem, *Tam.* Num non prædixi, non habiturum me hodie in manibus ludum illi parem? Semper sum infortunatis-

si-

simus. Cur ego ludum vel aspicio oculis? *Cast.* Hoc verò non est ludere, sed se afflictare; hoc est refici, & recreari animum, ita concitari? Ludum oportet esse ludum, non molestiam. *Man.* Sustine paulisper, nè abiicias folia: nam est panicum. (f) *Val.* Responde igitur, an recipias. *Man.* Recipio, & rursum augeo. *Val.* Quid, tu speras me ferocibus tuis verbis protelare? Non concedo. *Man.* Effare tandem semèl, & expeditè: admitisne? *Val.* Etiam, & quidem libentissimè, & animus instigat me tali ludo maiore pretio certare: sed istud inter amicos sufficit. *Tam.* Quid verò, me non computatis inter vivos? Adeò nulla est mei mentio? *Cast.* Quid igitur tu ad hæc, homo fœnee? *Tam.* Ego verò augeo mea ex parte depositum. *Man.* Quid tu dicis Castelle? *Cast.* Nunc me consulis, posteaquàm tua opera depositum crevit in immensum: ego

(f) *Panicum, vanus terror.*

ego incrementum hoc non auderem hoc meo ludo sustinere. *Val.* Responde affirmatè. *Cast.* Non habeo quod sic respondeam, sed valdè ambiguè, & dubitantèr, & cunctabundè, & timidè, & diffidentèr: est ne sic satis expressè dictum? *Man.* Deum immortalem quanta copia! Non tam densa nuper cadebat grando. Sed quæso te, periclitemur paulisper. *Cast.* Experiamur quando tibi placet: à me verò ne speraris magnam opem. *Man.* Feres tamen quas poteris suppetias. *Cast.* Nihil necessè id habes admonere. *Man.* Planè victi sumus. *Tam.* Vicimus denarios quatuor, misce. *Val.* Addo asses quinque. *Cast.* Nescio an cedam, nam scio me certò victum iri. *Tam.* Rursum alteros quinque. *Cast.* Quid tu ad hanc provocationem dicis? *Man.* Quid dicam? Fugio. *Cast.* Tu perdidisti proximum ludum, sine me hunc arbitratu meo perdere. Sentio me esse inferiorem: sed sustinendum est, quamdiù aliquid videro superesse

vi-

virium. *Val.* Quid ergo dicis? Recusas? *Cast.* Non, imò addico. *Tam.* Tu Valdaura non nosti hunc Castellum? Superiorem habet ludum tuo: sed ita solet calidos provocatores illectare in suum rete. Vide, nè quò progrediaris temerè, ubi tenearis irretitus. *Val.* Divum fidem! Quomodo potuisti divinare folium mihi postremum restare huius nationis? *Cast.* Novi omnia folia. *Val.* Non omninò est isthuc incredibile. *Cast.* Ita planè novi à facie. *Val.* Forsitan etiam à tergo. *Cast.* Nimium suspiciosus es. *Val.* Tu me facis: eat hoc cum tua bona venia. *Tam.* Dispiciamus, num quæ sint chartæ aversæ maculatæ, unde possint noscitari. *Val.* Faciamus, quæso vos, ludendi finem: angit me hic ludus, tam infeliciter cedendo. *Cast.* Ubi voles, sed fortassè non in ludo est vitium, sed in tua imperitia, qui nescis ludum scienter ad victoriam accommodare, sed iacias folia absque arte, ut sors tulerit, ratus nihil interesse, quid prius, quid

pos-

posterius mittas, quis quo loco sit iacturus. *Tam.* Omnium rerum est satietas, etiam voluptatum : & ego defessus sum iam sedendo : assurgamus aliquantisper. *Lup.* Cape testudinem hanc, & aliquid nobis cantilla. *Tam.* Quid tandem? *Lup.* De ludo quidpiam. *Ta.* Carmen Virgilii? *Lup.* Isthuc ipsum: aut si mavis, Vivis nostri, quod ille nuper canebat deambulans in pomerio Brugensi. *Val.* Anserina voce? *Lup.* Cane tu olorina. *Tam.* Deus meliora! nam olor non canit, nisi fato iam urgente.

Ludunt & pueri, ludunt iuvenesque, senesque.
Ingenium, gravitas, cani, prudencia, ludus.
Denique mortalis, sola virtute remota,
Quid nisi nugatrix, & vana est fabula, vita?

Val. Possum vobis confirmare, esse carmen benè expressum , tamquàm ex spongia arida. *Lup.* Tanta cum difficul-

cultate componit carmen? *Val.* Magna, sive quod rarò, sive quod non libentèr, sive quod alio fert eum ingenii pronitas.

LEGES LUDI.

Varius Dialogus de Urbe Valentia.

Borgia, Scintilla, Cabanillius.

Bor. UNde tu iam nobis, Scintilla iucundissimè? *Scin.* Lutetia. *Bor.* Qua tandem Lutetia? *Scin.* Qua tandem quærit, quasi sint multæ. *Bor.* Etiamsi sit unica, ea quænam sit ignoro, aut ubi sita. *Scin.* Lutetia Parisiorum. *Bor.* Parisios nominari audieram, & quidem sæpè, Lutetiam nunquam: est ergo Lutetia, quos nos Parisios dicimus. Ea igitur est causa, cur tu tamdiù nullus es visus Valentiæ, & potissimum in Sphæristerio nobilitatis. *Scin.* Alia ego vidi Sphæristeria Lutetiæ, alia gymnasia, alios ludos, lon-

longè istis vestris utiliores, ac præstantiores. *Bor*. Ecquos quæso? *Scin*. Triginta gymnasia plus minus in Academia illa, omni eruditionis, scientiæ, & sapientiæ genere referta: doctos Præceptores, iuventutem studiosissimam, & optimè moratam. *Bor*. Vulgus scilicet hominum. *Scint*. Quid tandem vocas vulgus? *Bor*. Fæcem plebis, filios sutorum, textorum, tonsorum, fullonum, & eiusmodi artificum, atque operariorum. *Scin*. Vos hìc, ut video, ex vestra hac Civitate metimini orbem universum, & eosdem tota Europa existimatis esse mores, quos hìc: dico iuventutem illic esse frequentissimam Principum, Procerum, Nobilium, & hominum locupletissimorum, non ex Gallia modò, sed ex Germania, Italia, Britannia, Hispania, Belgica, admirabiliter addictam studiis litterarum, parentem Institutorum præceptis, & iussis: quorum mores, non simplici tantùm admonitu formentur, sed acri reprehensione, cùm est opus etiam casti-

ti-

tigatione, plagis, verberibus: quæ omnia, & accipiuntur, & perferuntur animis moderatissimis, & vultu modestissimo. *Cab.* Audivi sæpè numero eiusmodi narrari mihi cùm agerem in Gallia Legatus Ferdinandi Regis. Sed omitte quæso nunc ista, aut differ aliud in tempus. Vides nos esse in ludo miraculi, cui est proximum Carrosorum, hoc age, de pila sit iam sermo, oblectandi nostri gratia. *Scin.* Amabo ne assideamus, sed deambulantes colloquamur quæ fuerit collibitum: quà ibimus? Hàc ne per D. Stephani, an illac ad portam Regalem, & visemus in Regia Ferdinandum Ducem Calabriæ? *Cab.* Non, ne fortè optimi Principis interpellemus studia sapientiæ. *Bor.* Præstabit mulas accersere, ut vehentes loquamur. *Cab.* Nè amittamus quæso usum pedum, & crurum, tempus est sudum ac serenum, & aura frigidiuscula: satius erit pedestres, quàm equestres incedere. *Bor.* Eamus hàc igitur per Divi Joannis Hospitalis ad

vi-

vicum marinum. *Caba.* Spectabimus obiter decoras formas. *Bor.* Apage pedestres, erit dedecori. *Scin.* Maiori est, mea sententia, dedecori viros pendere de iudicio puellarum rudium, atque ineptarum. *Cab.* Visne, ut recta eamus per plateam ficus, & Divæ Teclæ? *Scin.* Non, sed per vicum tabernæ gallinacei: nam in eo vico cupio videre ædes, in quibus natus est Vives meus; sunt enim, ut accepi, descendentibus ad sinistram postremæ in vico, & invisam eadem opera sorores eius. *Bor.* Omitte nunc quæso muliebres visitationes: si mulierem vis alloqui, eamus potius ad Angelam Zabatam, cum qua erunt confabulationes litteratæ. *Caba.* Utinam, si id cupitis, adesset Marquiona Zeneti. *Scin.* Si vera sunt quæ de illa cùm essem in Gallia audivi, maius est id argumentum, quàm ut de illo tractari leviter, & ab aliud agentibus, vel possit, vel debeat. *Bor.* Ascendemus ad Divi Martini, an descendamus per vicum Vallesii, ad pla-

team

team Villærasæ? *Cab.* Hàc, inde ad sphæristerium Barzii, seu mavis Masconorum. *Bor.* In Gallia habetisne ad hunc modum ludos in publico? *Scin.* De aliis Galliæ urbibus non possem tibi respondere: Lutetiæ scio nullum esse: sed in privato multa, velut in suburbiis Divi Jacobi, Divi Marcelli, Divi Germani. *Cab.* Et in ipsa Civitate famosissimum, quod vocant *Bracchæ.* *Bor.* Luditur eadem illic ratione, qua hìc? *Scin.* Eadem prorsum, nisi quòd Magister ludi præbet illic calceos, & pileos lusorios. *Bor.* Cuiusmodi sunt? *Scin.* Calcei sunt coactilitii. *Bor.* Non essent hìc utiles. *Caban.* Videlicèt in via lapidosa; in Francià verò, & Belgica luditur super pavimentum lateribus constratum, planum, & æquale. *Scin.* Pilei sunt æstate leviores, in hyeme autem crassi, profundi, cum offendice sub mento, ne in agitatione, vel elabantur ex capite, vel decidant in oculos. *Bor.* Offendimento hìc non utimur nisi cum est

ventus vehementior: sed quales habent pilas? *Scin.* Nullos ferè folles, ut hìc, sed sphærulas minores vestratibus, & multò duriores, ex corio albo: tomentum est, non ut in vestris lanugo è pannis tonsa, sed pili ferè canini: eamque ob causam raró luditur palma. *Bor.* Quomodo ergo percutiunt pilam? Pugno, ut folles? *Scin.* Ne sic quidem, sed reticulo. *Borg.* Confecto ex filo? *Scin.* Ex fidibus crassiusculis, quales ferè sunt sextæ in testudine: habent funem tensum, & reliqua ut hìc in ludis domesticis: sub funem misisse globulum, vitium est, seu peccatum: signa sunt bina, seu mavis metas; numeri quaterni, quindecim, triginta, quadraginta quinque seu antegressio, æqualitas numerorum: victoria, quæ est duplex, ut cùm dicitur vicimus signum, & vicimus ludum. Pila autem vel ex volatu remittitur, vel ex primo resultu: ex secundo enim ictus est invalidus, & ibi fit signum ubi pila est percussa. *Borg.* Non sunt aliæ lusiones, quàm

quàm sphæræ? *Scin.* In Civitate, quot hìc, aut plures: sed inter scholasticos nulla alia permissu Magistrorum exercetur, sed interdum clam luditur foliis: pueruli talis, nequiores taxillis. Nos Institutorem habebamus Annæum, qui obsceno die lusum foliorum concedebat: sed de illo, & in universum de lusione omni, tulerat sex leges, quas descriptas in tabella appenderat in cubiculo. *Bor.* Nè graveris, rogo te, & eas nobis referre, quemadmodum alia fecisti. *Scin.* Pergamus deambulatum: nam incredibili teneor desiderio patriæ aspiciendæ tamdiù à me non visæ. *Borg.* Conscendamus mulas ut ambulemus commodius, tùm etiam honestius. *Scin.* Honestatem hanc non emerim crepitu digitorum. *Borg.* Ac ne ego quidem ut verum fatear manum ob eam moverim: sed nescio quo pacto magis id videtur decére nostras personas. *Cab.* Isthuc quidem rectè, sed sumus tres, & in angustis viis, aut hominum frequentia disiungeremur,

 un-

unde necesse esset vel interrumpi sermonem, vel multa semper à nostrûm aliquo non exaudiri, neque intelligi. *Borg*. Esto sanè ita, pergamus pedestres; ingredere per angiportum hunc ad plateam Pegnarogiorum. *Scin*. Optimè, indè per fabros clavilles ad vicum dulciarium, tùm ad forum fructuarium. *Bor*. Quin potius olitorium? *Scin*. Utrumque est: qui libentius oleribus vescuntur, vocent olitorium: qui fructibus, fructuarium. Quæ amplitudo fori? Quæ descriptio vendentium, & rerum venum expositarum? Qui odor ex fructibus? Quanta varietas, mundities, nitor? Non possunt horti excogitari huic foro pares: quæ autem Ædilis nostri, & eius ministrorum solertia, & diligentia, ne quis emptor fraude à venditore capiatur? Estne ille, qui mula vehitur, Honoratus Joannius? *Caban*. Non, ut arbitror: nam unus ex meis pueris, qui eum modò convenit, reliquit illum abdentem se in bibliothecam suam: qui si sciret

nos

nos unà esse, non deesset haud dubiè nostro sermoni, & nostris ludis seria sua posthabere. *Bor.* Profer tandem leges. *Scin.* Extricemus nos ab hac turba per plateam Divæ Virginis Redemptoriæ, ad vicum fumalis, & Divi Augustini, ubi minor est frequentia. *Cab.* Ne discedamus tam procul ab urbis corpore: ascendamus potius per vicum crumenarium ad clivum: inde ad vicum militarem, & ædes familiæ vestræ Scintilla, cuius parietes lugere adhuc videntur mihi heroem illum Comitem Olivanum. *Bor.* Imò luctu deposito, talem iuvenem in tanti senis locum successisse seriò triumphant. *Scin.* O quàm iuvat intueri curiam, & quadruplex forum Præfecti urbis (quod iam feré familiæ vestræ Cabanilliæ hæreditarium videtur) civile, criminale, & tercentum solidorum? Quæ ædificia? Quæ facies urbis? *Bor.* Nusquam potest rectius leges ferre quàm in foro, & curia: ede tandem. Nam de laudibus, seu de admiratione potius nos-

træ

træ Civitatis, aliàs erit dicendi locus aptior. *Scin.* Prima lex, (g) *Quando ludendum.* Homo propter res serias est conditus, non propter nugas, & lusus. Lusus autem reperti, ad reficiendum animum lassum à seriis: tunc igitur ludendum, quum animus, aut corpus erit defatigatum: nec aliter sumendum, quàm somnus, cibus, potus, & alia, quæ vires renovant, ac reficiunt: alioqui in vitio est quemadmodum alia quæ non suo fiunt tempore. Secunda lex, *cum quibus ludendum.* Quemadmodum facturus iter, aut iturus ad convivium, diligenter dispicis qui sint homines futuri sodales, aut comites: sic in ludo animadvertendum cum quibus ludas, ut sint homines tibi noti: nam in ignotis magnum est periculum, & verum proverbium Plauti: Lupus est homini homo, qui qualis sit non novit: sint etiam belli, festivi, comes, cum quibus periculum non sit ne rixé-
ris,

(g) *Leges ludi.*

tis, aut pugnes, aut aliquid vel facias, vel dicas turpiter, atque indecorè: ne sint blasphemi in Deum, aut deiuratores: non in dictis spurci, ne quid ex contagione affricetur tuis moribus pravum, aut flagitiosum. Denique sint ii, qui non aliam ad ludum mentem adferant quàm tu: nempè ut à labore conquiescat, & levetur animus. Tertia lex, *quo ludo*. Primùm noto: nam in ignorato non potest subesse delectatio, nec ludentis, nec collusorum, nec spectatorum: deinde quod simul animum reficiat, & corpus exerceat, siquidem tempus, ac valetudo patitur. Sin secus, ludus sit in quo non omnia possit mera sors, insit etiam peritia quæ possit casum corrigere. Quarta lex, *qua sponsione*. Nec nulla sponsione, quod est fatuum, & celerrimè exatiat: nec ita magnâ, quæ in ipsa lusione inquietet animum, & si vincaris, mordeat, ac discrutiet: non est is lusus, sed carnificina. Quinta lex, *quemadmodum*. Ut antequam ad ludendum assideas,

re-

reputes te ad refocillandum animum venire: in cuius aleam coniicias pauculos nummos, hoc est, emas illis refectionem defatigationis. Cogita esse sortem, hoc est, variam, incertam, instabilem, communem: nullam idcircò tibi fieri iniuriam si perdas: ut id feras æquo animo, ne contrahas vultum, & suffundas eum tristitia: ne prorumpas in convitia, & maledicta, aut adversus collusorem, aut quempiam ex spectatoribus. Si lucrifacias, ne sis in collusorem insolenter dicax. Prorsus toto ludo sis comis, hilaris, facetus, jocosus citra scurrilitatem, & petulantiam: ne des significationem ullam fraudis, sordium, aut avaritiæ: in contentione ne sis pertinax: minimè omnium iurato, memor rem illam totam (etiamsi meliorem causam habeas) non esse tanti, ut nomen Domini adferas in testimonium. Spectatores memineris esse velut iudices ludi: si quid illi pronuntiarint, cedito nullam edens notam improbationis; hoc modo, &

lu-

lusus fit delectatio, & probi adolescentis grata est educatio ingenua. Sexta lex, *quamdiù ludendum.* Quoad sentias animum renovatum iam & reparatum ad laborem, & vocat hora ad negotium serium. Qui secus faxit, improbè factum videri: (h) velitis Quirites, iubeatis. *Bor. & Cab.* Sicuti rogavit.

CORPUS HOMINIS EXTERIUS.

Durerius Pictor, Grynæus, Velius.

Dur. FAcessite hinc, nam vos nihil emitis, sat scio: & estis mihi impedimento, quominus accedant emptores propius. *Gry.* Imò verò nos volumus emere, modò vel pretium relinquas nostro arbitratui, & tempus ipse præscribas: aut contra, nos tempus, tu pretium. *Dur.* Bella ne-

(h) *Velitis Quirit. Solemnia in ferendi legibus verba Romæ.*

negotiatio, mihi nihil est opus tricis eiusmodi. *Gry*. Cuius est hæc imago, & quanti indicas? *Dur*. Imago est Scipionis Africani, & indico sesterciis nummis quadringentis, aut non multò minoris. *Gry*. Quæso te, priusquam verbo uno eam addicas nobis, examinemus artem Picturæ: & hìc Velius est sesquiphysicus, peritissimus humani corporis. *Dur*. Iamdudum intelligo me à vobis intricari: sed intereà dum mercatores nulli adsunt, nugamini quantum libuerit. *Gry*. Nugas tu vocas peritiam artis tuæ? Quid faceres alienæ? *Vel*. Primum omnium verticem contexisti capillis multis, & planis, cum vertex dicatur quasi vortex, à vertendis capillis, ut in fluviis videmus quum aqua se convolvit. *Dur*. Inepte, non consideras eum esse malè pexum more illorum temporum? *Vel*. Brechma habet inæqualiter deflexum. *Dur*. Acceperat vulnus miles ad Trebiam, cum servavit patrem. *Gry*. Ubi tu id legisti? *Dur*. In decadibus

Ti-

Titi Livii amissis. *Vel.* Tempora sunt nimis tumentia. *Dur.* Cavâ essent signum dementiæ. *Vel.* Occipitium vellem videre. *Dur.* Verte tabulam. *Gry.* Cur dixit Cato inter cætera oracula: frons occipitio prior est? *Dur.* Quam estis fatui: an non in quovis homine prius cernis frontem, quàm occiput? *Gry.* Quosdam prius video aversos, quàm adversos. *Dur.* Et ego libenter, ut tales emptores, & milites. *Vel.* Cato sensit præsentiam domini potiorem esse ad curationem rerum, quàm absentiam: Cæterùm cur antias adeò longas? *Dur.* Loqueris de his caproneis? *Vel.* Etiam. *Dur.* Non habuerat multis mensibus tonsorem ad manum, velut in Hispania. *Vel.* Glabellam hanc cur contra ipsius verbi etymon fecisti hirtam? *Dur.* Tu ipse vulsellis pilos detrahito. *Vel.* Et vibrissas extantes extra nares: sed tu, quæ tua est versutia, culpam reiicies abs te in tonsorem. *Dur.* Inscie, non animadvertis eos fuisse ætatis illius mores, severos,

ros, tristes, rusticanos? *Vel.* Imperite, non legisti Scipionem hunc ex omnibus sui temporis hominibus excultissimum, & politissimum fuisse, & amantem elegantiarum? *Dur.* Expressus est cùm exularet Linterni. *Gry.* Supercilium hoc est grande, & conveniens Latio: cilium habet nimis cavum, & genas depressas. *Dur.* Ex vigiliis castrensibus. *Gry.* Tu non solùm es Pictor, sed Rhetor valdè versatus in translatione criminum. *Dur.* Et vos, quantùm intelligo, in criminationibus. *Vel.* Malas habet nimium tumentes, & buccas istas. *Dur.* Inflat classicum. *Gry.* Et tu inflabas calicem cum hæc pingeres. *Vel.* Imò verò utrem: sed alibi fecisti pilosum, palpebras fere nullas appinxisti. *Dur.* Ex morbo illi deciderunt. *Gry.* Quo morbo? *Dur.* Quære ab illius Medico. *Gry.* Iamne intelligis, ob tuam tantam imperitiam detrahi debere de summa centum sestertios? *Dur.* Imò ob vestras cavillationes, & interrogationes adeò molestas,

ad-

addi ducentos oportere. *Vel.* Pupulas habet hìc glaucas, atqui ego audivi cæruleas habuisse. *Dur.* Et ego cæsias, ut Minervam bellatricem. *Vel.* Hirquos fecisti nimium carnosos, & sinus humentes. *Dur.* Flebat accusatus à Catone. *Vel.* Mandibulæ sunt nimis longæ, & barba densissima, ac profusissima: tùm pilos dicas setas porcinas. *Dur.* Vos sine modo ullo estis loquaces, & argutuli cavillatores. Abite hinc: nam tabulæ non fiet vobis amplius copia. *Vel.* Amabo, mi Dureri, dum alios non habes licitatores, sine nos hìc cavillari. *Dur.* Qua mercede? *Vel.* Adscribemus ambo hìc tibi singula disticha, quò tabula fiat vendibilior. *Dur.* Nihil opus est meæ arti vestra commendatione: nam periti emptores, & picturæ intelligentes, non emunt versus, sed artificium. *Vel.* Sed nares habet nimium patulas. *Dur.* Erat iratus accusatoribus. *Vel.* Non videmus valleculam. *Dur.* Latet sub barba; ac ne mentum quidem cernitis, ne-

que

que (i) anthereonem. *Gry*. Horum omnium fecisti tu compendium beneficio grandis barbæ. *Vel*. Collum placet mihi rectum, & musculosum, item iuguli. *Dur*. Gratulandum est superis, quod tibi aliquid probatur. *Vel*. At ne nihil in hoc quoque desiderem, iugulos non habet satis cavos, quod in Socrate Physiognomon annotatum tardi esse ingenii signum pronuntiavit. Armos istos voluissem paulò erectiores, & ampliores. *Dur*. Non tam erat milles bellator, quàm imperator. Non audivisti apopthegma huius? De quo cùm milites quidam dicerent, non adeò eum esse valentem militem, ac Imperatorem sapientem, is respondit: Imperatorem me genuit mater mea, non militem. Sed discedite si non estis empturi: nam video accedentes quosdam negotiatores publicanos. *Vel*. Eamus deambulatum, & inter nos de humano colloquemur corpore sine Scipione, ac

ta-

(i) *Anthereon, buccula sub mento.*

tabula. Simus nasus non decet generosam faciem. *Gry.* Quid bosimus quales fuerunt Hunni? *Vel.* Apage monstra. *Gry.* Silones non sunt minus deformes. Persæ aquilos venerabantur, propter Cyrum, quem ferunt ea fuisse forma. *Vel.* Ancon & campe sunt in brachio quod in crure poples, & genu: lacertus inde usque ad manum, à cuius musculis etiam crura dicuntur lacertosa. *Gry.* Nonne is est cubitus, ut apud mensores? *Vel.* Est is quidem cubitus, & ancon ipse cubitus. *Gry.* Unde ergo Rex Romanus Ancus? *Vel.* Ab incurvo cubito. *Gry.* Manus sequitur, maximum omnium instrumentorum, secta in digitos, pollicem, indicem, medium sive infamem, minimo proximum, minimum. *Vel.* Cur medius infamis? Quid designavit flagitii? *Gry.* Institutor noster dixit se quidem scire causam, nolle tamen edisserere, quod esset turpis. Ne quæsieris igitur: non enim decet bonæ indolis adolescentes turpia scrutari. *Vel.* Atqui minimo

pro-

proximum *Dactylicon* Græci appellant, quasi annularem. *Gry.* Ita planè: sed in sinistra, non in dextra, quod in eo soliti essent olim annulos gestare. *Vel.* Qua de causa? *Gry.* Aiunt de corde protendi illuc venam, quæ cum annulo redimitur velut cor ipsum coronatur. Nodi digitorum sunt condyli, & pro pugni percussu vox ea usurpatur: inter nodos sunt internodia, & generali verbo artus, atque articuli. Tiberium Cæsarem memoriæ produnt tam firmis fuisse digitorum articulis, ut digito recens malum terebraret. *Vel.* Didicisti chiromantiam? *Gry.* Ne nomen quidem ipsum audieram: quid ita? *Vel.* Divinasses hìc nobis aliquid ex incisuris. *Gry.* Negavi me scire, & res sic habet: sed si nunc me nosse aliquid profiterer, & attentius manum tuam contemplarer, libenter me auscultares, & homini huiusce imposturæ imperitissimo fidem non omninò abrogares. *Vel.* Quî sic? *Gry.* Quia id est hominum ingenium; ut libenter eos au-

diant,

diant, qui se recondita, vel eventura profitentur enuntiaturos. *Vel.* Unde sunt Scævolæ? *Gry.* Quasi scævæ, à scæa, quæ est sinistra. Aiunt in sexu fœmineo esse scævas plures, quàm in nostro. *Vel.*Quæ est vola? *Gry.*Cavum manus ubi incisuræ. *Vel.* Quid involare? *Gry.* Id quod tu agis libenter; furari, surripere, quasi vola abscondere, & quod rabiosa Lucretia, involare in oculos pedissequarum. Reliquum corpus dempto capite est truncus, & ex trunco thorax: concavum pectoris usque ad ventriculum, & costas; concavum quidem interius: Nam exterius inter brachia, & pectus, sinus est. Sub ventriculo est venter, & in ventre imò pecten, & pudenda. *Vel.* An non pudendus magis podex, sive anus? *Gry.* Utrumque pudendum: posterius ob turpitudinem, anterius ob flagitium, & dedecus. Femur, & ut olim loquebantur, femen, nunc malunt plurativè fœmina: A genu est crus, cuius os tibia dicitur. Carnosum verò

illud posterius, sura: postremò pes, manui non absimilis: nam & digitos habet, & volam, quæ & vestigium dicitur, & solum pedis. *Vel.* Quid? Num non vestigium, quod a pede imprimitur? *Gry.* Et illud ipsum, & solum pedis. *Vel.* Nostin quæ sint in corpore virtutum sedes? *Gry.* Quæ tandèm? *Vel.* In fronte pudor, in dextra fides, in genu misericordia. *Gry.* Planta pedis non est ipsum solum pedis? *Vel.* At sic putant multi. *Gry.* Atqui Plinius scribit esse gentem, quæ sibi umbram faciant in meridie planta pedis, quàm habent vastam admodum, atque enormem: quî fieri id potest? *Vel.* Profectò planta est, à cruris vertebra ad digitos.

EDU-

EDUCATIO.

Flexibulus, *Grympherantes*, *Gorgopas.*

Flex. QUanam gratia misit te huc ad me pater tuus? *Gry.* Dixit te esse hominem egregiè institutum, sapienter educatum, eaque de causa gratum huic Civitati: cupere se, ut ego eisdem quibus tu vestigiis insistens, perveniam ad similem favorem populi. *Flex.* Quomodò igitur te id assecuturum censes? *Gry.* Ingenua educatione, quali te omnes prædicant esse præditum. Adiecit pater, eam educationem magis decere me, quàm alium quemvis. *Flex.* Cedo mi fili, quommodò ea in re venis à patre imbutus? *Gry.* Non tàm me pater præceptis instruxit, quàm patruus quidam meus, vir senex, versatus multum & diù in Regum comitatibus. *Flex.* Quid ergo illi te docuerunt, mi fili, & amice? *Gor.* Vide

vir prudentissimè, ne fortassè per ignorantiam labaris in dictum aliquod aut factum stultum vel rusticanum, unde amittas istud nomen optimè educati. *Flex.* Quid? Tam leviter ne apud vos perit? *Gor.* Vel unica vocula, unico flexu poplitis, unica inclinatione capitis. *Flex.* Nimis est inter vos delicatum & infirmum: inter nos enim multò est robustius & firmius. *Gor.* Sic sunt nostra iudicia, ut nostra corpora, quæ nullam ferunt offensionem. *Flex.* Imò, ut est videre, facilius ferunt corpora, quàm animi. *Gor.* Fortassè tu non nosti hunc, ideò filium, & amicum nominas. *Flex.* An non sunt hæc honesta nomina, & plena benevolentiæ? *Gor.* Benevolentiæ credo, quàm nos haud magni sanè facimus: sed non reverentiæ, neque officii, quæ nos anxiè venamur: nam hìc dominus solet appellitari, non amicus. An non animadvertis domini præfationem ante prænomen, & famulos versicolores? non annotasti in avi hu-

ius

ius solemnibus parentalibus tot cereos, tot insignia, tot homines atratos? *Fle.* Quid ergo? Affectas tu omnibus esse dominus, nulli amicus? *Gry.* Ita docuerunt me propinqui mei. *Flex.* Edat iam, mi Domine, tua excellentia præclara illa tuorum consanguineorum documenta. *Gor.* Videris tu mihi puerum hunc naso suspendere: at non est quilibet, ne feceris. *Gry.* Primùm, esse me ex honestissima progenie, quæ nulli cedat per universam hanc Provinciam: idcircò curandum mihi diligenter, atque enitendum, nè degenerem a maiorum meorum virtute: illos parasse sibi magnum decus, nemini concedendo de loco, de dignitate, de auctoritate, de appellatione: me idem debere facere. Si quis quid velit de honore detrahere, pugnandum statim cum eo: de pecunia oportere esse largum, atque adeò profusum: in honore astrictum, & attentum: decere nihilominus me, ac mei similes assurgere aliis, via cedere, du-

ce-

cere, reducere, nudare caput, poplitem incurvare, non quòd alius quispiam id mereatur à me sibi exhiberi, sed quod sic conciliabo mihi favorem hominum, captabo auram popularem, & parabo illum, quem tantopere gestamus semper in ore & in corde, honorem: in ea educatione situm esse discrimen nobilis, & ignobilis, quod nobilis ad illa omnia dexterè præstanda institutus est, atque assuefactus; ignobilis agresti more, nihil illorum doctus est facere. *Flex.* Et Excellentiæ tuæ, domine, qualis videtur eiusmodi institutio? *Gry.* Qualis verò, nisi multò optima, & digna meo genere? *Flex.* Quid ergo est aliud, quod à me requiras? *Gry.* Nihil planè restaret mea sententia, nisi accessisset voluntas patris, qui iussit prorsum, seu verius imperavit rigidè, ut ad te venirem; ut si quid in hac educatione nosses magis reconditum, & quasi mysterium sacratius, quo maius mihi decus acquirerem, in gratiam sui ne gravareris ex-

po-

ponere, quo familia nostra alioqui honestissima, & celsissima, altius ascenderet: quoniam sunt non pauci novi homines, qui freti sua opulentia, nactique dignitatem & honores per divitias, emerserunt adeò ut etiam audeant cum vetustate, & decoribus géntis nostræ contendere. *Flex.* Facinus nefandum. *Gry.* Nonne? *Flex.* Vel cæco esset clarum. *Gry.*]Itaque novi illi homines ambulant comitati longo asseclarum ordine, ipsi segmentati in vestibus vel bombycini villosi intercisi, vel texti Attalici, ut nos nihil esse præ illis videamur, qui (k) villato vestimur, dissimulandæ paupertatis gratia. Præmium autem huius tui laboris, si operam hanc navaris patri, erit recipi te in numerum nostræ familiæ, & admitti ad illius gratiam & meam, ut procedente tempore aliquod à nobis accipias beneficium, sisque

(k) *Villatum, quod vulgò frisatum vocant.*

que semper in nostra clientela, & quasi tutela. *Flex.* Quid potest dici amplius, aut optabilius? Sed cedo iam, si aperias caput, accedas via & loco, appelles blandè, quam ob causam eris gratus iis, quibuscum versabere? *Gry.* Ob eam ipsam causam, quia hæc ago. *Flex.* Isthæc omnia exteriora sunt solùm signa, quæ denotant aliquid esse in animo tuo propter quod diligare: nam ipsa per se nemo diligit. *Gry.* Quidni diligant omnes qui sunt honestæ conversationis, in mea præsertim nobilitate? *Flex.* Parum admodum es progressus, quod liceat inter nos dicere, & tu te pervenisse iam arbitraris ad summum. *Gry.* Nihil necesse habeo parare mihi litteras, atque eruditionem: maiores mei reliquerunt mihi unde vivam: quod etiam si desit, non istis est mihi artibus quærendum tam ignobilibus, sed hastæ cuspide, & ense districto. *Flex.* Animosè isthuc quidem & ferociter: quasi verò quia es nobilis, non sis futurus homo. *Gry.* Bona

ver-

verba. *Flex.* Ecqua tandem parte tui es homo? *Gry.* Me toto. *Flex.* An corpore, quo non differs à belluis? *Gry.* Minimè. *Flex.* Non ergò te toto, ratione igitur, & mente. *Gry.* Quidni? *Flex.* Si hanc ergo sinis incultam, & silvestrem, excolis autem corpus, & illi uni studes, an non transis ab humana in ferinam conditionem? Sed ad id, de quo cœperamus loqui: nam hæc digressio, si vellem mihi indulgere, longissimè nos à proposito abduceret. Verùm quum tu cedis de via, & nudas caput, qualem te esse alii existimant? *Gry.* Nobilem, & generosè informatum atque institutum. *Flex.* Nimium durus es: Nihilne domi audivisti de animo, de probitate, de modestia, de moderatione? *Gry.* In Templo nonnumquam audivi de concionatoribus. *Flex.* Quum illa abs te vident occurrentes fieri, iudicant te esse adolescentem modestum, probum, benè de ipsis iudicantem, de te autem moderatè: qua ex opinione nascitur bene-

nevolentia, & favor. *Gry.* Explicatius id quæso. *Flex.* Huc pertinet mea ratio : si te homines existimarent adeò superbum ut se omnes contemneres præ te, nudare tamen caput, & genuflectere, non quòd ipsis is honor debeatur, sed quòd te deceat : putas tu ullum fore, qui tibi haberet gratiam, aut te de honoris illa falsa simulatione diligeret? *Gry.* Quidni? *Flex.* Quia id tu tibi præstas, & tua gratia facis, non illorum : Quis enim iudicabit se devinctum tibi de eo, quod pro te ipso feceris, non pro se? An ego honorem eum velut mihi impensum accipiam, quem tu tribuis opinioni de te, non meis meritis? *Gry.* Ita videtur. *Flex.* Ergo paratur benevolentia, si illi credant sibi honorem illum dari, non ut tu habearis comior, ac nobilior. Istud verò non fiet, nisi eam de te induant opinionem, quod tu illos esse potiores ducas te, & dignos quibus tu concedas. *Gor.* At non est ita tamen. *Flex.* Quantumcumque hoc sit

sit falsum, in eo tamen necesse est eos falli: alioqui numquam consequeris quod tantoperè éxpetis. *Gry.* Quæ igitur erit persuadendi via? *Flex.* Facilis, modò animum sedulò advertas. *Gry.* Profer quæso: nam ea de causa huc sum missus, & eris semper in nostra clientela. *Flex.* Nimis crudum est hoc pomum. *Gry.* Quid tu mussas? *Flex.* Dico viam esse unicam, si sis talis, qualem te credi cupis. *Gry.* Quî isthuc? *Flex.* Si vis aliquid calefacere, adfers ne fictum ignem? *Gry.* Non, sed verum. *Flex.* Si scindere, an pictum in tela gladium? *Gry.* Non, sed ferreum. *Flex.* Non est igitur eadem vis rerum verarum, quæ fictarum? *Gry.* Apparet non esse. *Flex.* Nec tu idem efficies simulata moderatione, quod vera: nam falsa ipsa se aliquando produnt, vera semper sunt eadem. In ficta moderatione aliquid aliquando dices aut facies publicè aut privatim, quum tibi excides, (neque enim semper te, & ubique poteris obser-

ser-

servare) unde fictus deprehendaris: & quantum prius ignotus diligebare, tantùm postea cognitus, sis odio, & longè plus. *Gry*. Quomodò ego mihi ipse indicam germanam illam animi moderationem, quàm tu præcipis? *Flex*. Si persuaseris tibi id, quod res habet, alios esse meliores te. *Gor*. Meliores verò? Ubi tandem? In cœlò credo: nam in terra pares sunt paucissimi, melior nemo. *Gry*. Sic audivi sæpè de patre, & patruo. *Flex*. Multum abducit vos à cognitione veri nominum ignorantia. Quid tu vocas bonum, ut sciamus num sit aliquis te melior? *Gry*. Quid ego scio quid sit bonum? Ex bonis esse progenitum. *Flex*. Ignoras etiam num quid sit bonum, & iam tenes quid sit melius? Quomodò pervenisti ad comparativa, quum nondum possitiva didiceris? Ipsos autem tuos progenitores, quomodò scis fuisse bonos? Qua tu id nota cognoscis? *Gry*. Quid? Negas tu fuisse iilos bonos? *Flex*. Non novi illos, quomodò de illorum boni-

ta-

tate possum aliquid in alterutram partem statuere? Quæro modò, qua ratione assequaris tu fuisse illos bonos. *Gry.* Quia ita omnes prædicant: sed quorsum, rogo te, pertinent tan molestæ interrogationes? *Flex.* Non sunt molestæ, sed necessariæ ut accipias quod ex me sciscitaris. *Gry.* Confer, quæso te, in pauca. *Flex.* Multis esset id explicandum cuius tam crassa ignorantia involveris: sed quando ita es fastidiosus, dicam brevius quam res tanta dici postulat: defige iam oculos tuos in me dum dissero. Qui sunt dicendi eruditi? An non ii qui habent eruditionem? Qui opulenti? An non qui habent opes? *Gry.* Indubiè. *Flex.* Qui ergo boni? Num non ii demùm qui habent bona? *Gry.* Ita planè. *Flex.* Missas nunc divitias faciamus, quæ non sunt vera bona: quæ si essent, multi patre tuo invenirentur meliores: & negotiatores, ac fæneratores præstarent bonitate viros bonos & sapientes. *Gry.* Sic videtur, ut dicis. *Flex.* Expen-

pende ergo attentè ac diligenter singula eorum quæ referam: an non est bonum, acutum ingenium, sagax, maturum iudicium, integrum, sanum, tùm eruditio varia, & magnarum rerum, atque utilium, prudentia, exercitatio in rebus præstantibus, consilium, dexteritas in exequendis negotiis? Quid tu de istis? *Gry.* Vel sola nomina videntur mihi pulchra profectò & magnifica, quantò magis res ipsæ? *Flex.* Age porrò, quid sapientia, quid religio, pietas in Deum, in patriam, parentes, necessarios, iustitia, temperantia, liberalitas, magnanimitas, contemptus casuum humanorum, & fortis animus in adversis? Quid verò ista? *Gry.* Præstantissima etiam. *Flex.* Hæc sola sunt hominis bona, nam reliqua omnia, quæ commemorari possint, bonis & malis sunt communia, atque ea de causa nec bona: quæso manda sedulò memoriæ. *Gry.* Faciam. *Flex.* Pervelim: nam ingenium tuum non malum est sed non
be-

benè excultum. Reputa igitur cum animo tuo, an tu hæc habeas: & si habes, quàm pauca, & ea quàm tenuiter: quod ubi examinaveris acutè ac subtiliter, intelliges tùm demùm, te, non magnis, nec multis esse bonis ornatum, ac instructum, nec esse in populo qui pauciora habeat quàm tu. Nam in multitudine alii sunt senes, viderunt, atque audierunt multa, habent experimenta rerum plurimarum: alii studiosi, qui ingenium discendo exacuunt, & expoliunt: alii capessunt Rempublicam: alii libenter, & diligenter versant scriptores profuturos: alii sunt seduli patres familias: alii alias artes profitentur & præstant: vel ipsi agricolæ quàm multa ex arcanis naturæ tenent? Nautæ verò cursum dierum, & noctium, naturam ventorum, positus terrarum, & maris: alii ex multitudine sunt viri sacri, & religiosi, qui numen piè venerantur, ac colunt: alii res prosperas moderatè rexerunt, & fortiter pertulerunt adversas:

sas:

sas: quid horum tu nosti? Quid exerces? Quid præstas? Nihil omninò præterquam illud: Nemo est melior me, bono sum natus genere. Quî potes esse melior, qui non dum es bonus? Nec pater tuus, nec avi tui, aut proavi fuerunt boni, nisi hæc habuerunt, quæ recensui: quæ an habuerint, tu videris: ego multum dubito: Sed si habuerunt, tu certè non eris bonus, nisi illorum fias similis. *Gry.* Planè terruisti, & pudefecisti me: non invenio quod possim, vel hiscere in contrarium. *Gor.* Nihil horum intellexi, tenebras mihi offudisti ante oculos. *Flex.* Nimirùm venis ad hæc nimis durus, & longè diversis opinionibus infectus, & mancipatus. Sed tu adolescens, ¿quo te nunc tandem nomine censes appellandum? Dominum, an mancipium? *Gry.* Mancipium: nam si ita est, ut disseruisti, & intelligo nihil esse verius, complures sunt servi multò potiores, ac præstantiores me. *Flex.* Hæc ne leviter degustes, confer te domum,

&

& solus tecum revolve, excute, perpende: quo magis versaveris, hæc veriora, & certiora esse intelliges. *Gry.* Obsecro te, adiice alia si qua habes: nam momento horæ sentio me adeò immutatum, ut prorsum videar mihi iam esse alius. *Flex.* Utinam contigerit tibi quod Polemóni Philosopho. *Gry.* Quid illi contigit? *Flex.* Una Xenocratis oratione ex nequissimo & perditissimo, factus est sapientiæ; ac virtutum omnium studiosissimus, evasitque magni hominis Philosophus, & Xenocratis in Academia successor. Sed tu, mi fili, ubi apertè cognoveris, quantum tibi ad bonitatem desit, quod aliis multis superest, verè, & ex animo cedes aliis, & in eis honorabis bonitatem, qua vides illos ornatos, te autem carere. Iam & ex reputatione tui ipsius, vilesces tibi, ac sordebis, adeò ut nemini occurras tam abiecto, contemptoque, quem non tibi anteponat conscientia tuæ mentis: non enim adduci poteris ut credas quem-

quam esse peiorem te, nisi quod illius malitia, & nequitia protulit se foras, tua delitescit cautius. *Gry.* Quid tùm sequetur? *Flex.* Hæc si feceris, veram ipsam, solidamque, ingenuam educationem, atque urbanitatem, seu ut nunc loquimur, aulicitatem assequere: eris gratus, & charus omnibus: sed id non iam magni facies: eris autem (quod unicè tùm tibi erit curæ) gratus Deo immortali.

PRÆCEPTA EDUCATIONIS.

Budæus, Grympherantes.

Bud. QUænam est isthæc tanta, & tam subita mutatio? Inter Ovidii metamorphoses posset referri. *Gry.* In peiusne, an in melius? *Bud.* In melius, mea sententia: siquidem ab exteriore cultu, gestu, verbis, actionibus, bonam mentem licet æstimare ac colligere. *Gry.* Est ergo quod mihi possis gratulari, sodalis iu-

iucundissime. *Bud.* Ego verò, & gratulor tibi, & ut pergas exhortor, magnaque in dies bonæ istius frugis ut capias incrementa. Deum, ac divos omnes comprecor. Sed amabo, ne invideas familiari tam charo artem adeò præstantem, ac præclaram, quæ brevi tempore tantum humano pectori probitatis instillet. *Gry.* Ars, & fons rivi huius uberrimus est Flexibulus, si eum nosti. *Bud.* Quis non norit virum, ut à patre, & maioribus natu audivi, ingentis prudentiæ, atque usus rerum, huic civitati non notum modò, sed charum, & in paucis venerabilem? O te felicem, qui illum proprius audiveris, & sis cum eo familiariter versatus, undè tantùm retuleris fructus ad rectam compositionem morum! *Gry.* Quantò tu felicior, cui hæc domi nascuntur, quod aiunt, & potes, non semèl, aut iterùm ut ego, sed quotidie, quoties libuerit, talem patrem audire maximis, & utilissimis de rebus sapienter disserentem? *Bud.*

 Omit-

Omitte nunc ista : de te, & Flexibulo procedat sermo institutus. *Gry.* Taceamus igitur de patre tuo, quando ita est tibi cordi : redeamus ad Flexibulum ; nihil viri illius sermone dulcius, nihil consiliis cordatius, nihil præceptis gravius, prudentius, sanctius. Itaque gustu hoc, quem mihi ille de se præbuit, aucta, & incensa est mihi mirum in modum sitis hauriendi ex tam dulci fonte sapientiæ. Narrant qui orbem terrarum describunt, fontes esse admirabilis ingenii, ac naturæ, alios inebriari, alios ebrietatem tollere, alios stuporem immittere, alios somnum: fontem hunc hanc ego vim habere sum expertus, ut ex bruto efficiat hominem, ex perdito & nequam, frugi; ex homine Angelum. *Bud.* Possemne & ego ex eodem fonte aliquid vel extremis labris delibare ? *Gry.* Quid ni possis ? Domum tibi ubi habitet commonstrabo. *Bud.* Isthuc quidem aliàs: tu verò inter deambulandum (aut assideamus, si lubet) aliquot mihi refer

fer

fer ex illius præceptionibus, quas optimas esse, & potissimas censeas. *Gry.* Equidem recensebo lubens, cum ut tibi gratificer, & prosim si queam: tùm ad meam recordationem. Primum omnium docuit me, debere unumquemque non magnificè de se sentire, sed moderatè, seu verius demissè: hoc est optimæ educationis, ac veræ comitatis solidum fundamentum, ac proprium. Hinc navare operam ut animum excolat atque exornet cognitione rerum, scientia, & exercitamentis virtutum: alioqui hominem non hominem esse, sed pecus: rebus sacris interesse cum maxima attentione, & reverentia. Quicquid illic sive audias, seu videas, existimare magnum, admirabile, divinum, & quæ captum tuum exuperent. Crebrò te Christo conmendare precibus, in illo spem, & fiduciam tuam omnem collocandam. Parentibus obsequentem se præbere: inservire illis, ministrare, & quacumque valeat, commodare, prodesse, adiu-

iuvare. Magistrum colere, ac diligere tamquam parentem, non corporis, sed (quod amplius est) mentis. Sacerdotes Domini revereri, illorumque doctrinæ audientem se exhibere; qui referunt nobis personam Apostolorum, atque adeò Domini ipsius. Senibus assurgendum, caput nudandum, attentè illos auscultandum: à quibus ob diutinum usum rerum collecta sit prudentia. Magistratus honorare, illisque aliquid imperantibus dicto esse audientem, quibus cura nostri à Deo est commissa. Viros magni ingenii, magnæ eruditionis, probos suspicere, admirari, colere: benè illis cupere, & amicitiam illorum, ac familiaritatem expetere, ex qua magni fructus reportentur, & is potissimum ut similes eorum evadamus. Denique iis, qui sunt in dignitate, deberi reverentiam: idcircò impendendam esse liberaliter, ac libenter. Quid tu de hisce præceptis dicis? *Bud.* Mea quidem sententia deprompta esse ex divite quodam pruden-

dentiæ promptuario. Sed dic mihi, an non sunt multi ad dignitatem evecti homines indignissimi, velut Sacerdotes non respondentes tanto titulo, & Magistratus pravi, & senes stulti, ac deliri? Quid quæso de his sentiebat Flexibulus? An eodem esse honore prosequendos quo potiores? *Gry.* Non ignorabat Flexibulus esse tales non paucos: sed non concedebat ætati nostræ ut nos inter eiusmodi & alios poneremus discrimen: nondùm tantum esse nactos nos vel ingenii, vel prudentiæ, ut id possimus diiudicarè: eam censuram, & sapientibus esse viris relinquendam, & iis quibus illorum est regimen commissum. *Bud.* Rectè hoc quidem, ut videtur. *Gry.* Addebat, non debere adolescentem in nudando capite lentum esse, non in flectendo genu, non in unoquoque honorificè appellando, non in comi sermone, ac moderato. Non decere multum loqui apud maiores natu, aut superiores: id enim alienum esse à reverentia illis debi-

bi-

bita: sed tacitum illos auscultare, & ab eis haurire prudentiam, cognitionem rerum variarum, rectam atque expeditam loquendi rationem. Brevissima est ad scientiam via, audiendi diligentia. Prudentis, & ingeniosi esse, de rebus iudicare: uniuscuiusque de eo quod probè novit: ideoque negabat ferendum esse adolescentem ad pronuntiandum, ac definiendum proclivem: debere illum in statuendo, aut iudicando de re quantumcumque levi, ac exigua esse cunctabundum, seu potius timidum, conscium videlicèt suæ ignorantiæ. Quod si in iudicio de re qualibet par est adolescentem esse talem: quid fiet de litteris, de disciplinis, de legibus patriis, de ritibus, de moribus atque institutis maiorum, de quibus non solùm sententiam ferre iuvenem, sed nec disputare, aut vocare in quæstionem sinebat Flexibulus: non cavillari, non rationem reposcere, sed tacitè, ac modestè obtemperare? Quod dictum Platonis auctoritate fulcie-

ciebat magni in sapientia viri. *Bud.* Qui si sunt leges aut mores pravi, iniqui, & tyrannici? *Gry.* Idem & de hoc Flexibulus disserebat quod de senibus. Non ignoro equidem, aiebat ille, multos esse receptos in civitate mores parum probabiles, sanctas esse leges, aliquas iniquas: sed tu imperitus, inexpertus rerum vitæ, quomodò id censebis? Nondùm eò pervenisti eruditione, & usu rerum, ut de eo possis statuere: fortassè quæ tua est ignorantia vel animi libido, improbas esse leges iudicabis quæ sint rectissimæ, & magno consilio statutæ: rursum verò optimas, quas iustum esset abrogare: sine illos de iis inquirere, disputare, definire, qui causam queunt de singulis probabilem reddere: tu id non posses. *Bud.* Ita est planè. Perge ad alia. *Gry.* Nullum esse decentius, aut gratiosius adolescenti ornamentum, quàm verecundiam: nihil impudentia tetrius, aut invisius. Magnum esse ætati nostræ ab ira periculum: ab ea nos ad turpes actiones cor-

ri-

ripi, quarum paulò post gravissimè pœniteat. Multùm itaque esse cum illa luctandum, quoad omninò prosternatur, ne nos ipsa prosternat. Otiosus homo, saxum; malè occupatus, bellua; benè occupatus, verè homo. Homines nihil agendo malè agere discunt. Cibum, & potum metiendum naturali desiderio famis, aut sitis, non gulositate, aut prava libidine infarciendi corporis. Quid potest dici tetrius, quàm hominem ea ingerere in suum corpus edendo, & bibendo, quæ exuant illum humana conditione, transferant in belluinam, aut etiam in stipitem? Compositio oris & cuncti corporis, quemadmodum animus sit intus habitus, loquitur: Sed ex universa exteriore facie nullum animi speculum aiebat esse certius quàm oculos: ideòque convenire illos esse sedatos, & quietos, non elatos, nec deiectos, non mobiles, sed nec rigentes: faciem ipsam non in torvitatem, nec ferociam compositam, sed ad hi-

la-

laritatem, atque affabilitatem. Sordes, & obscœnitates abesse decet à vestitu, victu, convictu, sermone. Sermonem nostrum nec arrogantem, ac pavidum, nec vicissim abiectum, & effœminatum volebat esse: simplicem autem, & minimè captiosum, non detortum ad pravas interpretationes: nam id si fiat, nihil erit tutum loqui, & frangitur generosa loquendi indoles, stultis ac ineptis cavillis. Manus quum verba facimus, non iactandas, non caput quatiendum, non crispandum latus, non vultum corrugandum & distorquendum, non pedes agitandos. Mendacio nihil dicebat esse tetrius, nec aliud æquè abominabatur. Intemperantia facit nos belluas, mendacium diabolos, veritas semideos: à Deo natam esse veritatem, à diabolo mendacium: nec est aliud ad vitæ communionem perinde damnosum. Multò iustius debere ab hominum consortio pelli mendacem, quàm qui est furatus, aut qui aliquem pulsavit, aut

adul-

adulteravit nummum. Quæ enim esse potest vel rerum, ac negotiorum contractio, vel consociatio sermonum cum eo, qui aliud loquitur, aliud sentit? Cum reliquis vitiorum generibus esse potest aliqua, cum hoc nulla. De sodalitatibus, & amicitiis adolescentum multùm ille loquebatur, & accuratè, non exiguum id esse momentum ad probitatem, aut flagitia nostræ ætatis: transire ad nos amicorum nostrorum, & sodalium mores tamquam contagies, & tales nos ferè fieri quales ii sunt, quibuscum versemur: Idcircò eam in rem magnam esse diligentiam atque operam navandam: Nec permittebat nobis, ut ipsi amicitias, & familiaritates deligeremus, sed ut à Parentibus, aut Magistris, aut Educatoribus nostris delectas, & traditas acciperemus, & coleremus: illos ratione duci in eligendo, nos autem rapi prava animi aliqua cupiditate, vel libidine: quod si quo casu in necessitudines inciderimus inutiles, aut no-

xias,

xias, à superiore auctoritate admonitos abiicere illas quamprimùm oportere. Dicebat ille quidem cum alia permulta, magna sanè, atque admirabilia, tùm hæc ipsa diffusius, & exactius. Sed hæc erat propemodum de recta adolescentiæ educatione summa.

FINIS.

PE-

PETRUS MOTA,

COMPLUTENSIS,

STUDIOSIS LECTORIBUS salutem.

POssum equidem vobis, Lectores optimi, de libris omnibus, quos Ioannes Ludovicus Vives, Hispanorum decus, composuit, illud ex animo affimare, quod apud Ciceronem Cato Scipioni, & Lelio suadere videtur: multas ad res perutiles esse Xenophontis libros: quos ut studiosè legant, adhortatur. Verùm alii fortassè non nisi doctis, eruditisque lectoribus erunt idonei: hic autem unus colloquiorum libellus eiusmodi est, ut non solùm Latinæ linguæ tyrunculi; sed qui iam diù in ea exercitati sunt, maximam inde frugem facere possint, ut ad Latinè enuntiandum quicquid velint, & doctiores fiant, & promptiores.

res. Non vacat huiusce rei causas, rationesque persequi; longiorem enim epistolam, quam pro libelli modo proponere non decet. Sed una illa interim satis esto. Ex aliorum librorum lectione; vel ut Terentiana atque Plautina, excerpi quidem elegantiæ fructum, quis negat? Sed in eis tamen vitiorum incitamenta, & morum offendicula inesse quis non videt? At in Auctore nostro, quid quam elegantiæ Latinæ flosculos, quos ex clarissimis quibusque Auctoribus excerptos in hunc libellum congessit, invenies? Tùm nihil est, quod vel Christum ipsum, vel certè optimos mores, & probam educationem non sapiat. Ut omittam mirabile illud artificium, quo res utilissimas dulcissimo iucunditatis temperamento condivit, ut puerorum animis non minus iucunda, quàm idonea proposuerit. Ego certè pro virili mea hactenùs conatus sum, ut notos mihi, ac amicos omnes ad huius libelli lectionem adhortarer. Cum iis verò, qui Grammaticam docendi mu-

munus obirent, precibus,& litteris agere non destiti, ut eum discipulis suis exponere vellent, darentque operam, ne pueri eum audirent modò, sed ediscerent etiam. Sed hæc agenti mihi ab amicis aliquot significatum est, plerosque Grammaticæ Professores, quos ipsi probè nossent, libelli enarrationem cœpisse quidem, sed in medio tamen itinere ab incœpto destitisse: ut nunquam magis Ascensianam operam sibi desiderant esse dicerent: adeò fuit vir ille, dum viveret, de vulgo litterarum benemeritus. Neque miror sanè, cùm apud nostrates ita sint exigua docentibus præmia constituta, tam malè discipuli ipsi Præceptorum operam compensent, tantus denique huius molæ versandæ sit labor, ut doctissimus quisque Sysipium hunc lapidem humeris suis subire dedignetur: multi rursus parva, & tenuis eruditionis suppellectile, cum aliunde honestiorem (ut ipsi aiunt) quæstum facere nequeant, magno se huic labori accingant. Ne-

que

que verò iam ad magistrum eligendum, quanta quisque eruditione sit præditus, sed quam sit ad laborem tolerandum ferreus, in consilio haberi solet: ad rudimenta enim docenda, vel infimum quemque sufficere. Quare operæ pretium me facturum esse aiebant, si dictiones aliquot, præter eas, quæ in margine expositæ essent, vel earum elucidatio non ita facilè se offerret, adnotarem, quod ab eruditissimis viris in nonnullis Auctoribus factitatum videmus. Iam quo id libentius facerem, quarumdam vocum expositiones ab illis commentas, ne non eas intelligere viderentur, mihi narrarunt: quæ nescio, utrum risum mihi, an stomachum potius movere deberent. Obtemperare igitur, tùm amicorum flagitationibus, tùm communi utilitati, quamlibet magnis negotiis districtus essem, optimum duxi, & ea quæ vel expositu digna, vel ab aliis dubitata cognoscerem, quanta maxima possem brevitate adnotare. Hoc tamen prius candi-

dum lectorem admonere vellem, me non ostentandæ eruditionis (quam aliis fortasse scriptis exhibere possemus) sed infimæ Grammaticorum plebi consulendi animo, ad has nugas descendisse, in eorum potissimum gratiam, qui vel Græcè nesciunt, vel non perinde sunt eruditi. Qui si multa desideraverint, quæ per nos exposita vellent, sciant vicissim multa nos adnotasse, quorum non pœnitere non poterat; quæ ne meminissemus quidem, nisi ab aliis perperam, ridiculèque interpretata, pro comperto haberemus. Vale Lector optime, & libellum hunc etiam atque etiam amplectere.

NON-

NONNULLARUM DICTIONUM
Interpretatio per singula colloquia.

SURRECTIO MATUTINA.

Cinctu Gallico, quamquam in margine appositum est, *quomodo se solent Galli cingere*: tamen scio aliquos ignorare qualis sit hic cingendi modus. Aliter enim cinguntur Galli, ac Germani, & Flandri: Germani namque partem illam cinguli qua ensis innectitur, ad genua usque dimittunt femora: itaque non illa cingunt, quo facilius enses illos oblongos, quos gerunt, distringere possint. Flandri aliquantò superius quàm Germani cinguntur. Galli verò ferè ad umbilicum cingula gestant, ut ante hac Hispani, qui iam Germanicum cingendi modum imitari cœperunt.

PRIMA SALUTATIO.

Ad Brechma, brechma, tis; sive

breg-

bregma, pars anterior capitis, sinciput; à verbo Græco, quod est pluo, & irrigo; hæc enim pars maximè humida, & ténera esse solet, præcipuè infantibus. Gaza tamen aliquoties occiput vertit.

DEDUCTIO AD LUDUM.

Philóponus, penultima brevi, id est, industrius, diligens, laboris amicus; aptum sanè nomen Institutori puerorum.

EUNTES AD LUDUM.

Heri fuerunt encænia. Encænia, orum, festum, vel dedicatio cuiuscumque rei, ut inquit Suidas; aut cùm res, qualiscumque sit, innovatur; & usus olim habebat hoc verbum, ut si quis nova tutaque indueretur, encæniare diceretur. Auctor est D. Augustinus enarrans illud Ioan. Facta sunt encænia Hierosolymis.

RE-

REFECTIO SCHOLASTICA.

Amydum, *similago*. Cruciabatur nimirùm Ludimagister, quòd in Lexicis non inveniret amydum, sed amylum; utrumque igitur idem est, quamquam magis propriè amylum. Conficitur ex tritrico non molis, sed in aqua per aliquod dies macerato, & lacte expresso quod flagranti sole exsiccatur, vulgò, *Almydón*. In Bætica tamen, *Anaxir*, etiam dicitur, quo mulieres utuntur ad linteorum dealbationem. De amydo vide plura apud Dioscoridem, *lib*.2.*cap*.11. Similago autem, quæ eadem simila dicitur, genus item est pultis, olim ex purissima farina tritici, nunc ex tritico ipso molis parvulis contuso. A Bæticis, *Acemit*, à Valentinis, apud quos amylum, & similago plurimum sunt in usu, *Semola* appellatur. Lege *cap*.44. tertiæ quinquagenæ Antonii Nebrissensis.

Vel quó cervi cornu, id est, ut nunquam inveniantur, proverbialiter dictum.

tum. Cervi enim quotannis cornua depossituri, loca invia, & inaccessa, quærunt, quo inventu sint difficiliora.

Inter missus, id est, inter ferculorum immissiones; dicitur enim missus, vel ludorum, vel ciborum, quoties aliis peractis, aut dimissis, alii succedunt; immissio.

Qui in phrontisterio suo, à verbo Græco quod significat studeo, curo, meditor, inde phrontisterium schola, & quasi curarum, & exercitationum domus.

Seu mimo verius. Qui rem levissimam nimis exaggerat: Tragœdiam ex Comœdia facere dicitur, proverbialiter, multò peius facit, qui ex Mimo. Est enim Mimus Grammatici carminis genus, multò minùs, & breviùs quàm Comœdia. Ne hoc quidem exponerem, nisi aliquos hoc ipsum dubitare vidissem.

Buglossa hortensi, id est, borragine: nam alteram silvestrem Hispani bovis linguam appellamus.

Præeat verba, id est, dicat quæ nos eum sequentes proferamus. Sic *lib.* 1. *dec.* 5. Agedum Pontifex, præi verba, quibus me pro legionibus devoveam. Cic. tamen, & Plaut. verbis, & voce præire dicunt.

GARRIENTES.

Ea est colus Philosophia, id est, sapientia, ac potius superstitio muliebris. Est colus genitivi casus.

Apud Præt. cap. vulgò, *Alcalde del Crimen.*

Vehentem cantherio, id est, qui vehitur: participium præsentis in passiva significatione. Sic. Titus Livius *lib.* 2. tertiæ Decad. Cn. Lentulus cum prætervehens equo Consulem vidisset. Unde nomen verbale vector, ferè passivè etiam.

Decoxit rem, & *conturbavit rationes*, pro eodem accipiuntur, sed absolutè plerumque; vulgò, *alzóse*, *ò perdióse*, unde decoctores, qui rem suam perdi-

de-

derunt. Iuvenal. Sic Predo conturbat. Matho deficit.

Hic murus aheneus esto, hæc sint animi nostri firma, & invincibilis sententia: ferreum, ut ita dicam propositum. Proverbium ab Horatio sumptum.

Quid tu Vatrax? Quid tu Batrachomiomachia? Bátrachos rana dicitur Græcè; vatrachomyomachia, ranarum, & murium pugna, quam Homerus (ut aiunt) versibus composuit. Hoc autem loco utrumque nomen pro convitio usurpatur à pueris garrientibus.

ITER, ET EQUUS.

Misippus, &c. Licuit hoc loco nomina hæc Græcè Latinè exponere, ita sunt apta interloquentium personis: Misippus, osor equorum. Philippus, equorum, vel equitandi amicus; Misospodus, penultima longa, ignavus, & industriæ osor: Planetes, vagus, erreo, viator. Sequana, fluvius est Parisios interfluens.

Iu-

Iubellium Tauream, *&c.* Non defuit præceptor quidam, qui cùm horum verborum sensum non intelligeret, cœpit excussores in ius vocare, quod litteram corrupissent. Quare sic emendandam præcipiebat: Rubellum taurum videtis, & qui cum hoc congressus est, asellum: pugnam nescio quam inter taurum nigrum, & asellum suaviter, & cum audientium plausu confingens. Iubellius igitur cognomine Taurea, longè Campanorum fortissimus eques, Claudium Asellum civem Romanorum, equestri gloria sibi parens, in singulare certamen provocavit. Quorum pugnam narrat Libius in fine ferè tertii libri tertiæ Decadis; apud quem non Asellam, sed Asellum legimus.

Succusatorem. Equus qui sic graditur, ut sessorem concutiat, Succusator, & Succusor, & Succusarius dicitur.

Helcia: pro loris, seu capistris accipias licet. Apuleius helcium sparteum,

&

& teniam sparteam pro eodem posuit; nempe pro eo vinculi, nexusque genere, quo jumenta capistrata machinas, molasque trahunt; à verbo Græco, quod significat traho, unde equi, servique helciarii apud Mart, & Sidonium.

Hiberno pulvere, *&c.* In libro vetustissimorum carminum, qui ante omnia, quæ à Latinis scripta sunt, compositus ferebatur; inventum est hoc rusticum. vetus canticum: *Hiberno pulvere*, *verno luto*, *grandia farra Camille metes*. Unde Virgil. illud sumpsit: Hiberno lætissima pulvere farra. Auctor est Macrobius *lib.* 5. Satur.

SCRIPTIO.

In auditorio Antonii Nebrissensis. Non possum, quamlibet spatiorum angustiis premar, dulcissimi Præceptoris mentioni vel paulisper non inhærere. Hic est ille Ælius Antonius Nebrissensis bonarum litterarum, & Latinæ linguæ primus apud Hispanos assertor,

om-

omnimoda disciplinarum eruditione refertus, qui extremo ferè senectæ suæ tempore Compluti doctissimos auditores docens, diem suum obiit, è cuius auditorio plurimi, eruditissimique viri prodierunt, quorum scriptis (ut Socrati contigit) nomen eius æternæ memoriæ mandavitur, tametsi ex iis, quæ ipse scripta reliquit, morietur nunquam: de cuius laudibus alibi fortassè, & copiosiùs, & liberiùs.

VESTITUS, ET DEAMBULATIO MATUTINA.

In horologio machinali, & in Gnomone. Machinale horologium est, quod machinalibus ferreis movetur, pulsuque malleoli in tintinabulo hora dignoscitur. Porrò Gnomon, gnomonis, cremento brevi, stylus est, sive manus horas indicans. Item ferrum prominens in umbilico linearum, aut filum transversum in solari horologiolo, cuius umbra internoscuntur horæ. Sunt Gnomo-

nes

nes etiam dentes iumentorum, ex quibus eorum ætas dignoscitur.

Periscelides: nomen hoc pro Armillis à nonnullis usurpatur, hic tamen, ut apud alios auctores, pro seminalibus, seu bracchis accipe, auctore Hieronymo. Cœlius Rhodiginus adnotat, periscelides etiam esse, quæ vulgò gremialia vocant.

DOMUS.

Alexicacos, Herculis epithetum, necnon Appollinis, quo significatur in malis adiutor, hominum defensor, ac malorum depulsor. Quantò igitur verius congruit Christo Domino: agno videlicet illi, qui abstulit peccatum mundi?

Cœli facies ichnographica, omnium operum, quæ vel facienda sunt, vel facta imaginantur, descriptio, & pictura, in ichnographiam, orthographiam, & sciographiam, dividitur. Ichnographia, est operisque descriptio lineis dum-

dumtaxat in plano positis, per quas; seu per vestigia, ima & suprema imaginamur, vulgò, *la traza*. Orthographia, est recta, & solida operis imago, lineis sursum erectis, quibus, & frontem, & superiora non imaginamur, sed videmus. Sciographia, cùm eiusdem operis umbræ, loca, habitacula, tractus tamquam suis coloribus pinguntur; ut in iis, quas Mappas mundi appellamus. Est igitur Cœli facies ichnographica, lineis dumtaxat in plano depicta. Terræ, & maris orthographica, descripta in solido globo. Novi orbis sciographica; & suis locis, fluviis, urbibus, tractibus distincta.

Cochlides, vulgò, *escaleras de caracol*; à cochleis, quarum figuram imitantur.

Marmoris Basaltis, Basaltes lapis est (inquit Plinius) colore, & duritie ferri.

Hoc alterum membrum est hibernum, membrum pars domus dicitur: Hispanè, *quarto de casa*. Plinius iunior: Adhæret dormitorium membrum. Utuntur

tur voce hac in hoc significato Collumella, Vitruvius, Ulpianus.

Athlantes, *& charyatides*, sunt sustentacula illa, quæ trabibus transversis in contignatione supponuntur. Athlantes quidem ab Athlante dicti, qui Cœlum humeris fulcire dictus est: quos ad similitudinem, vel hominum, vel variorum animalium, artifices exculpunt. Caryatides verò muliebri figura, sic dictæ à mulieribus, quas Græci ex Caria Peloponensi Civitate captivas abduxerunt, quòd mariti earum cum Persis consensissent, quarum imagines, artifices in Caryatarum ignominiam super columnas mutulis, & coronis sustinendis supposuerunt. Vide Vitruvium *lib.* 5. Vulgò *canes*, *captas*, *cratones*.

SCHOLA.

Tyro, *Spudæus*. Iam ab Auctore paulò superius expositum est, quia dicatur Tyro; Spudæus, industrius, & studiosus.

Ad

Ad proletarios, & capite censos. Proletarii, & capite censi Romanis dicebantur, qui, cum propter tenuitatem rei familiaris, sumptus militiæ ferre non possent, militia immunes erant. Proletarii quidem, quasi sufficiendæ proli in urbe relicti. Capite autem censi, tenuiores erant, qui parum pecuniæ habentes, non pecunia, sed capite suo censebantur: inde ad homines abiectæ, & infimæ conditionis duo hæc transferuntur.

Capite diminutos, id est, infames, & sine honore, quos vulgus, *amenguados* appellat. Sic nominant Iureconsulti eos, qui ex animadversione iudicum, honoris damnum fecerunt, non tamen omnes.

Agonotheta munerarius, id est, qui ludos exhibet Populo, præfectus ludorum, certaminum præses, & iudex.

Ea est ephestris doctoralis, ephestris vestis erat exterior, quæ vel armis, vel vestibus superimponebatur; nunc nostris Doctoribus holoserica pro insigni ge-

geritur, à collo usque ad cubitum protenta: à nostris *muceta*, aut *capirote*; à Parisiensibus *chaperon* dicitur.

CUBICULUM, ET LUCUBRATIO.

Sepaceos. Hac voce usus est Apuleius: neque te decipiat litteræ permutatio: idem enim est sepum quod sevum.

Licknucum. Candelabrum hoc loco. Solet etiam plerumque pro eo, qui lucernam portat, & pro lucerna ipsa, ac facula usurpari.

Concoctione evaporatoria. Peracta illa digestione, cum vapores ex stomacho in cerebrum exhalantur.

Crispatio mixi. Myxus, Hispanè *mecha torcida*, *pavilo*.

Ellychnium idem quod myxus.

Xylineum Plin. *lib.* 19. Xylinum fruticem esse dicit in Ægypti parte superiore Arabiam versus nascens, quem aliqui Gossipion vocant: parvulus est, similemque barbatæ nucis defert fructum; ex quo xylina ligna.

Pue-

Puerum exceptorem, id est, qui scribat quod ego protulerim. Qui profert, dictare; qui scribit, excipere dicitur.

Codicem exceptorium, & regesta. Plinius senior, ut ait iunior, nihil legebat quod non excerperet: librum igitur album, ubi vocabula, sententiæ, loquendi formulæ, & reliqua, quæ optimæ videntur, ex auctoribus collecta reponuntur, exceptorium appellat. Qui autem rerum, & dictionum index est, ordine abecedario distinctus, apud quem auctorem, & quoto folio quæ notata sunt, inveniantur, regestum dicitur, vulgò *registro*.

Anaclinterium, locus ubi interdiù cubatur. Lamprid. in Heliog. vulgò *estrado*, dicitur etiam stibadium. Tranq. in Aug. lectulum lucubratorium vocat.

Poscam plus vestium, vestes non modo sunt, quibus induimur, sed quibus inter dormiendum tegimur, sicut Hispanè, *ropa*.

CULINA.

Pyrolaben novum vocabulum, sed accommodatum satis, & venustum, ut quod ex græco fonte cadat.

In chytropode. Chytropus, olla est cum pedibus. Sunt etiam chytropodes, ollarum sustentacula.

Cedo tudiculam. Hispanè *el cazo*, quod insigne est coquorum, sicut fulmen Iovis, & tridens Neptuni.

In epixenio truncus est, in quo coqui carnes secant: alii epixenum dicunt. Suidas masculinè posuit.

Tyrocnesti. Tyrocnestis, Hispanè *rallo.* Est etiam gladiolus militaris.

Bulimiam depellendam. Quidam caninum appettitum interpretantur. Certè magna est fames, & morbus, quo laborantes etiam post cibum esuriunt, cùm ob famem stomachus deficit.

TRICLINIUM.

More Græco Symposion, id est, compotatio: Latini convivium nominarunt,

runt, quia vitæ coniunctionem habeat, ut ait Cato maior apud Ciceronem.

Hypæthra, id est, sub dio posita in medio areæ, aut impluvii. Dicuntur hypæthræ ambulationes, aut auctore Vitrubio, quæ Latini Xysta appellant. Denique ædificia hypæthra, non contecta, sed sub dio.

Myrrha. Plinius ait liquorem esse, qui sub terra colere densatur, vulgò Agata, ut ait Nebriss. Lucanus. Non auro, myrrave bibunt. Unde vasa murrhina.

Suum gutturnium, hic pro canicula unde aqua manibus descendit, alii pro ipso vase accipiunt. Malluvium igitur, sive malluvia, Hispanè *fuentes*.

Probè sandarachato. Hispanè *bien embarnizado*. De sandaracha vide plenè in Lexicis.

Cymatium abaci. Pars illa abaci prominens, nam à Græcis labra extantia, & prominentia ita dicuntur.

Mensa cibila segmentata. Solitos esse Romanos mensis quadratis in

castris uti, rotundis verò domi, quas à cibis cibilas vocabant, auctores sunt Varro, & Festus. Nunc pro qualibet mensa, cui prandentes accumbimus. Segmentata, Hispanè, *de pieza*. Operis tessellati, *de ataraceo*.

Chiromactrum. Rectius Chiromactron, quod est mantile. Hispanè *pañuelo de mesa*.

CONVIVIUM.

Adfero ei panem cibarium, panes cibarios vocat Plin. *lib*. 18. qui pastoribus, & vulgo dantur.

Speusitius. In Plinianis codicibus Speusitios panes à festinatione dictos invenies: sicut dicoquendi ratione furnaceos, & artoptesios.

Hectas attollit. Hispanè *crostas*, ò *bexigas*, quasi bietæ ab hiando dictæ Festus.

Cum Musis, & cum Diis. Boni hominis voces sunt; id est, Diis, Musisque faventibus, & propitiis. Ille au-
tem

tem intellexit, Musis enumeratis unà cum discipulis.

Cydonia Persica, vulgò *melocotones*: ex insitione malè Cydonia, & Persica.

Ficis duricoriis. Hos pródromos esse dicit, hoc est præcoces.

In apyroto, apyrotorum penultima longa, vas frigidarium.

Aiglauces, vinum fortassè dulce, quod vulgò vinum muliebre dicunt.

Vientur dolia, hoc est, vinciantur, id enim est viere.

Arthetrica, morbus articularis, Hispanè *gota de pies*, ò *manos*.

Argento circumclusa. Hispanè *engastada*.

Ptisana. Nonnunquam cremorem ex hordeo, aliisve frugibus expressum significat: imperiti pro aqua cum hordeo fervefasta accipiunt cùm sit pultis genus, ut Plinius ait, ex hordeo, cuius laudibus Hyppocr. unum volumen dicavit.

Leucophagum. Hispanè *manjar blanco*.

co. Hermolaus dixit Leucophæum ius, si modo liber mendocaret.

Lupum. Lupus piscis à voracitate dictus est, & fluviatilis: capitur sub hostia fluviorum; Sturionem vulgò appellatum esse Raphael Volaterr. refert.

Soleas frixas. Hispanè *lenguados*, à similitudine soleæ: eas esse crediderim, quas Varro, & Plautus Lingulacas appellant.

Lucium recentem, & capitonem. At Ænæus Leuciscum piscem commemorat: & Ælianus Cephalum, quem Athenæus ait à gravitate capitis dictum, eiusdemque generis esse cum Leucisco.

Gobios. Et Gobiones legimus, quos præstantis saporis, sed parvi nutrimenti esse. Athenæus asserit, retinetque nomen apud Hispanos.

Pollucibilia, id est qualia fiebant, cùm in honorem cuiuspiam Dei aliquid dedicabatur. Pollucere enim est sacrificale verbum, & reddentium libamenta diis, Plaut. Ut decimam partem

tem

tem Herculi polluceam. Inde pollucibiliter, salariter, opipare, & splendidè.

Embammata, id est liquamina, vel intinctus: à verbo Græco, quod est intingo, quibus panem vel obsonium intingimus.

Ubi est Q. Hortensius. Is enim, ut ait Varro, primus in angulari cœna pavones apposuit.

Da secundam mensam. Prima mensa est epularum, secunda pomorum, ut Servius ait, ubi mellita, & saccharea, reliquaque, quæ Latini bellaria dicunt, apponebantur, & vino latius indulgebatur.

Hippax caseus est equinus, vel coagulum equinum, aut id quod in lacte equino sedit postquam agitatum est, à Diosc. hippace fœmineo genere ponitur.

Striblitas, & *artolagana*, artolaganos panes, à deliciis nominatos, ait Plin. striblitæ, & artolagana. Fortè, *hojuelas*, y *buñuelos*.

EBRIE-

EBRIETAS.

Asotus, penult. longa, significat hominem gulæ luxuque deditum, decoctorem, nepotem à populo Asotorum, qui erant luxu, deliciisque perditi, & qui in mensam vomebant, ut ait Cicero.

REGIA.

Agrius, *Sophronius*, *Holocolax*, nomina item personis satis scitè accommodata. Agrius, agrestis, ferox. Sophronius, prudens, modestus, frugi. *Holocolax*, penitus adulator, & qui imperavit sibi omnia assentari, ut ait Terentius.

Magnus comestabulus, sicut à Romanis Magister equitum creabatur, qui comes esset Dictatori: ita apud Hispanos, qui secundus à Rege est, cui vexillum Regni maximum committitur, Comes stabilis appellatur: cuius veluti cum Rege societas in edictis publicis atque solemnibus declaratur

tur his verbis: iubet Rex, atque eius comestabulus: elegantiori nomine quem apud Græcos, Comes stabilis, quem Raph. Volat. ait caput esse Togatorum Francorum.

Præfectus sacris scriniis, vulgò Magnus Cancellarius.

Qui ducunt vultus. Qui contrahunt frontem, qui obducunt supercilia. Sic Mart. Qui ducis vultus, & non legis ista libenter.

Scipiunt cœna recta, cœna recta excipere, aut convivari quis dicitur, cum ad eandem mensam omnes invitati discumbunt, eiusdemque epulis cum Rege utuntur. Ut omnia omnibus sint communia, quod in August. & Vespas. laudat Sueton. cui obiicitur sportularum missio, quod Hispanè dicitur, *dar*, *ò embiar racion*. Utrumque hoc uno & eodem versu conclusit Martial. Promissa est nobis sportula, recta data est.

Ex parthenone, locus est ubi habitant virgines.

PRIN-

PRINCEPS PUER.

Morobulus, *Sophobulus*, penult. producta alter stultus, & fatuus; alter sapiens consiliarius.

Refractarium, qui sessori refragatur.

LUDUS CHARTARUM.

Arcis mundi muliebris. Hispanè *cofres*: ubi ea quæ pertinent ad ornatum muliebrem repónuntur: qui mundus muliebris, sive mundum in neutro, ut ait Gell. dicitur.

Mysteria eleusina, id est sacrificia Cereris, quæ ad Eleusin oppidum Atticæ celebrantur, nullo magis (ut Iustinus ait) quam silentio sacra: quæ quoniam evulgavit Alcibiades accusatus est.

Velut istis Caribus. Cares ex Caria regione, qui primi suam in bellis operam locarunt, unde Cares pro vilibus, avaris, sordidis, & contemptibilibus vul-

vulgò accipiunt, de quibus multa extant proverbia.

Componendi folia. Hispanè *armar.*

LEGES LUDI.

Coactilitii. Hispanè *zapatos de fieltro.*

Divæ Virginis Redemptoriæ, *nuestra Señora de la Merced.*

CORPUS HOMINIS.

Glabellam. Hispanè *entre ceja, y ceja*, quod interstitium superciliorum glabrum, id est, sine pilis est: nonnulli pilosum habent, quos *cejiguntos* vocamus.

In translatione criminum. Translatio criminum apud Rhetores est, cùm crimen quidem non diffitetur reus, sed causas quærit quibus id elevet, à tempore, à loco, à natura, à consuetudine, à necessitate, à reliquis eiusmodi.

Hirquos, alii cum aspiratione scribunt, *el lagrimal del ojo.*

Valleculam, concavum illum, &

de-

depressum, quod est inter labrum inferius, & mentum.

Bosimus, id est valdè simus, quales fuerunt Hunni bovina facie: Hunni autem, qui è Sarmatia Europæ egressi, postea Attilam ducem secuti Pannoniam occuparunt, & à suo nomine Hungariam dixerunt.

EDUCATIO.

Bombicini billosi intercisi. Hispanè *terciopelo.*

Texti Attalici, aurum intexere in Asia Attalus Rex primus reperisse dicitur: unde textum Attalicum, Hispanè *brocado.*

Multa præterea sunt, quæ diligens lector ex verbis adiunctis, aut consequentibus, tùm etiam ex Lexicis intelligere poterit.

IN-

INDEX

EORUM, QUÆ IN HOC VOLUMINE colloquiorum continentur.

Ar-

Ca-

Co-

moa-

FINIS.

